

Fundacja Rozwoju
Demokracji Lokalnej

RAPORT ROCZNY 2018

Szanowni Państwo,

Przedstawiamy kolejne roczne Sprawozdanie z działalności naszej Fundacji w chwili dla nas szczególnej. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej powstała w dniu 18 września 1989 roku. Działo się to w odrodzonym Senacie, niemal bezpośrednio po wyborach pamiętnego 4 czerwca tamtego roku. Wszyscy założyciele (Jerzy Reguński, Aleksander Paszyński, Walerian Pańko, Andrzej Celiński i niżej podpisany) byli członkami Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego. Uważaliśmy, że proces transformacji ustrojowej Polski należy rozpocząć od zbudowania całkowicie na nowo solidnego fundamentu państwa. Cała nasza wielowiekowa tradycja, a także doświadczenie cywilizacji zachodniej, nigdy nie pozostawiały wątpliwości: tym fundamentem musi być samorząd terytorialny.

Po latach z satysfakcją możemy zacytować fragment eseju b. premiera Marka Belki z okazji 100-lecia odzyskania Niepodległości:

Decentralizacja państwa okazała się niezaprzeczalnym sukcesem. Znacząco poprawił się poziom usług społecznych, umocnił się pluralizm polityczny. Niebłahą konsekwencją decentralizacji państwa było także bardzo dobre wykorzystanie funduszy europejskich po przystąpieniu kraju do UE w roku 2004. Można zaryzykować twierdzenie, że reforma ta najgłębiej zmieniła ekonomiczno-społeczny obraz Polski (M. Belka, Transformacja – blaski i cienie, (w:) Polska. Eseje o stuleciu, s. 124).

Byliśmy twórcami samorządowej Polski gminnej w 1990 r. (a niektórzy z nas kontynuowali to dzieło także w wymiarze powiatowym i wojewódzkim). Byliśmy wszyscy na początku tej drogi senatorami bądź posłami – przekonani, że możemy w tamtych warunkach sporo na tym polu zdziałać, ale na szczęście nie straciliśmy na tyle rozsądku, by wierzyć, że czas ten będzie trwał nieskończenie. Stąd pomysł prof. Jerzego Reguńskiego, by niejako równoległe podjąć działalność pozarządową w formie fundacji. Ta forma działalności społecznej też wówczas dopiero raczkowała.

Pracowaliśmy więc od początku dwutorowo: pełniąc najważniejsze dla budowy samorządu stanowiska parlamentarne i rządowe, a jednocześnie tworzyliśmy również od zera instytucję, której zadaniem było wspieranie siłami społecznymi przedsięwzięcia podejmowanego przez państwo. Z łezką w oku wspominamy po trzydziestu już niemal latach co było kapitałem założycielskim naszej Fundacji – dobrze pamiętamy, że rozpoczynaliśmy od 100 dolarów podarowanych przez Panią Annę Trzeciakowską, żonę naszego senackiego kolegi, profesora Witolda Trzeciakowskiego – i niech to będzie pamiętane w naszej Fundacji po wsze czasy.

Byliśmy też od początku zdania, że musimy udzielać się w skali całego kraju, tak by można było na gorąco dzielić się jak najszerzej doświadczeniami zdobywanymi wtedy nieomal z dnia na dzień. Tworzyliśmy wyższe uczelnie (cztery), by kształcić na najwyższym poziomie kadry dla samorządu, ale solą naszej organizacji były zawsze – i są – ośrodki terenowe, angażujące się w liczne przedsięwzięcia na rzecz demokracji lokalnej. Przeszkoliliśmy w nich (także w Warszawie) ponad milion siedemset tysięcy osób, prowadzimy niezliczone projekty zlecane nam także przez administrację rządową, wspieramy bezpośrednio polityków lokalnych i urzędników poprzez wyspecjalizowane fora szkoleniowo-dyskusyjne, które są naszym wynalazkiem, organizujemy liczne ogólnopolskie kongresy samorządowe, wydajemy wiele publikacji i prowadzimy unikalne badania naukowe.

Współpracując z wieloma instytucjami europejskimi, a przede wszystkim z Radą Europy, dla której samorząd terytorialny jest oczkiem w głowie, chętnie dzielimy się naszym dorobkiem poza granicami kraju, szczególnie na wschodzie i południu Europy, ale od lat zapuszczamy się też w bardzo odległe od Polski miejsca: potrzebowano nas w Tunezji, w wielu państwach azjatyckich, a ostatnio nawet w Hondurasie.

Porównanie wyników ubiegłego roku z rezultatami poprzednich lat wyraźnie obrazuje naszą finansową stabilność. Mogliśmy chwilowo odetchnąć i w kontekście minionego wrześniowego jubileuszu podsumować naszą trzydziestoletnią działalność.

Jerzy Stępień
Przewodniczący
Rady Fundatorów FRDL

O Fundacji	4
Władze Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej	6
Fora samorządowe	7
Przykłady działalności forów przy ośrodkach regionalnych FRDL.....	9
Krajowe kongresy forów.....	11
Krajowe rady forów.....	13
Szkolenia i rozwój kadr samorządowych	13
Statystyki.....	16
Wydawnictwa szkoleniowe.....	18
Wydarzenia związane ze szkoleniami prowadzonymi w ośrodkach regionalnych FRDL	18
Projekty - wsparcie rozwiązywania problemów lokalnych	22
Statystyki.....	22
Tematyka projektów	23
AKTYWIZACJA ZAWODOWA, RYNEK PRACY I POLITYKA SPOŁECZNA.....	26
EKONOMIA SPOŁECZNA.....	28
PLANOWANIE PRZESTRZENNE I PRAWO BUDOWLANE.....	31
KOMPETENCJE CYFROWE	32
ADMINISTRACJA SAMORZĄDOWA.....	33
Współpraca międzynarodowa i rozwój demokracji lokalnej za granicą	34
Badania i analizy. Doradztwo	47
Partycypacyjny model planowania strategicznego.....	47
Działania misyjne FRDL	53
Działania misyjne regionalnych ośrodków FRDL. Wybrane przykłady	57
Działalność FRDL w liczbach	64
Instytucje dofinansowujące działania FRDL	65
Projekty realizowane przez FRDL	66
Sprawozdanie finansowe	80
Lista ośrodków regionalnych FRDL	85

O Fundacji

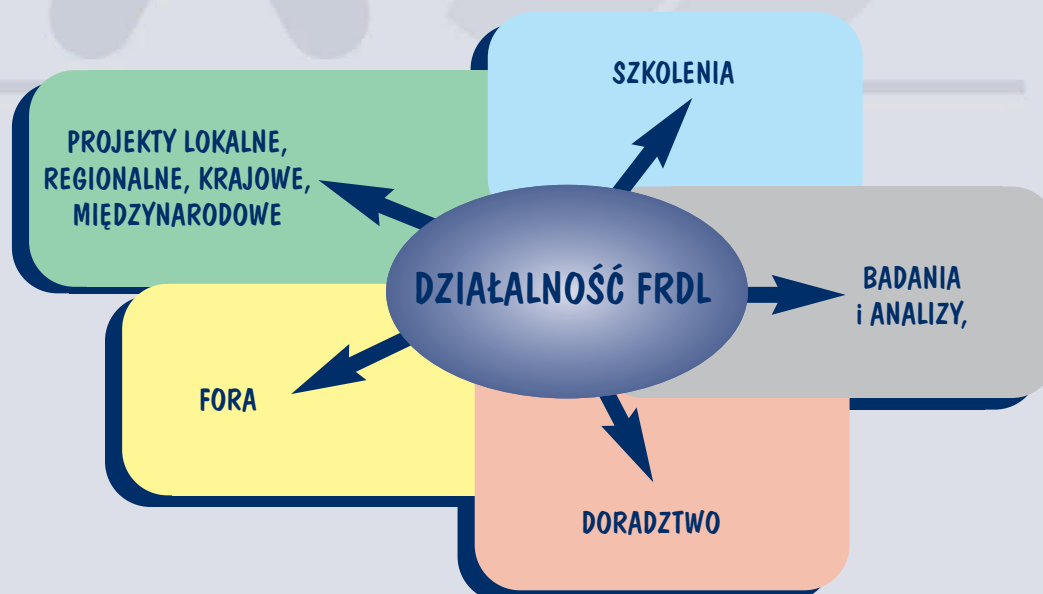
Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej została powołana we wrześniu 1989 roku w celu wspierania odbudowy samorządu terytorialnego jako podstawowej formy demokracji. Fundacja jest organizacją sieciową, w skład której wchodzi obecnie **14 ośrodków regionalnych** i koordynujące ich pracę **Biuro Zarządu w Warszawie**. Dzięki tej strukturze organizacja obejmuje swoimi działaniami terytorium całej Polski – służy społecznościom lokalnym nawet w najbardziej odległych częściach kraju i poza jego granicami.

Przez blisko 30 lat swojej działalności Fundacja za pośrednictwem ośrodków regionalnych podejmowała szeroko zakrojone, różnorodne aktywności budujące polską samorządność lokalną i wspierała procesy decentralizacyjne w innych krajach. Dzięki temu stała się ważnym partnerem władz lokalnych, regionalnych i krajowych, organizacji pozarządowych oraz instytucji międzynarodowych.

W roku 2018, zgodnie z założeniami przyjętymi w Strategii 2016+, FRDL podjęła szereg własnych **działań misyjnych** oraz skupiła się na proporcjonalnym rozwoju pięciu podstawowych dziedzin w ramach swojej działalności, którymi są:

- ▶ **fora samorządowe wspierające integrację środowiska i rzecznictwo;**
- ▶ **szkolenia prowadzące do rozwoju kadr samorządowych;**
- ▶ **badania i analizy;**
- ▶ **doradztwo;**
- ▶ **projekty lokalne, regionalne, krajowe i międzynarodowe.**

W SWOICH DZIAŁANIACH NA RZECZ DEMOKRACJI I SAMORZĄDNOŚCI FUNDACJA KIERUJE SIĘ NASTĘPUJĄCYMI ZASADAMI:

1. **NIEPARTYJNOŚĆ** – Fundacja dąży do współpracy ze wszystkimi samorządowymi organizacjami lokalnymi, bez względu na ich profil polityczny.
2. **NIEZALEŻNOŚĆ** – korzystając w swojej działalności ze środków różnych organizacji oraz agencji krajowych i zagranicznych, Fundacja pozostaje niezależna od wszelkich nacisków, zachowując autonomię w realizacji misji i programów.
3. **NIEKOMERCYJNOŚĆ** – FRDL nie jest organizacją nastawioną na zysk. Choć pobiera opłaty za część realizowanych usług, to ich wysokość jest ustalana na poziomie odzyskania kosztów w sytuacji, kiedy nie mogą one być pokryte przez żadnego sponsora.
4. **POMOCNICZOŚĆ** – realizując cele statutowe, Fundacja nie stara się zastąpić samorządów i innych organizacji w realizowanych przez nie zadaniach, natomiast dąży do wzmocnienia ich potencjału i inspirowania do rozwoju działalności.
5. **PRZEJRZYSTOŚĆ** – jako organizacja realizująca cele publiczne i korzystająca w tych działaniach ze środków pomocowych, Fundacja jest otwarta na wymogi wszelkich zewnętrznych kontroli, systematycznie poddaje się badaniom finansowym prowadzonym przez przedstawicieli ważniejszych sponsorów oraz podlega wszelkim krajowym wymogom kontroli finansowej.

Zgodnie z § 7 Statutu FRDL celem Fundacji jest krzewienie idei samorządności obywatelskiej jako podstawowej formy demokracji – przez działalność oświatową, doradczą i naukową, w tym:

1. prowadzenie badań i studiów nad formami i problemami samorządności terytorialnej,
2. upowszechnianie wiedzy dotyczącej samorządu terytorialnego i form jego działania,
3. wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych i samorządowych,
4. wspieranie wzajemnej współpracy samorządów terytorialnych we wszystkich dostępnych formach,
5. zbieranie i opracowywanie informacji o lokalnych inicjatywach samorządowych i obywatelskich,
6. działanie na rzecz rozwoju społeczności lokalnych,
7. wspieranie organizacji o celach podobnych do celów Fundacji.

Zespół FRDL

Władze Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej

► RADA FUNDATORÓW

Jerzy Stępień, przewodniczący Rady Fundatorów

Iwo Byczewski (od 2.03.2018 do 22.02.2019)

Andrzej Celiński (do 13.02.2019)

Adam Kowalewski

Jan Król

Joanna Regulska

Joanna Staręga-Piasek

► ZARZĄD

Cezary Trutkowski, prezes Zarządu

Irena Peszko, wiceprezes Zarządu (do 27.06.2019)

Marcin Smala, wiceprezes Zarządu (od 1.04.2018)

Anna Łyżwa, wiceprezes Zarządu (od 27.06.2019)

Ciałem doradczym Zarządu FRDL jest **Kolegium Dyrektorów Ośrodków Regionalnych FRDL**.

► Władze Kolegium Dyrektorów:

Iwona Szablewska – przewodnicząca (do 21.05.2019)

Magdalena Popławska – wiceprzewodnicząca (do 21.05.2019)

Marlena Moliszewska-Gumulak – przewodnicząca (od 21.05.2019)

Michał Wójcik – wiceprzewodniczący (od 21.05.2019)

Funkcje doradcze pełni także **Rada Programowa FRDL**, złożona z przedstawicieli świata nauki skupionych wokół idei demokracji lokalnej i administracji samorządowej, krajowych i regionalnych stowarzyszeń, związków i innych organizacji jednostek samorządu terytorialnego.

► Rada Programowa FRDL:

Janusz Sepioł – przewodniczący

Rudolf Borusiewicz

Jerzy Cieślik

Olgierd Dziekoński

Zygmunt Frankiewicz

Anna Giza-Poleszczuk

Grzegorz Gorzelak

Elżbieta Hibner

Hubert Izdebski

Tadeusz Markowski

Stanisław Mazur

Andrzej Porawski

Paweł Swianiewicz

Fora samorządowe: integracja środowiska i rzecznictwo

Fora samorządowe to autorski pomysł FRDL, szczególna forma pracy, integrująca środowiska samorządowe wokół poszukiwania rozwiązań codziennych wyzwań i problemów, z którymi boryka się administracja lokalna. Są one jednym z kluczowych elementów konsolidacji kadr samorządowych. Służą **poszerzaniu wiedzy, wymianie doświadczeń i wypracowywaniu efektywnych narzędzi zarządzania lokalnego**. Fundacja, w ramach własnej działalności projektowej, zapewnia członkom poszczególnych forów dostęp do różnych form rozwoju zawodowego, w tym m.in. umożliwia udział w krajowych i zagranicznych wizytach studyjnych.

Od 2016 roku Fundacja kładzie szczególny nacisk na rozwój działalności forów samorządowych. Wynika to **z jednego z głównych celów strategicznych, jaki został zapisany w „Strategii FRDL 2016+”: rozwój działalności forów samorządowych, integracja środowiska samorządowych wspólnot branżowych oraz rzecznictwa**.

Fora nie posiadają osobowości prawnej, działają przy FRDL na podstawie zatwierdzonego przez członków Forum statutu, w większości forów samorządowych powołany jest kilkusobowy Zarząd, który wyznacza kierunek merytoryczny i organizacyjny działalności. Ośrodki regionalne FRDL zajmują się organizacją i koordynacją działalności forów w swoich regionach.

Sposób działania forów samorządowych jest zróżnicowany ze względu na uwarunkowania regionalne. Najczęściej członkowie forów spotykają się raz w miesiącu, na spotkaniach trwających 3-5 godzin, podczas których, w formie wykładu i dyskusji, omawiane są tematy związane z ich bieżącymi obowiązkami. W wielu regionach spotkania mają charakter wyjazdowy i odbywają się raz na trzy miesiące podczas dwu lub trzydniowych zjazdów merytoryczno-integracyjnych.

Niezwykle ważnym elementem udziału w forach jest integracja środowiska zawodowego wokół codziennych wyzwań i problemów. Fora stanowią również bardzo istotny element opiniotwórczy: ze względu na potencjał, który gromadzą, są elementem strategicznym wzmacniającym środowisko zawodowe. Ponadto posiadają coraz większy udział w rzecznictwie w zakresie uzgodnionych stanowisk i interesów. Członkowie forów, dzięki pracy w sieci, posiadają dostęp do informacji, raportów, wyników badań i biuletynów, które Fundacja publikuje. Jako pierwsi są uprawnieni do korzystania z różnych form rozwojowych w ramach działalności projektowej FRDL, w tym udziału w krajowych i zagranicznych wizytach studyjnych.

Fora samorządowe w liczbach

Przy ośrodkach regionalnych FRDL w 2018 roku funkcjonowało 80 forów zrzeszających 22 środowiska zawodowe. Według danych, podanych przez dyrektorów ośrodków regionalnych, liczba aktywnych członków działających forów wynosiła niemal 4 000 osób.

W 2018 roku, w ramach działalności forów regionalnych w całym kraju, zorganizowanych zostało 500 różnych spotkań, na których obecnych było 18 252 osób. W jednym spotkaniu uczestniczyło średnio 36 osób. Najwięcej spotkań zostało zorganizowanych przez:

- ▶ Ośrodek Regionalny w Krakowie – 198 spotkań, 8758 uczestników;
- ▶ Ośrodek Regionalny w Rzeszowie – 173 spotkania, 2090 uczestników;
- ▶ Ośrodek Regionalny w Katowicach – 146 spotkań, 1317 uczestników.

Dużą aktywnością w organizowaniu spotkań w ramach forów wykazały się także ośrodki regionalne w: Gdańsku (32 spotkania, 1414 uczestników), Kielcach (28 spotkań, 1158 uczestników) i Warszawie (36 spotkań i 1412 uczestników)

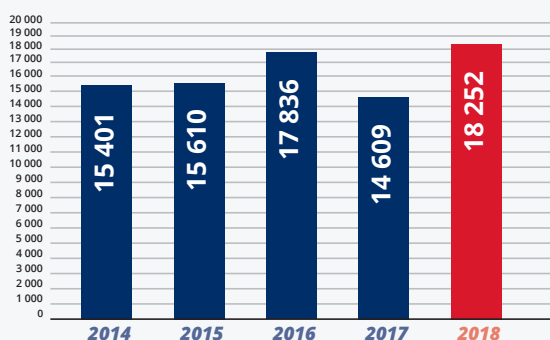
W 2018 roku w ramach działalności forów zorganizowane zostały dwa **kongresy** o zasięgu krajowym:

- ▶ **III Krajowy Kongres Sekretarzy** odbył się w maju 2018 roku w Gdyni. Uczestniczyło w nim blisko 250 sekretarzy jednostek samorządu terytorialnego z całego kraju. Po raz pierwszy Kongres organizowany był przy współudziale Krajowej Rady Forów Sekretarzy JST. Kolejny Krajowy Kongres Sekretarzy zaplanowany został w dniach 19-20 września 2019 roku w Warszawie.
- ▶ W czerwcu 2018 roku zorganizowany został **I Krajowy Kongres Forów Skarbników** w Jachrance, na którym obecnych było 340 osób, w tym około 300 skarbników JST, goście specjaliści oraz przedstawiciele regionalnych izb obrachunkowych, z Grażyną Wróblewską, przewodniczącą Krajowego RIO, na czele. Podczas Kongresu powstała oddolna inicjatywa powołania Krajowej Reprezentacji Skarbników w oparciu o regionalne fora, działające w poszczególnych województwach.

Fora samorządowe działające w 2018 roku

Nazwa forum	Liczba działających forów	Łączna liczba członków	Spotkania w 2018 r.
Forum Sekretarzy	14	768	86
Forum Skarbników	10	703	89
Forum Oświaty Samorządowej	8	354	49
Forum Przewodniczących Rad	6	153	23
Forum Pomocy Społecznej	6	398	48
Forum Pracowników Kadr JST	5	231	41
Forum Zwalczania Uzależnień	4	91	11
Forum Kierowników USC	3	237	36
Forum Pełnomocników ODO	3	55	5
Forum Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów	2	176	8
Forum Gospodarki Przestrzennej	2	101	15
Forum Prawników	2	69	20
Forum Informatyków	2	60	12
Forum Audytorów	2	56	15
Forum Współpracy JST z NGO	2	33	13
Forum Zdrowia Publicznego	2	34	12
Forum Ekologiczne	1	83	6
Forum Zarządzania Kryzysowego	1	79	11
Forum Kultury	1	60	12
Forum Urzędników ds. funduszy europejskich	1	59	1
Forum Ekonomii Społecznej	1	33	1
Forum Dyrektorów Placówek Oświatowych	1	16	6

Fora samorządowe – liczba uczestników spotkań w latach 2014-2018

Przykłady działalności forów przy ośrodkach regionalnych FRDL

Gdańsk

Forum Przewodniczących Rad Gmin, Gdańsk

Forum Przewodniczących Rad Gmin i Powiatów Pomorza odbyło się w dniach 13-14 kwietnia 2018 roku w Gniewie. Poruszono na nim temat Ustawy o jawności życia publicznego oraz zmian w Kodeksie wyborczym i Ustawie o samorządzie gminnym.

Pomorskie Forum Pomocy Społecznej, Sopot

Z kolei w dniach 18-19 października w Sopocie odbyło się spotkanie **Pomorskiego Forum Pomocy Społecznej**. Prelekcja, której wysłuchali członkowie, dotyczyła wywiadu jako środka dowodowego w sprawach z zakresu pomocy społecznej i wsparcia społecznego.

Kielce

Kielce, Regionalne Forum Ekonomii Społecznej

W ramach projektu „Świętokrzyski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (ŚOWES)” utworzono w grudniu 2018 roku **Regionalne Forum Ekonomii Społecznej**, będące grupą edukacyjno-konsultacyjną, której celem jest budowanie lokalnych koalicji oraz tworzenie partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Forum działa przy Świętokrzyskim Centrum Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej.

Kraków

Kraków, Forum Informatyków Samorządowych

28 listopada 2018 roku w Krakowie odbyło się spotkanie otwarte **Forum Informatyków Samorządowych**, w którym wzięło udział ponad 30 pracowników małopolskich i podkarpackich JST, zajmujących się szeroko pojętymi sprawami informatyki, w tym również kwestią RODO. Gościem spotkania był dr Maciej Kawecki – dyrektor Departamentu Zarządzania Danymi Ministerstwa Cyfryzacji, koordynator reformy ochrony danych osobowych, który podzielił się z uczestnikami spotkania swoim doświadczeniem po pół roku od wejścia w życie rozporządzenia o ochronie danych osobowych. Prowadzący z zainteresowaniem wysłuchał opinii pracowników jednostek samorządu terytorialnego.

Wprowadzenie w życie Rozporządzenia Ogólnego o Ochronie Danych Osobowych (RODO) postawiło przed jednostkami samorządu terytorialnego wymóg dostosowania wszystkich procesów, systemów informatycznych i dokumentów do nowych regulacji w obszarze danych osobowych osób fizycznych oraz nabycia nowych kompetencji do pełnienia funkcji inspektorów ochrony danych osobowych i odpowiedzialnych za bezpieczeństwo informacji i przetwarzanie danych osobowych. W odpowiedzi na to w październiku 2018 roku przy FRDL MISTiA w Krakowie powstało

Forum Inspektorów Ochrony Danych Osobowych w jednostkach samorządu terytorialnego oraz jednostkach podległych. Forum jest wsparciem dla środowiska zawodowego, służy poszerzaniu wiedzy, umożliwia wymianę doświadczeń i informacji, doskonali metody działania. Forum Inspektorów Ochrony Danych Osobowych JST liczy obecnie 60 członków.

Katowice

Katowice, Śląskie Forum Skarbników

13 i 14 września odbyło się spotkanie w ramach **Śląskiego Forum Skarbników**. Podczas dwudniowego zjazdu omówiono problemy związane z wprowadzeniem zmian dla JST, jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych, a także dotyczące środków trwałych oraz wprowadzonego od 1 lipca 2018 roku w podatku VAT „split payment”. Spotkanie poprowadziła Teresa Krawczyk – praktyk i specjalista w tej dziedzinie. Omówiono również najczęstsze nieprawidłowości stwierdzane podczas kontroli, związane z naruszeniem dyscypliny finansów publicznych. Dariusz Melerowicz, naczelnik Wydziału Kontroli Regionalnej Izby Obrachunkowej w Krakowie poruszył zagadnienie upoważnienia do zaciągania zobowiązań wynikającego z WPF w kontekście dyscypliny finansów publicznych. W trakcie spotkania doświadczeniami wymienili się skarbnicy z dwóch województw: śląskiego i zachodniopomorskiego.

Krajowe kongresy forów

W 2018 roku w ramach działalności forów zorganizowano dwa kongresy samorządowe o zasięgu krajowym: III Krajowy Kongres Sekretarzy oraz I Krajowy Kongres Forów Skarbników.

III Krajowy Kongres Sekretarzy odbył się w dniach 14-15 maja 2018 roku w Gdyni. Po raz pierwszy był organizowany przy współudziale Krajowej Rady Forów Sekretarzy JST. Wzięło w nim udział blisko 250 uczestników – sekretarze jednostek samorządu terytorialnego z całego kraju, ekspertów, partnerów merytorycznych, medialnych i biznesowych. Gośćmi honorowymi byli m.in.: Wojciech Szczurek – prezydent Gdyni, poseł na Sejm RP; Andrzej Maciejewski – przewodniczący Sejmowej Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej; Mieczysław Struk – marszałek Województwa Pomorskiego, Marcin Horała – poseł na Sejm RP, Alina Tatarenko – dyrektor Centrum Ekspertyz dla Reform Samorządu Terytorialnego Rady Europy; Andrzej Porawski – dyrektor Biura Związku Miast Polskich.

Głównymi tematami Kongresu były jakość zarządzania w samorządzie terytorialnym oraz wyzwania, związane z ochroną danych osobowych i dostępem do informacji publicznej w kontekście polskich przepisów ustawy wdrażającej RODO. Prowadzono także żywe dyskusje i debaty na temat istotnych dla administracji samorządowej zagadnień, m.in. systemów oceniania i motywowania pracowników, cyfryzacji w działalności urzędów, nowej ordynacji wyborczej w samorządach, dobrych praktyk wdrażania budżetów partycypacyjnych i centralnej platformy obsługi przetargów.

Uczestnicy mogli zapoznać się z propozycjami ciekawych narzędzi doskonalących jakość zarządzania w administracji lokalnej. Ogłoszono również pierwszą polską edycję Europejskiego Znaku Jakości Zarządzania w Samorządzie Terytorialnym, ustanowionego przez Radę Europy.

Sekretarze podkreślali, że Kongres służy budowaniu wzajemnego wsparcia merytorycznego, poznaniu najciekawszych i najbardziej efektywnych rozwiązań, które przyczyniają się do podwyższania standardów realizowanych przez samorząd zadań publicznych. Wyrazili wolę uczestnictwa w kolejnych edycjach kongresu o zasięgu ogólnopolskim.

W przekonaniu uczestników Kongresu było to dobre i efektywne spotkanie, pełne zaangażowania w aktualne i ważne dla administracji samorządowej zagadnienia.

Szczegóły dotyczące programu III KKS dostępne są pod linkiem www.kongressekretarzy.pl

Gdynia, uczestnicy III KKS

Gdynia, sesja plenarna w trakcie III KKS

W dniach 12-13 czerwca 2018 roku zorganizowano **I Krajowy Kongres Forów Skarbników** w Jachrance, w którym uczestniczyło 340 osób, w tym ponad 300 skarbników JST, goście specjalni oraz przedstawiciele regionalnych izb obrachunkowych, na czele z Grażyną Wróblewską – przewodniczącą Krajowej Rady RIO.

Pierwszy dzień Kongresu poświęcony był Ustawie o finansach publicznych, Ustawie o podatku VAT oraz Ordynacji podatkowej. Omówiono również wstępne wyniki zrealizowanych przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej ogólnopolskich badań, dotyczących postrzegania polityki finansowej jednostek samorządu terytorialnego przez skarbników. Dzień zakończyła żywiłowa debata poświęcona próbie odpowiedzi na pytanie, jaka powinna być rola skarbnika w JST. Drugiego dnia, podczas czterech sesji panelowych, poruszono tematy ściśle związane z codzienną pracą skarbników, np. finansowanie inwestycji w ramach współpracy zagranicznej, finansowanie oświaty i służby zdrowia, czy polityka rachunkowości.

Kongres był doskonałą okazją do podjęcia dyskusji na temat profesjonalnego zarządzania finansami w samorządzie lokalnym. Odpowiedziano na potrzeby zgłaszane przez skarbników, co miało na celu budowanie wzajemnego wsparcia merytorycznego, poznanie najciekawszych i najbardziej efektywnych rozwiązań, które przyczyniają się do podwyższania standardów wykonywania zadań publicznych realizowanych przez samorząd.

W punkcie podsumowującym Kongres przedstawiciele wszystkich regionów zgodnie wypowiedzieli się o konieczności sieciowania działań skarbników i chęci stworzenia Krajowego Przedstawicielstwa Forów Skarbników w oparciu o regionalne fora działające w poszczególnych województwach.

Szczegóły dotyczące programu I KKFS dostępne są pod linkiem www.kongresskarbnikow.pl

Jachranka, uczestnicy I KKFS

Krajowe rady forów

W 2018 roku dwa najliczniejsze środowiska branżowe tworzące fora przy ośrodkach regionalnych FRDL – sekretarze i skarbnicy – zainicjowały działalność ponadregionalną, powołując swoje przedstawicielstwa na poziomie kraju. W lutym powstała **Krajowa Rada Forów Sekretarzy JST**, a w listopadzie sformalizowała swoją działalność **Krajowa Rada Forów Skarbników**.

Rady postawiły sobie cele: reprezentowanie forów na poziomie krajowym, zabieranie głosu w sprawach istotnych dla samorządu, przeprowadzanie konsultacji wewnętrznych ze środowiskiem zawodowym skarbników i sekretarzy, organizowanie ogólnopolskich inicjatyw, w tym wypracowywanie stanowisk w sprawach legislacyjnych.

Obie rady powołano w celu reprezentowania środowiska sekretarzy i skarbników JST na poziomie krajowym i międzynarodowym, zabierania głosu w istotnych dla samorządu sprawach na poziomie krajowym, koordynacji konsultacji wewnątrz środowiska sekretarzy i skarbników JST, organizacji wspólnych ogólnopolskich i makroregionalnych wydarzeń i inicjatyw, podejmowania działań na rzecz wzmocnienia kompetencji sekretarzy i skarbników JST oraz potencjału organizacyjnego JST.

Krajowa Rada Forów Sekretarzy powołana została z inicjatywy zarządów forów regionalnych działających przy Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej. To zwieńczenie procesu, który rozpoczął się w 2015 roku, kiedy to po raz pierwszy spotkały się zarządy forów sekretarzy z pięciu województw (podkarpackiego, śląskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego, małopolskiego), by omówić możliwości współpracy na poziomie ponadregionalnym. Realizując wnioski z tego spotkania, zorganizowano „Kongres Sekretarzy Polski Południowo-Wschodniej” w Rzeszowie, na którym rozpoczęto dyskusję o potrzebie sieciowej współpracy na poziomie kraju. Od 2016 roku sekretarze spotykają się na organizowanych przez FRDL krajowych kongresach sekretarzy.

Kolejnym krokiem do powołania Krajowej Rady Forów Sekretarzy było spotkanie wszystkich działających w kraju zarządów forów sekretarzy w Trybunale Koronnym w Lublinie, na którym doprecyzowano cele i zasady współpracy w sieci forów regionalnych. Na kolejnym spotkaniu, w lutym 2018 r., w siedzibie Biura Zarządu FRDL, powołano Krajową Radę Forów Sekretarzy.

W skład KRF wchodzi przedstawiciele forów działających przy ośrodkach regionalnych w 13 województwach oraz reprezentanci Klubu Sekretarzy Województwa Wielkopolskiego.

Celem działalności Krajowej Rady Forów Sekretarzy JST jest :

- ▶ reprezentowanie środowiska sekretarzy JST na poziomie krajowym i międzynarodowym,
- ▶ zabierania głosu w istotnych dla samorządu sprawach na poziomie krajowym,
- ▶ koordynacji konsultacji wewnątrz środowiska sekretarzy JST,
- ▶ organizacji wspólnych ogólnopolskich i makroregionalnych wydarzeń/inicjatyw,
- ▶ podejmowania inicjatyw na rzecz wzmocnienia kompetencji sekretarzy JST oraz potencjału organizacyjnego JST.

Na posiedzeniu inauguracyjnym Rady wybrano Zarząd w składzie:

- ▶ przewodniczący: Grzegorz Frugalski (Sekretarz Miasta Sosnowiec) reprezentant Forum Sekretarzy województwa śląskiego;
- ▶ pierwszy wiceprzewodniczący: Andrzej Wojewódzki (Sekretarz Miasta Lublin) reprezentant Forum Sekretarzy województwa lubelskiego;
- ▶ drugi wiceprzewodniczący: Magdalena Majkowska (Sekretarz Miasta Wieluń) reprezentant Forum Sekretarzy Województwa Łódzkiego.

Rada jest aktywnym uczestnikiem zachodzących procesów konsultacyjno-legislacyjnych i zamierza mieć bezpośredni wpływ na kształt regulacji prawnych oddziałujących na funkcjonowanie samorządu.

Obsługę organizacyjną Rady prowadzi Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej.

Pomysł powołania **Krajowej Rady Forów Skarbników JST** zrodził się na I Krajowym Kongresie Forów Skarbników w czerwcu 2018 r. w Jachrance. Inspiracją było powołanie na początku 2018 roku Krajowej Rady Forów Sekretarzy JST oraz potrzeba sieciowej ponadregionalnej współpracy skarbników, którzy do tej pory działali regionalnie w forach. 27 listopada 2018 r. w Warszawie odbyło się spotkanie przedstawicieli działających przy ośrodkach regionalnych FRDL forów skarbników. W tym gronie podjęto decyzję o powołaniu Krajowej Rady Forów Skarbników JST, wyznaczono główne cele działania oraz powołano pięcioosobowy Zarząd Rady.

KRFS JST powołano w celu:

- ▶ reprezentacji forów skarbników JST działających przy ośrodkach regionalnych FRDL na poziomie krajowym,
- ▶ zabierania głosu w istotnych dla samorządu sprawach na poziomie krajowym,
- ▶ koordynacji konsultacji wewnątrz środowiska skarbników JST,
- ▶ organizacji wspólnych ogólnopolskich i makroregionalnych wydarzeń/ inicjatyw,
- ▶ podejmowania inicjatyw na rzecz wzmocnienia kompetencji i praw skarbników JST,
- ▶ wypracowywanie stanowisk w sprawach zmian legislacyjnych.

Z punktu widzenia członków, najważniejsze zadania Rady związane są bezpośrednio lub pośrednio z finansami JST. W związku z tym, że skarbnicy zajmują się tym tematem w swojej codziennej pracy, KRFS potrafi formułować celne opinie i proponuje konstruktywne rozwiązania. Skarbnicy chcą mieć większy wpływ na sposób kształtowania tej sfery życia publicznego. Członkami Rady są reprezentanci forów skarbników JST działających przy ośrodkach regionalnych Fundacji.

Rada wybrała pięcioosobowy Zarząd w składzie:

- ▶ przewodniczący: Łukasz Dłubacz – Skarbnik Miasta Nowy Targ,
- ▶ wiceprzewodnicząca: Małgorzata Mokrzycka-Kwaśnik – Skarbnik Powiatu Kolbuszowskiego,
- ▶ wiceprzewodnicząca: Małgorzata Czarnecka – Skarbnik Gminy Smętowo Graniczne,
- ▶ członek Zarządu: Aneta Maciążek – Skarbnik Gminy Tomaszów,
- ▶ członek Zarządu: Wiesław Miłkowski – Skarbnik Powiatu Otwockiego.

Obsługę organizacyjną Rady prowadzi Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej.

Powstanie obu krajowych rad to duży krok naprzód w integracji środowiska samorządowego, sieciowaniu współpracy i działaniach rzeczniczych.

Szkolenia i rozwój kadr samorządowych

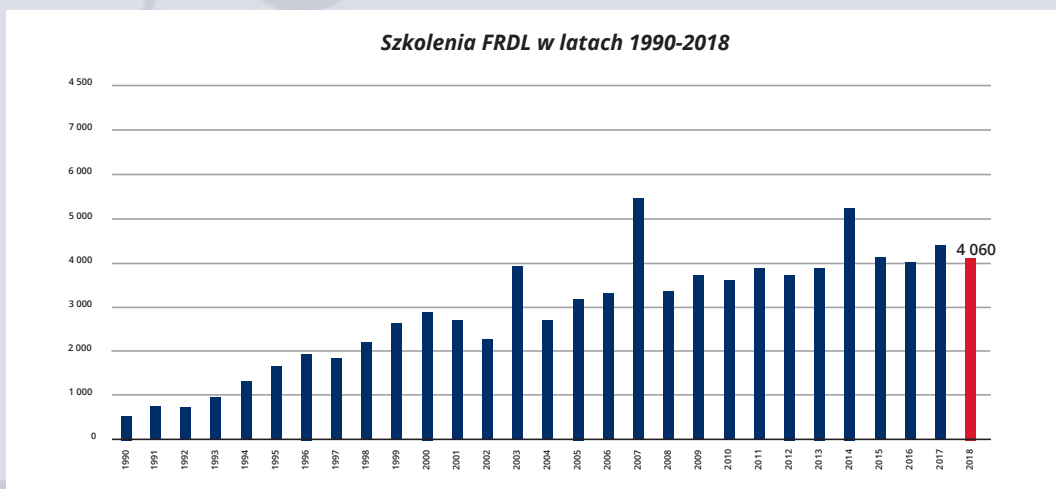
Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej jest obecnie najbardziej znaczącą w skali kraju organizacją pozarządową szkolącą kadry samorządowe. Oferta szkoleniowa Ośrodków FRDL jest stale aktualizowana i poszerzana – obejmuje szeroki wachlarz tematów ważnych dla codziennej pracy urzędników samorządowych. Wśród najważniejszych obszarów tematycznych wymienić należy: finanse publiczne i podatki, prawo administracyjne, oświatę, ochronę środowiska i gospodarkę komunalną, ochronę danych osobowych oraz zamówienia publiczne. Aktualne potrzeby szkoleniowe samorządów lokalnych, związane m.in. ze zmianami w prawodawstwie, są stale analizowane przez ekspertów FRDL w poszczególnych regionach. Dlatego oferta szkoleniowa Fundacji jest kompleksowa i adekwatna do oczekiwań samorządowców.

Fundacja dba o wysoki poziom merytoryczny oferowanych szkoleń. W całej sieci FRDL od 2003 roku obowiązuje jednolity standard jakości usług edukacyjnych, stale monitorowany zarówno pod względem zawartości tematycznej oferty, metod przekazywania wiedzy, jakości materiałów, jak i sposobu samej organizacji sesji szkoleniowych. W związku ze skutecznym wnioskowaniem o dotacje projektowe w programach regionalnych i ogólnokrajowych oraz z wejściem kolejnej perspektywy finansowej środków europejskich – w 2017 roku znacznie wzrosła liczba szkoleń projektowych.

Statystyki

Od 1990 roku FRDL przeszkoliła blisko **1 700 000 osób** podczas **84 000 szkoleń**.

W 2018 roku w **4 060 szkoleniach** zrealizowanych przez FRDL udział wzięło **68 582 osób**, co przełożyło się na **88 250 osobodni szkoleniowych**.

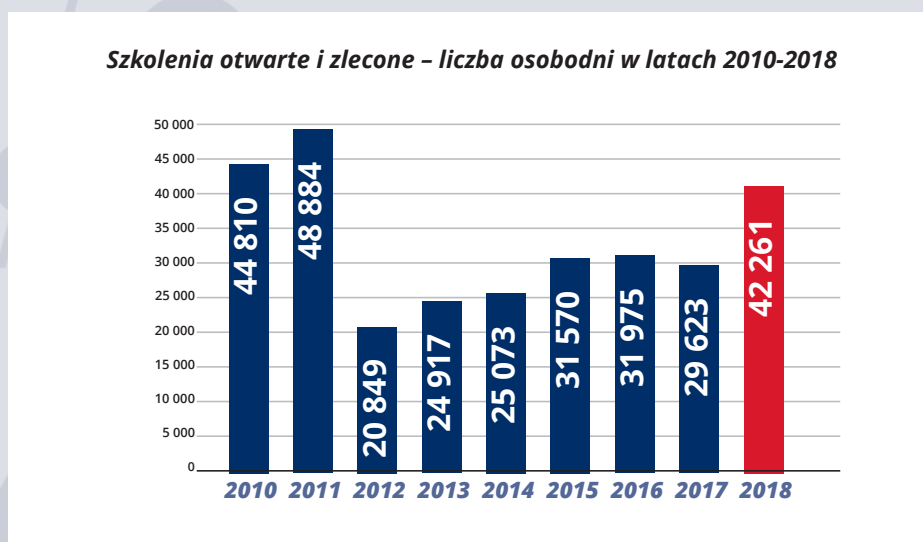

Szkolenia realizowane przez FRDL podzielić można na cztery grupy: **otwarte, zlecone, w ramach realizowanych projektów** oraz organizowane **w ramach forów** specjalistów samorządowych.

Wśród szkoleń zrealizowanych przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej w 2018 roku największą część stanowiły **szkolenia otwarte**.

Rodzaje, liczba i uczestnicy szkoleń prowadzonych przez FRDL w 2018 roku			
Rodzaje szkoleń	Liczba wszystkich szkoleń	Liczba uczestników	Liczba osobodni szkoleniowych
szkolenia otwarte	2 278	27 335	30 000
szkolenia zlecone	478	14 926	18 303
spotkania forów	498	18 252	20 420
szkolenia projektowe	806	8069	19 527
Razem	4060	68 582	88 250

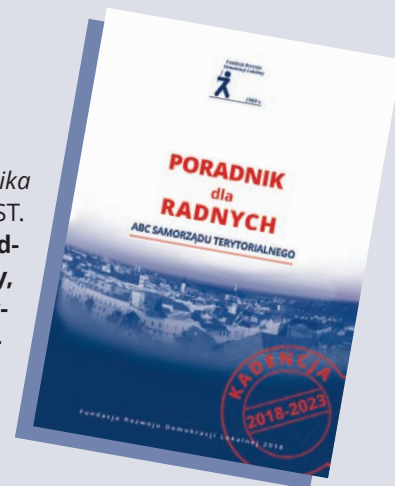
W roku 2018 zdecydowanie wzrosła liczba osobodni w ramach przeprowadzonych szkoleń odpłatnych, w tym otwartych i zleconych.

Najważniejszymi tematami szkoleniowymi w 2018 r. były:

- ▶ ochrona danych osobowych
- ▶ zmiany w polityce rachunkowości
- ▶ prawo wodne
- ▶ zlecenie zadań publicznym organizacjom pozarządowym
- ▶ arkusze organizacyjne szkół
- ▶ zmiany statutów i regulaminów organizacyjnych w JST
- ▶ podzielna płatność VAT, środki trwałe i inwentaryzacja
- ▶ zmiany w przechowywaniu dokumentacji pracowniczej
- ▶ zmiany w prawie pracy
- ▶ szkolenia zamknięte dla radnych nowej kadencji

Wydawnictwa szkoleniowe

Nowa kadencja samorządu 2018–2023 była okazją do wydania przez FRDL *Poradnika dla Radnych* – materiału wykorzystywanego do szkoleń dla członków nowych rad JST. Czwarte wydanie tej publikacji **zawiera praktyczne informacje mające pomóc radnym w codziennej pracy. Dotyczą one zagadnień takich jak: struktura rady, prawa, obowiązki i zakazy dla radnych, zasady etyczne. Publikacja zawiera również opisy zasad tworzenia prawa samorządowego, budżetu, planowania finansowego, kontroli merytorycznej i finansowej działalności samorządu.**

Wydarzenia związane ze szkoleniami prowadzonymi w ośrodkach regionalnych FRDL

Nagrody „Lider Edukacji Samorządowej”

Już od siedemnastu lat Ośrodek Kształcenia Samorządu Terytorialnego im. W. Pańki nagradza urzędy starostw powiatowych, miast na prawach powiatu, miast i gmin, które w minionym roku szkoliły się w tym Ośrodku najczęściej. Z tej okazji **29 maja 2018 roku** w siedzibie OKST wiceprezes Zarządu Marcin Smala oraz dyrektor Ośrodka Marlena Moliszewska-Gumulak wręczyli nagrody „Lider Edukacji Samorządowej” – tzw. Walerki.

Wśród wyróżnionych urzędów znalazły się placówki z trzech województw, w których OKST organizuje szkolenia:

▶ **Województwo wielkopolskie**

- Kategoria powiaty: powiat poznański i powiat ostrowski
- Kategoria miasta na prawach powiatu: Poznań i Kalisz
- Kategoria urzędy miasta: UM Września
- Kategoria urzędy gminy: UG Suchy Las i UG Czerwonak

▶ **Województwo dolnośląskie**

- Kategoria powiaty: powiat trzebnicki i powiat kłodzki
- Kategoria miast na prawach powiatu: Wrocław, Legnica i Jelenia Góra
- Kategoria urzędy miasta: UM Oława, UM Świdnica i UM Dzierżoniów
- Kategoria urzędy gminy: UG Kobierzyce i UG Strzelin

▶ **Województwo śląskie**

- Kategoria powiaty: Powiat wodzisławski, powiat gliwicki i powiat zawierciański
- Kategoria miasta na prawach powiatu: Zabrze i Sosnowiec, Jastrzębie-Zdrój, Jaworzno i Dąbrowa Górnicza
- Kategoria urzędy miasta: UM Racibórz, UM Wodzisław Śląski i UM Pszczyna
- Kategoria urzędy gminy: UG Gierałtowice, UG Bestwina, UG Rudziniec

Spotkanie trenerów współpracujących z FRDL MISTiA

19 grudnia 2018 Ośrodek Regionalny w Krakowie zorganizował spotkanie pracowników oraz trenerów, którzy współpracują z MISTiA. Barbara Dolata, certyfikowany trener Points of You zaprezentowała uczestnikom kreatywne narzędzia do szkoleń i rozwoju. W trakcie wydarzenia goście mogli się poznać i nawiązać nowe kontakty.

12 miesięcy szkoleń

Zachodniopomorskie

Chcielibyśmy podkreślić, że szkolenie zostało zrealizowane znakomicie (...). Polecamy FRDL CS jako solidnego partnera, realizującego usługi szkoleniowe na bardzo wysokim poziomie i w umiarkowanej cenie.

Urząd Miejski w Drawnie, szkolenie z ochrony danych osobowych, **czerwiec 2018 r.**

Wielkopolskie

Realizacja szkolenia przebiegła prawidłowo. Usługa została zrealizowana w sposób należyty.

Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych w Kaliszu, szkolenie nt. nowelizacji ustawy o ochronie praw lokatorów, **październik 2018 r.**

Lubuskie

Po raz kolejny współpracę z Fundacją Rozwoju Demokracji Lokalnej OR w Zielonej Górze oceniamy pozytywnie i polecamy jako solidną i wiarygodną instytucję.

NFZ Lubuski Oddział Wojewódzki w Zielonej Górze, warsztaty ochrony danych osobowych, zarządzania i umiejętności pracy w zespole, **maj 2018 r.**

Kujawsko-Pomorskie

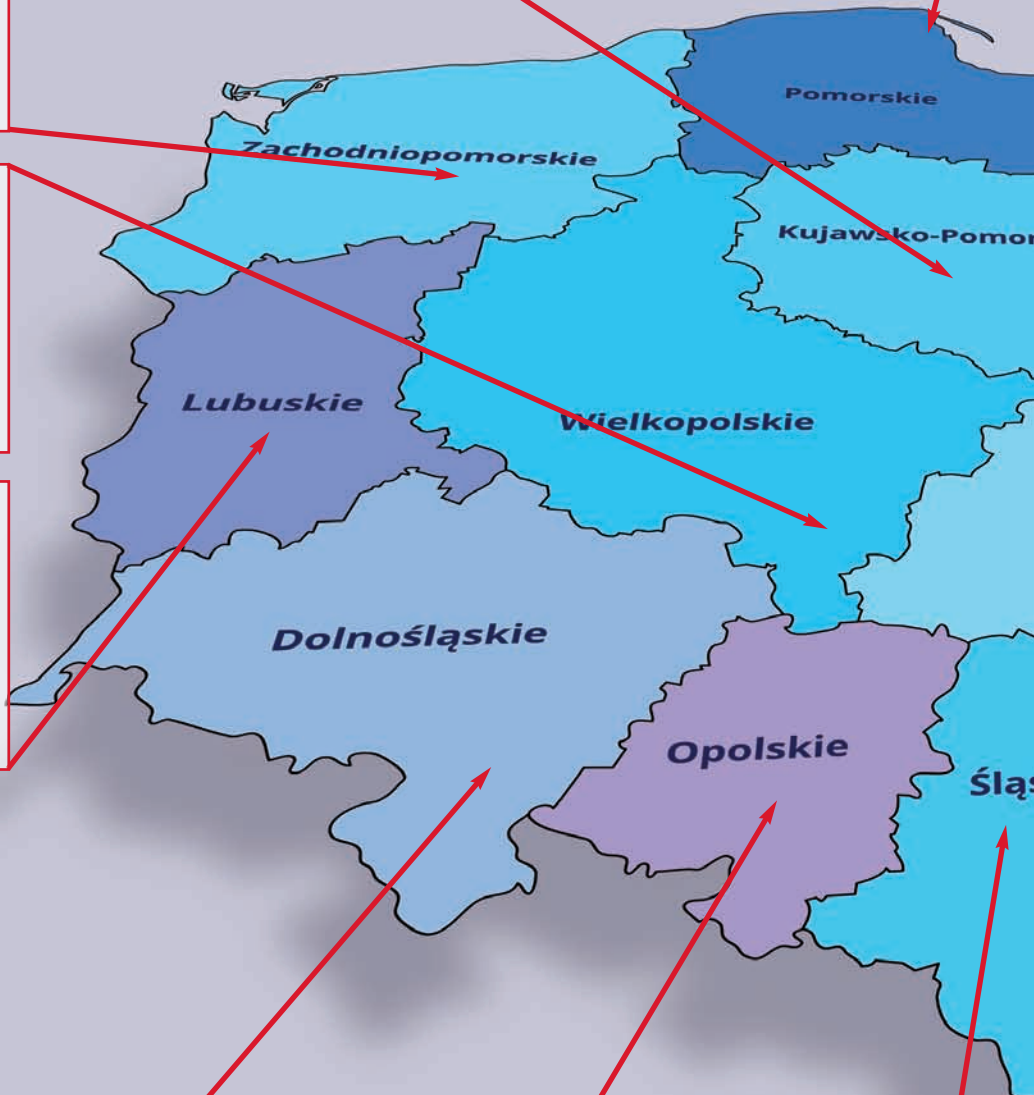
Rekomendujemy FRDL jako wiarygodnego i rzetelnego partnera świadczącego usługi na wysokim poziomie, godnego polecenia realizatora szkoleń.

Urząd Gminy Rogowo, szkolenie z funduszu sołeckiego, **maj 2018 r.**

Pomorskie

Prowadzący zajęcia potrafił w sposób interesujący i klarowny przekazać posiadaną wiedzę, reprezentując wysoki poziom przygotowania merytorycznego popartego własnym doświadczeniem...

Urząd Miasta Gdańsk, szkolenie z komunikacji w zespole, **lipiec 2018 r.**

Dolnośląskie

Biorąc pod uwagę dotychczasową współpracę możemy poświadczyc wysoki poziom usług oferowanych przez FRDL OKST im. W. Pańki.

Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, szkolenie z postępowania administracyjnego, **kwiecień 2018 r.**

Opolskie

Szczególny nacisk nałożony został na aktywne ćwiczenia warsztatowe, łącząc treści teoretyczne z praktycznymi.

Starostwo Powiatowe w Krapkowicach, szkolenie z ochrony danych osobowych, **luty 2018 r.**

Śląskie

Szkolenie zostało przeprowadzone w sposób należyty, rzetelny oraz zgodny ze Szczegółowym Opisem Przedmiotu Zamówienia...

Urząd Marszałkowski Woj. Śląskiego, szkolenia z tematyki dot. zdrowia publicznego, **sierpień-wrzesień 2018 r.**

w 16 województwach

Warmińsko-mazurskie

Organizacja szkolenia przebiegła w sposób sprawny. Szkolenie udało się zorganizować w bardzo krótkim terminie.

Urząd Miejski w Piszcu,
szkolenie z ochrony danych osobowych,
maj 2018 r.

Podlaskie

Profesjonalizm w przygotowaniu i realizacji szkoleń oraz nad wyraz życzliwa współpraca z przedstawicielami Fundacji zasługują na wysoką ocenę.

Podlaski Urząd Wojewódzki
w Białymstoku, szkolenie z zakresu kwalifikacji wojskowej na terenie woj. podlaskiego w 2018 r.,
styczeń 2018 r.

Mazowieckie

Prowadzący (...) wykazał się również umiejętnością szybkiego reagowania na konkretne pytania i potrzeby uczestników.

Urząd Miasta Pionki,
szkolenie z zakresu ochrony danych osobowych,
kwiecień 2018 r.

Łódzkie

Na szczególne uznanie zasługuje wysoka efektywność zajęć (...) oraz fachowe opracowane materiały dydaktyczne, które pozwolą na wykorzystanie zdobytej wiedzy w codziennej pracy.

Urząd Miasta i Gminy Biała Rawska,
Aktualne przepisy i standardy funkcjonowania rady gminy, **marzec 2018 r.**

Świętokrzyskie

Wykładowca był doskonale przygotowany, zajęcia przeprowadził z pełnym zaangażowaniem.

Świętokrzyski Urząd Wojewódzki
w Kielcach, szkolenie z zamówień publicznych do 30 tys. euro,
grudzień 2018 r.

Lubelskie

Szkolenie zostało przeprowadzone z należytą starannością i solidnością.

Urząd Marszałkowski Woj. Lubelskiego,
szkolenie „Rozliczanie kosztów personelu w projektach realizowanych ze środków RPO WL na lata 2014-2020”,
listopad-grudzień 2018 r.

Małopolskie

Opracowane i przygotowane materiały dla uczestników szkolenia będą bardzo przydatne w dalszej pracy.

Urząd Miejski w Grybowie,
szkolenie z KPA,
czerwiec 2018 r.

Podkarpackie

Uczestnicy w przeprowadzonych ankietach wysoko ocenili zarówno pracę trenerów, jak i zaproponowany program oraz metody i organizację szkolenia.

ARMIR. Podkarpacki Oddział Regionalny,
szkolenia postępowania administracyjnego i obsługi klienta,
kwiecień-czerwiec 2018 r.

Projekty: wsparcie rozwiązywania problemów lokalnych

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej od początku swojej działalności inicjuje oraz wdraża działania wspierające samorządność i środowiska lokalne – prowadzi innowacyjne i autorskie projekty o charakterze edukacyjnym, badawczym, wdrożeniowym i doradczym na rzecz budowy więzi lokalnych i rozwoju kapitału społecznego wspólnot lokalnych. Od 1989 roku Fundacja współpracuje z administracją publiczną, samorządami lokalnymi i jednostkami im podległymi, a także organizacjami pozarządowymi i społecznościami lokalnymi.

Co roku FRDL realizuje kilkadziesiąt projektów w całej Polsce i poza jej granicami.

W ramach tej dziedziny działalności FRDL w 2018 roku zrealizowano projekty z zakresu: aktywizacji zawodowej, edukacji, problematyki polityki społecznej, w tym ekonomii społecznej. Projekty dotyczyły również zarządzania strategicznego, polityki kulturalnej, a także koncentrowały się na tematyce związanej z prawem budowlanym, planowaniem przestrzennym oraz wdrażaniem innowacji na terenach wiejskich.

Statystyki

W 2018 roku Fundacja realizowała 58 projektów, w tym: 2 projekty ogólnopolskie, 5 projektów ponadregionalnych, 44 regionalne oraz 7 projektów międzynarodowych (opisanych w rozdziale 7). Od kilku lat liczba projektów realizowanych przez FRDL w skali roku zdecydowanie wzrasta.

Zasięg projektów FRDL			
Zasięg projektów	2016	2017	2018
MIĘDZYNARODOWY	8	6	7
OGÓLNOPOLSKI	1	2	2
PONADREGIONALNY	3	2	5
REGIONALNY	23	33	44
RAZEM	35	43	58

Ze wszystkich projektów realizowanych w 2018 roku najwięcej dotyczyło obszarów **edukacji (20)** i **aktywizacji zawodowej (13)**. W przedstawionym podziale znacząca jest również liczba międzynarodowych projektów rozwojowych.

Obszary tematyczne projektów realizowanych w 2018 roku	
OBSZAR TEMATYCZNY	LICZBA REALIZOWANYCH PROJEKTÓW
edukacja	20
aktywizacja zawodowa i rynek pracy	13
międzynarodowe (transformacja, decentralizacja, pomoc rozwojowa)	7
ekonomia społeczna	5
planowanie przestrzenne i prawo budowlane	4
cyfryzacja	4
polityka społeczna	3
administracja publiczna	2

W 2018 roku zaangażowanie ośrodków regionalnych w prowadzenie projektów było zróżnicowane:

OŚRODEK	LICZBA REALIZOWANYCH PROJEKTÓW W ROKU 2018
BIURO ZARZĄDU	5
BIAŁYSTOK	7
BYDGOSZCZ/SZCZECIN	6
GDAŃSK	2
KATOWICE/WROCŁAW	3
KIELCE	3
KRAKÓW	9
LUBLIN	2
ŁÓDŹ	4
OPOLE	8
RZESZÓW	1
WARSZAWA	4
ZIELONA GÓRA	4
RAZEM	58

Zazwyczaj projekty realizowane są w partnerstwie z lokalnymi jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami społecznymi, placówkami edukacyjnymi lub innymi instytucjami działającymi regionalnie i lokalnie. Wspólna realizacja daje pracownikom Fundacji możliwość lepszego poznania problemów lokalnych i rozwiązywania ich zgodnie z rzeczywistymi potrzebami beneficjentów.

Tematyka projektów

W ramach projektów prowadzonych na terenie Polski FRDL specjalizuje się w takich dziedzinach, jak: edukacja, aktywizacja zawodowa i polityka społeczna, ekonomia społeczna, planowanie przestrzenne oraz (ostatnio) cyfryzacja. Projekty realizowane są zarówno przez ośrodki (w większości w wymiarze lokalnym i regionalnym), jak i przez Biuro Zarządu (w wymiarze ogólnopolskim i międzynarodowym). W ramach prowadzonych działań priorytetem dla FRDL zawsze jest współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego oraz instytucjami przez nie zarządzanymi: szkołami, ośrodkami doskonalenia nauczycieli, ośrodkami pomocy społecznej, instytucjami rynku pracy.

EDUKACJA

W 2018 roku FRDL prowadziła 20 projektów związanych z edukacją. W ich ramach znalazły się działania dotyczące rozwijania kompetencji kluczowych uczniów, które skierowano do trzech grup zawodowych: pracowników JST, kadry kierowniczej oświaty oraz pracowników systemu wspomagania pracy szkoły. Projekty te zlecone zostały FRDL przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach POWER i mają na celu podniesienie jakości edukacji w zakresie kompetencji kluczowych. Ośrodki Regionalne prowadziły również projekty skierowane bezpośrednio do uczniów szkół ogólnokształcących i zawodowych, które miały na celu wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży poprzez dofinansowanie dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz staży zawodowych, a także wyposażenie placówek edukacyjnych w nowoczesne pomoce dydaktyczne.

Przykłady projektów

W 2018 roku ośrodki FRDL prowadziły **dziewięć projektów o charakterze systemowym**, dotyczących rozwijania kompetencji kluczowych uczniów, zleconych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach programu POWER. Ich celem było przygotowanie warunków do wzmocnienia przez szkołę dziewięciu kompetencji kluczowych uczniów oraz by otoczenie szkoły i sami decydenci rozumieli i sprzyjali procesowi realizowanemu bezpośrednio przez nauczycieli.

Wszystkie projekty zakładały wdrożenie programów szkoleniowo-doradczych z obudową metodyczną, wypracowanych w ramach działania pozakonkursowego ORE, co miało doprowadzić do zwiększenia skuteczności działań pracowników JST, dyrektorów szkół oraz trenerów wspomaganego szkół w zakresie kształcenia u uczniów kompetencji kluczowych.

Formy wsparcia, których użyto w realizacji, to:

- ▶ szkolenia,
- ▶ doradztwo,
- ▶ sieci współpracy.

Projekty prowadzone były przez ośrodki FRDL: w Gdańsku (2 projekty dla pracowników JST i trenerów), Łodzi (2 projekty dla dyrektorów i trenerów), Bydgoszczy (2 projekty dla pracowników JST i trenerów), Lublinie (1 projekt dla pracowników JST), Rzeszowie (1 projekt dla pracowników JST) i Katowicach (1 projekt dla trenerów).

Kompetencje kluczowe – szkolenia dla pracowników JST w województwie pomorskim

W ramach projektów opracowano i wydano wiele materiałów szkoleniowych

W Sulejowie w dniach 3-4 grudnia 2018 roku, w ramach projektu „Szkolenia i doradztwo dla kadry kierowniczej systemu oświaty w woj. łódzkim”, odbył się zjazd kadry kierowniczej systemu oświaty

Pozostałe projekty edukacyjne zakładały realizację działań, których bezpośrednimi odbiorcami były dzieci, młodzież ucząca się oraz ich nauczyciele. To m.in.: doposażenie szkół w sprzęt i materiały edukacyjne, organizowanie dodatkowych zajęć edukacyjnych, staży i doradztwa zawodowego. Fundacyjnymi liderami w prowadzeniu tego typu projektów były ośrodki regionalne w: Białymstoku (2 projekty), Katowicach (2 projekty), Kielcach (1 projekt), Opolu (3 projekty) i Warszawie (3 projekty).

Zajęcia edukacyjne są realizowane przez ośrodki również we współpracy z samorządami lokalnymi.

Nie siedź, nie czekaj

Wszystko za FREE

rekrutacja do 28 września 2018 r.
informacje w sekretariacie szkoły

- staże
- kursy
- praktyki
- doradztwo edukacyjno-zawodowe

Powiatowa Akademia Sukcesu Ucznia Szkoły Zawodowej

Plakat Powiatowej Akademii Sukcesu Ucznia Szkoły Zawodowej (PASUSZ) – projekt prowadzony przez Ośrodek w Katowicach

Prowadzone zajęcia edukacyjne dotyczyły samorządności, demokracji lokalnej i ogólnie pojętej edukacji obywatelskiej we współpracy z samorządami lokalnymi.

Warsztaty dotyczące demokracji lokalnej w Społecznej Szkole Podstawowej w Dobrzewinie, prowadzone przez Ośrodek Regionalny FRDL w Gdańsku

AKTYWIZACJA ZAWODOWA, RYNEK PRACY I POLITYKA SPOŁECZNA

Wsparcia w powrocie na rynek pracy osobom wykluczonym społecznie, niepełnosprawnym, długotrwale bezrobotnym udzielono w ramach 16 realizowanych projektów. Na szczególną uwagę zasługują inicjatywy skierowane do młodych matek powracających do pracy po urodzeniu dziecka. Ośrodki regionalne FRDL organizowały szkolenia zawodowe i interpersonalne, staże, indywidualne i grupowe doradztwo, udzielały dotacji inwestycyjnych i wsparcia pomostowego oraz pomagały w pośrednictwie pracy. Projekty dotyczące polityki społecznej wiążą się z wdrażaniem wypracowanych lokalnie strategii i rozwiązywaniem problemów socjalnych, z którymi borykają się rodziny i seniorzy.

Przykłady projektów

W 2018 roku najbardziej aktywne w tej dziedzinie projektów były ośrodki regionalne FRDL w: Białymstoku, Bydgoszczy i Opolu.

W ramach realizacji projektu **Odważni na rynku pracy** – wsparcie na założenie działalności gospodarczej, realizowanego w Białymstoku, utworzono 42 nowe podmioty gospodarcze.

W kolejnym projekcie, realizowanym przez Podlaskie Centrum FRDL, nowe firmy otrzymały wsparcie w formie:

- ▶ indywidualnego doradztwa;
- ▶ grupowych szkoleń w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej;
- ▶ bezzwrotnej dotacji inwestycyjnej;
- ▶ wsparcia pomostowego
- ▶ specjalistycznego wsparcia towarzyszącego (indywidualne i grupowe doradztwo w zakresie zasad przedsiębiorczości, prowadzenia własnego biznesu, doradztwo inwestycyjne w zakresie podejmowania/wdrażania działań innowacyjnych).

Projekt, który ma na celu wsparcie osób fizycznych w wejściu na rynek pracy w postaci prowadzenia własnej działalności gospodarczej, jest kontynuowany w 2019 roku.

W Białymstoku, na poziomie lokalnym, w dziedzinie aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, prowadzono jeszcze trzy projekty: **Przez integrację do zatrudnienia**, **Aktywność lokalna kluczem do sukcesu**, **Radziłów Aktywny Lokalnie**.

„Aktywność lokalna kluczem do sukcesu” – warsztaty motywacyjne w gminie Wąsosz

„Radziłów aktywny lokalnie” – warsztaty motywacyjne

W Bydgoszczy realizowano trzy projekty skierowane do osób powracających na rynek pracy po wychowaniu dziecka: **Dziecko pod opieką – czas na pracę/to twój czas na pracę/idziemy do pracy**. Zakładały one: wsparcie finansowe pokrywające koszty opieki nad dzieckiem do lat 3, indywidualne i grupowe spotkania z doradcą zawodowym, grupowe wsparcie motywacyjno-psychologiczne, pośrednictwo pracy oraz szkolenia kompetencyjne. Celem tych działań jest wyrównywanie szans kobiet i mężczyzn, umożliwiając im pogodzenie życia zawodowego z rodzinnym. Taką formę pomocy skierowano do ponad 250 osób, przede wszystkim kobiet.

Czwarty projekt, prowadzony w tej dziedzinie przez Ośrodek w Bydgoszczy – to **Aktywność szansą na zatrudnienie**, który skierowano do osób powyżej 29 roku życia, biernych zawodowo.

Ośrodek w Opolu prowadził w 2018 roku trzy projekty związane z aktywizacją zawodową, a w tym **(Od) Ważni na rynku pracy – aktywizacja społeczna i zawodowa osób z niepełnosprawnością intelektualną i niepełnosprawnościami sprzężonymi z terenu województwa opolskiego** – działania polegające na udzielaniu doradztwa i wsparcia zawodowego osobom niepełnosprawnym oraz organizowaniu kursów zawodowych, ułatwiających tym osobom wejście na rynek pracy. W 2018 roku w projekcie wzięły udział 32 osoby.

Chcę i pracuję – aktywizacja zawodowa i społeczna osób z dysfunkcjami słuchu z terenu woj. Opolskiego oraz Bądź aktywny II – kompleksowy program rozwoju usług asystenckich oraz wsparcia aktywności społecznej skierowany do osób z dysfunkcjami słuchu z terenu woj. opolskiego – to projekty mające na celu aktywizację zawodową osób głuchych, zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu dysfunkcji słuchu, zakładające przede wszystkim wsparcie asystentów osób niesłyszących, warsztaty rozwoju kompetencji interpersonalnych, organizacyjnych i społecznych oraz różnych szkoleń tematycznych. W projektach, oprócz osób głuchych, brali udział pracownicy służb, pracujący na co dzień z takimi osobami. W sumie w 2018 roku w tych działaniach wzięło udział 120 osób.

Ośrodki w Kielcach i Opolu realizowały także projekty dotyczące pomocy społecznej. Realizowany przez Ośrodek w Kielcach projekt **Utworzenie i rozwój sieci świetlic środowiskowo-socjoterapeutycznych na terenie Miasta i Gminy Bodzentyn** skierowany był do osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz do ich otoczenia, w tym rodzin i dzieci z terenu Miasta i Gminy Bodzentyn. W ramach projektu utworzono i doposażono cztery świetlice środowiskowo-socjoterapeutyczne w różnych miejscowościach na terenie gminy, zapewniono atrakcyjne programy edukacyjne, rozwojowe i terapeutyczne. Projekt oferował również wsparcie psychologiczno-socjoterapeutyczne dla rodzin, które borykają się z trudnościami w wychowywaniu dzieci czy sprawowaniu nad nimi opieki.

Zajęcia plastyczne dla dzieci w świetlicach środowiskowo-socjoterapeutycznych w ramach projektu „Utworzenie i rozwój sieci świetlic środowiskowo-socjoterapeutycznych na terenie Miasta i Gminy Bodzentyn” (marzec 2018)

Bliżej rodziny i dziecka – wsparcie rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze oraz wsparcie pieczy zastępczej (dwie edycje), to projekty realizowane przez Ośrodek w Opolu, skierowane do wychowanków pieczy zastępczej. Główne działania zakładały kursy i doradztwo zawodowe dla wychowanków pieczy, superwizje dla pracowników socjalnych OPS oraz obóz edukacyjny. W 2018 roku w projektach wzięło udział 140 osób.

EKONOMIA SPOŁECZNA

Ośrodki regionalne FRDL (Kraków, Kielce, Zielona Góra) specjalizują się w prowadzeniu Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) – projektów realizowanych we współpracy z partnerami z poszczególnych regionów. Działania skupiają się na wzroście potencjału sektora ekonomii społecznej dzięki trwałej integracji społecznej i zawodowej osób, które z różnych powodów wypychane są poza margines rynku pracy. FRDL stara się wspierać zwiększanie zatrudnienia, tworząc nowe miejsca pracy, a także wspomagać poprawę jakości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej.

Przykłady projektów

W Ośrodku Regionalnym w Krakowie w 2018 roku prowadzono dwa projekty dotyczące ekonomii społecznej: **Małopolski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej – Krakowski Obszar Metropolitalny (MOWES KOM)** oraz **Małopolski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej – Małopolska Zachodnia (MOWES MZ)**. Obejmowały one działania partnerskie realizowane z Fundacją Gospodarki i Administracji Publiczne (lider projektu), Agencją Rozwoju Małopolski Zachodniej, Spółdzielnią Socjalną OPOKA, Związkiem Lustracyjnym Spółdzielni Pracy i Fundacją Biuro Inicjatyw Społecznych. W ramach projektu „MOWES KOM” w 2018 roku zrealizowano m.in.:

- ▶ siedem naborów do grup inicjatywnych złożonych z osób fizycznych lub prawnych, zainteresowanych wsparciem szkoleniowo-doradczym i pozyskaniem dotacji na utworzenie/przystąpienie do przedsiębiorstwa społecznego;
- ▶ 28 dni szkoleniowych;
- ▶ podpisano umowy zakładające wsparcie pomostowe merytoryczne z 19 nowo utworzonymi przedsiębiorstwami społecznymi;

- ▶ przez cały 2018 rok przy FRDL MISTiA działał Punkt Coworkingu Społecznego, w którym doradca udzielał porad dotyczących form zakładania przedsiębiorstw społecznych, a także identyfikował potrzeby zgłaszane przez osoby i instytucje chcące działać w obszarze ekonomii społecznej na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego.

W ramach projektu „MOWES MZ” w 2018 roku przeprowadzono 3 nabory grup inicjatywnych złożonych z osób fizycznych lub prawnych zainteresowanych wsparciem szkoleniowo-doradczym i pozyskaniem dotacji na utworzenie/przystąpienie do przedsiębiorstwa społecznego.

Projekty adresowano do istniejących podmiotów ekonomii społecznej, jednostek samorządu terytorialnego, a przede wszystkim do grup inicjatywnych zainteresowanych założeniem spółdzielni socjalnej, czy przedsiębiorstwa społecznego oraz osób fizycznych z terenu Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego i obszaru Małopolski Zachodniej zainteresowanych założeniem podmiotu ekonomii społecznej. Głównym celem projektów było wzmocnienie potencjału kadrowego, organizacyjnego i finansowego małopolskich PES i ułatwienie powstawania nowych PES oraz przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce – jako skutecznego narzędzia walki z wykluczeniem.

Rozkręcamy społeczny biznes (Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Zielonej Górze) – to kolejny projekt w tej dziedzinie, realizowany w partnerstwie z Fundacją na rzecz Collegium Polonicum i Wojewódzkim Urzędem Pracy w Zielonej Górze. Projekt obejmował zasięgiem powiaty z terenu województwa lubuskiego: krośnieński, zielonogórski, wschowski, żarski, sulęciński, słubicki oraz miasto Zielona

Góra. Podejmowane działania dotyczyły wzmocnienia potencjału sektora ekonomii społecznej przez integrację, zwiększenie zatrudnienia oraz działania wspierające jakość funkcjonowania PES.

W 2018 roku FRDL Ośrodek Regionalny w Zielonej Górze zorganizował w ramach projektu cykl działań edukacyjnych podnoszących wiedzę i umiejętności w tym:

- ▶ Bezpłatne szkolenia w zakresie:
  - stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych,
  - animacji dla PES, lokalnych liderów, osób chcących założyć PES,
  - prawnych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej w PES,
  - fundraisingu w PES,
  - biznesu społecznie odpowiedzialnego,
  - warsztatów dla osób wykluczonych pn. *ABC Przedsiębiorczości społecznej*,
  - finansów w PES,
  - dla organizacji pozarządowych.
- ▶ Bezpłatne szkolenia i warsztaty branżowy dla przedstawicieli spółdzielni socjalnych utworzonych w ramach projektu.
- ▶ Poprzez szkolenia z podstaw prawnych, finansowych i tworzenia biznesplanów przygotowano grupy inicjatywne do założenia spółdzielni socjalnych.

Ośrodek Regionalny w Zielonej Górze poprzez swoje działania w tym projekcie intensywnie wspierał jednostki sektora pozarządowego. Tym samym podkreślił swoją pozycję, jako prężnie działająca organizacja z dużym doświadczeniem. Z zaproszenia skorzystały fundacje i stowarzyszenia obywatelskie, społeczne, działające przy instytucjach publicznych. Ośrodek otrzymał wraz z partnerami akredytację z Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej na kolejne lata. Projekt będzie kontynuowany do 2021 roku pod nazwą **Rozkręcamy społeczny biznes!**

W roku 2018 kontynuowano realizację projektu **Świątokrzyski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (ŚOWES)**, realizowanego w konsorcjum z CARITAS Diecezji Kieleckiej (lider) i Fundacją Centrum Europy Lokalnej (partner) w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2014-2020. Jego głównym celem jest rozwój, aktywizacja, ekonomizacja Sektora Ekonomii Społecznej (SES) w subregionie południowym województwa świętokrzyskiego do końca sierpnia 2019 roku

przez działania animacyjno-inkubacyjne, doradcze, usługi, szkolenia i szerokie wsparcie finansowe i niefinansowe, skierowane do osób fizycznych, w tym zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, jednostek samorządu terytorialnego, sektora pozarządowego, podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych oraz środowiska biznesu i mediów.

W ramach działań utworzono Biuro Główne i biura terenowe ŚOWES oraz zrealizowano inkubatory dla podmiotów ekonomii społecznej, animacyjno-inkubacyjne doradztwo ogólne i specjalistyczne, usługi zewnętrzne, szkolenia branżowe, dotacje i wsparcie pomostowe.

W ramach działań animacyjnych Świątokrzyskiego Centrum FRDL w 2018 roku zrealizowano m.in.: 24 spotkania animacyjno-inkubacyjne, dwie radiowe debaty publiczne, pięć warsztatów w zakresie powoływania partnerstw trójsektorowych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, dwa dwudniowe wizyty studyjne, dwa reportaże radiowe, artykuł w prasie regionalnej oraz konferencję *Lokalny Kiermasz Ekonomii Społecznej*.

W ramach realizacji projektu w Sandomierzu 16 czerwca 2018 roku odbyła się konferencja **Lokalny Kiermasz Ekonomii Społecznej**. Zrealizowano ją jako wydarzenie towarzyszące Festiwalowi Organizacji Pozarządowych w Sandomierzu. Partnerem *Lokalnego Kiermaszu Ekonomii Społecznej* był Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Celem było wspieranie rozwoju ekonomii społecznej w subregionie południowym województwa świętokrzyskiego, jak również prezentacja dobrych praktyk, wymiana doświadczeń oraz inicjowanie kontaktów między różnymi podmiotami ekonomii społecznej.

W programie konferencji znalazły się wystąpienia ekspertów na następujące tematy:

- ▶ *Ekonomia społeczna szansą dla rozwoju gmin i powiatów;*
- ▶ *Fabryka zmiany – Nikiszowiec;*
- ▶ *Srebrna gospodarka – innowacyjne wyzwania dla podmiotów ekonomii społecznej;*
- ▶ możliwości dofinansowania projektów w ramach konkursów z Poddziałania 9.2.1 „Rozwój wysokiej jakości usług społecznych” i Działania 9.1 „Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie”.

W drugiej części wydarzenia odbyła się ekspercka debata radiowa **Aktywna społeczność lokalna i liderzy – razem dla ekonomii społecznej**.

Debata ekspercka „Aktywna społeczność lokalna i liderzy – razem dla ekonomii społecznej”, Sandomierz 16 czerwca 2018 r.

PLANOWANIE PRZESTRZENNE I PRAWO BUDOWLANE

FRDL w 2018 realizowała projekty ogólnopolskie i ponadregionalne, podnoszące kwalifikacje urzędników JST z zakresu planowania przestrzennego, prawa budowlanego oraz wspomagające procesy konsultacji społecznych w tej dziedzinie.

Przykłady projektów

W ramach projektu **Nowa jakość konsultacji społecznych w planowaniu przestrzennym** (okres realizacji: kwiecień 2016 – grudzień 2018) realizowanego przez Biuro Zarządu, FRDL wspierała gminy w planowaniu i przeprowadzaniu lokalnych procesów konsultacyjnych dokumentów planistycznych. Konsultacje miały charakter pogłębiony i wykraczały poza działania wynikające z przepisów prawa. W projekcie, którego realizacja zakończyła się w roku 2018, wzięło udział 29 gmin. Dialog z mieszkańcami prowadzony był z wykorzystaniem wielu technik konsultacyjnych: warsztatów, spotkań otwartych, map interaktywnych i spacerów badawczych. Istotnym elementem była edukacja z zakresu planowania przestrzennego. Dzięki tak szerokim konsultacjom planu miejscowego czy studium – wielu gminom udało się zapobiec konfliktom społecznym w obszarze zagospodarowania przestrzennego oraz znaleźć kompromisowe rozwiązania, które wpłyną na lepszą jakość życia mieszkańców.

Gmina Chojnice – warsztat konsultacyjny

Gmina Sulęcín – punkt konsultacyjny

www.frdl.org.pl

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej 1999 r.

Niskoemisyjność i prognozowanie zapotrzebowania na tereny w planowaniu przestrzennym
- szkolenia dla gminnych służb planistycznych

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej

Projekt współfinansowany w ramach działania 2.19 uprawnienie procesów inwestycyjno - budowlanych i planowania przestrzennego Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

Realizator projektu: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej 1999 r.

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
Ciepłota, Wspieranie, Wzrost, Głębokość
65-104 Zielona Góra, ul. J. Piłsudskiego 16/19
tel. 88 453 23 08 fax 88 453 02 91

W projekcie **Niskoemisyjność i prognozowanie zapotrzebowania na tereny w planowaniu przestrzennym – szkolenia dla gminnych służb planistycznych** (okres realizacji: listopad 2017 – grudzień 2018), prowadzonym przez Ośrodek FRDL w Zielonej Górze, ośrodki regionalne FRDL pracowały nad podwyższeniem kompetencji 1 317 pracowników z 604 jednostek samorządu terytorialnego z całej Polski, wykonujących zadania z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego. Program edukacyjny dotyczył technik sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – w kontekście wspierania niskoemisyjności, a także prognozowania realnego zapotrzebowania na tereny i formy ich zagospodarowania.

W ramach projektu uczestnicy wzięli udział w 3-dniowym bloku szkoleniowym, w którego trakcie zapoznali się z tematami, takimi jak: wpływ współczesnych procesów społecznych i demograficznych na planowanie przestrzenne i zarządzanie przestrzenią, wsparcie niskoemisyjności w planowaniu przestrzennym, dostępność przestrzeni dla osób z niepełnosprawnościami, projektowanie uniwersalne, partycypacja społeczna w planowaniu przestrzennym.

Ośrodki FRDL w Zielonej Górze i w Białymstoku w roku 2018 zakończyły realizację dwóch ponadregionalnych projektów dotyczących prawa budowlanego: **Profesjonalni pracownicy – prawo budowlane** (Zielona Góra) oraz **Prawo budowlane. Profesjonalny urzędnik dla zrównoważonego rozwoju** (Białystok). Głównym zadaniem w ramach prowadzonych projektów było przekazanie aktualnej wiedzy na temat regulacji prawnych w zakresie prawa budowlanego pracownikom wojewódzkich inspektoratów nadzoru budowlanego (WINB), powiatowych inspektoratów nadzoru budowlanego (PINB) oraz pracownikom administracji architektoniczno-budowlanej urzędów wojewódzkich i starostw powiatowych z terenu ośmiu województw: mazowieckiego, lubelskiego, podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, lubuskiego, zachodniopomorskiego, kujawsko-pomorskiego i pomorskiego.

Pierwszym etapem obu projektów była organizacja szkoleń, w ramach których wsparciem objęto 1 230 pracowników administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego. Szkolenia dotyczyły aktualnych przepisów prawa budowlanego. Drugi etap projektu to indywidualne konsultacje z ekspertem z zakresu prawa budowlanego, zwłaszcza w zakresie przepisów regulujących proces inwestycyjno-budowlany.

We wszystkich zgłoszonych instytucjach eksperci przeprowadzili konsultacje doradcze, na podstawie których przygotowano podsumowujący raport końcowy dla jednostek administracji architektoniczno-budowlanej oraz nadzoru budowlanego, biorących udział w projekcie. Dokument przekazano w wersji elektronicznej wszystkim osobom i instytucjom biorącym udział w projekcie.

Kluczowym efektem obu projektów było ujednoczenie interpretacji zmian przepisów z zakresu prawa budowlanego, co przełoży się na wyższą jakość pracy organów administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego oraz na lepszą jakość wydawanych decyzji administracyjnych, a tym samym na usprawnienie procesów inwestycyjno-budowlanych.

KOMPETENCJE CYFROWE

Cyfryzacja to nowa dziedzina projektów, w którą angażuje się nasza Fundacja. W 2018 roku ośrodki regionalne w Krakowie i Warszawie zrealizowały trzy projekty, dotyczące podnoszenia kompetencji cyfrowych pracowników urzędów JST oraz mieszkańców.

Przykłady projektów

e-MISJA – rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców województwa lubelskiego i podkarpackiego to projekt rozpoczęty w 2018 roku, prowadzony przez Ośrodek Regionalny FRDL w Krakowie. Jego głównym celem jest popularyzacja oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym szczególnie z e-usług publicznych wśród mieszkańców województwa lubelskiego i podkarpackiego. Projekt zakłada również stworzenie trwałych mechanizmów podnoszenia kompetencji cyfrowych na poziomie lokalnym – w gminach. W okresie 24 miesięcy trwania projektu (do roku 2020) założono poprawę kompetencji cyfrowych 8 036 mieszkańców województw lubelskiego i podkarpackiego w wieku 25-74 lat.

e-Xtra kompetentni – Rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców województwa małopolskiego i świętokrzyskiego to projekt prowadzony przez ośrodek krakowski, którego celem jest wzmocnienie kompetencji cyfrowych mieszkańców województwa małopolskiego i województwa świętokrzyskiego oraz zwiększenie

„e-Xtra” – spotkanie informacyjno-promocyjne w Krakowie

stopnia korzystania z e-usług. Podobnie jak w projekcie opisanym powyżej, założono poprawę kompetencji cyfrowych 8 036 mieszkańców województw małopolskiego i świętokrzyskiego. Projekt zakończy się w roku 2020.

W obu projektach FRDL MISTiA pełni funkcję operatora grantów, proponując gminom środki w wysokości do 150 000 zł. Część z nich gminy mogą przeznaczyć m.in. na zakupy sprzętu komputerowego.

W 2018 roku podpisano z gminami ponad 40 umów powierzenie grantu.

Cyfryzacja nam nie straszna to projekt prowadzony na Mazowszu. Jego celem jest podniesienie jakości usług oraz monitorowanie procesu świadczenia usług dotyczących podatków i opłat lokalnych oraz zarządzania nieruchomościami w siedmiu JST województwa mazowieckiego. W ramach projektu realizowano działania mające wesprzeć i zwiększyć efektywność zarządzania usługami istotnymi dla prowadzenia działalności gospodarczej poprzez:

- ▶ elektroniczną obsługę podatkową, świadczenia usług, ewidencjonowania nieruchomości oraz automatyzację rozliczeń;
- ▶ wzrost dostępności do informacji oraz wprowadzenie rozwiązań usprawniających załatwianie spraw w urzędzie, w tym skrócenie czasu obsługi;
- ▶ rozwiązania usprawniające zarządzanie nieruchomościami.

Wsparciem szkoleniowym, doradczym i technicznym objęto 97 pracowników z partnerskich JST (w tym 14 mężczyzn i 83 kobiety), zajmujących się bezpośrednio i pośrednio podatkami, opłatami lokalnymi oraz nieruchomościami.

ADMINISTRACJA SAMORZĄDOWA

Ośrodek w Krakowie prowadził w 2018 roku dwa projekty związane z podnoszeniem jakości usług administracji samorządowej: **Nowoczesne zarządzanie usługami dziedziny w samorządach województwa śląskiego** oraz **Rozwijamy się dzięki e-usługom. Samorządowe partnerstwo na rzecz informatyzacji współpracy z przedsiębiorcami** (woj. małopolskie).

W 2018 roku FRDL MISTiA rozpoczął realizację dwóch projektów partnerskich – jednego z pięciu JST z Małopolski, a drugiego – z ośmiu JST ze Śląska. Celem obu projektów jest podniesienie jakości prowadzonych przez te jednostki usług administracyjnych, istotnych dla prowadzenia działalności gospodarczej. Odbywa się to poprzez doskonalenie wiedzy i kompetencji pracowników partnerów projektu w zakresie obsługi podatkowej oraz zarządzania zasobem nieruchomości, elektroniczną obsługę podatkową w urzędach i automatyzację rozliczeń, elektroniczną obsługę świadczenia usług i ewidencji nieruchomości, inicjowanie rozwiązań poprawiających dostępność informacji i jakość obsługi przedsiębiorców. Wdrożono nowe rozwiązania zarządcze, urzędy wyposażono w sprzęt i specjalistyczne oprogramowanie, a sami pracownicy samorządowi wzięli udział w kilkudziesięciu szkoleniach specjalistycznych i ogólnych. Działania zaplanowane w ramach realizacji projektów gwarantują systematyczne podnoszenie jakości usług świadczonych przez urzędy, a tym samym wpływają pozytywnie na warunki zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz jakość życia mieszkańców, spełniając ich rosnące oczekiwania wobec organów administracji publicznej. Przyczyniają się także do promocji i wprowadzania rozwiązań usprawniających i proinnowacyjnych w innych jednostkach samorządu terytorialnego. Projekty trwać będą do końca września 2020 roku.

Współpraca międzynarodowa i rozwój demokracji lokalnej za granicą

Działalność międzynarodowa FRDL skupia się na promocji Polski, jej osiągnięć w sferze reformowania społeczeństwa, gospodarki i państwa. Pierwsze inicjatywy międzynarodowe rozpoczęły się już w 1992 roku. Od tamtego czasu Fundacja zrealizowała szereg projektów, m.in. we współpracy z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (głównie z państwami bałkańskimi), byłymi republikami radzieckimi położonymi w Azji, a także z Tunezją, która w 2011 roku rozpoczęła proces budowania demokratycznych struktur państwa. W roku 2018 FRDL kontynuowała pracę na Ukrainie, a także współpracowała z wieloma nowymi partnerami z Europy i innych kontynentów.

W 2018 roku FRDL zrealizowała siedem projektów międzynarodowych: pięć w Biurze Zarządu i dwa w Ośrodku w Krakowie. Prezes Zarządu FRDL dr Cezary Trutkowski osobiście angażował się w pracę międzynarodowych zespołów roboczych, wspomagających działania Rady Europy w Grecji, w Ukrainie i na Cyprze.

W 2018 r. Fundacja kontynuowała swój najważniejszy projekt międzynarodowy, którym jest program **Decentralization Offering Better Results and Efficiency (DOBRE)**. Program finansowany przez USAID (Amerykańską Agencję ds. Rozwoju Międzynarodowego) jest odpowiedzią na najważniejsze wyzwania, jakie stoją przed Ukrainą w związku z decentralizacją władzy publicznej i reformą samorządu terytorialnego.

Najważniejszym celem programu DOBRE jest wsparcie nowo powstałych tzw. skonsolidowanych jednostek terytorialnych w realizacji nowych zadań i kompetencji oraz skutecznym zarządzaniu lokalnymi zasobami, a także wzmacnianie potencjału społeczności lokalnych poprzez angażowanie obywateli w sprawy publiczne. Długofalowym celem DOBRE jest usprawnienie funkcjonowania nowych ukraińskich samorządów poprzez stworzenie lepszych warunków dla ich rozwoju, co ma posłużyć jako model i motywacja dla innych jednostek mających przejść proces konsolidacji.

Program, realizowany przez międzynarodowe konsorcjum, którego liderem jest Global Communities, zakończy się w marcu 2021 roku.

Działania programu DOBRE realizowane są w **75 tzw. skonsolidowanych jednostkach terytorialnych**, zlokalizowanych w następujących obwodach:

- ▶ dnipropietrowskim,
- ▶ iwanofrankowskim,
- ▶ charkowskim,
- ▶ chersońskim,
- ▶ kirowohradzkim,
- ▶ mikołajowskim,
- ▶ tarnopolskim.

DOBRE wspiera ukraińskie samorzady w partycypacyjnym planowaniu strategicznym, kładąc nacisk na mechanizmy włączania obywateli w sprawy publiczne oraz lokalne zarządzanie. W oparciu o powstałe strategie zrównoważonego rozwoju, w każdej z jednostek będą realizowane projekty stymulujące lokalny rozwój gospodarczy, rozwijające partnerstwa publiczno-prywatne, usprawniające zarządzanie i świadczenie usług publicznych lub modernizację infrastruktury.

DOBRE wspiera usprawnienia zarządcze i zasoby ludzkie w samorządach lokalnych – od rozwijania kwalifikacji personelu, poprzez promowanie lepszej efektywności i przejrzystości funkcjonowania poszczególnych organów i jednostek samorządowych, usprawnienia systemów planowania i zarządzania, modernizację stosowanych narzędzi i technologii, aż po zapewnienie mechanizmów włączających dzięki uwrażliwieniu przedstawicieli administracji na potrzeby grup społecznych wymagających szczególnego wsparcia (takich jak osoby niepełnosprawne, przesiedleńcy, kobiety lub osoby starsze). DOBRE pomoże także we wdrożeniu nowoczesnych metod budżetowania i zarządzania finansami.

Program obejmuje też dodatkowe komponenty: edukacyjny – skierowany do młodzieży, kobiet i lokalnych liderów; rozwijania sektora edukacji na potrzeby administracji publicznej, wsparcia technologicznego, a także kampanię medialną skierowaną do ukraińskiego społeczeństwa.

FRDL realizuje jeden z najważniejszych elementów programu DOBRE, polegający na wsparciu ukraińskich jednostek w zakresie przygotowywania strategicznych planów rozwoju, przy zastosowaniu partycypacyjnych metod, w tym tzw. metody FRDL partycypacyjnego planowania strategicznego. Podejście to zakłada między innymi: zaangażowanie w prace nad dokumentem strategicznym szerokiej reprezentacji środowiska lokalnego, przyjęcie perspektywy zrównoważonego rozwoju (oznaczającego, że analizy i decyzje podejmowane w trakcie wypracowywania strategicznych rozwiązań obejmują trzy obszary: gospodarczy, społeczny i środowiskowy), przeprowadzenie pogłębionej diagnozy społecznej (obejmującej zarówno analizę danych zastanych, jak i realizację badań społecznych), weryfikację wypracowanych rozwiązań w toku rzeczywistych i efektywnych konsultacji społecznych, ścisłą współpracę pomiędzy interesariuszami społecznymi i instytucjonalnymi, pracownikami urzędu oraz konsultantami ze strony FRDL w pracach nad dokumentem. Prowadzone przez Fundację prace są realizowane we wszystkich ukraińskich jednostkach terytorialnych objętych wsparciem. Efektem powyższych działań zrealizowanych przez FRDL od początku realizacji programu DOBRE jest przygotowanie:

- ▶ 80 raportów diagnostycznych opisujących zidentyfikowane problemy lokalne, stosowane w jednostce praktyki zarządcze oraz potencjalne obszary wsparcia,
- ▶ 43 strategii zrównoważonego rozwoju, wypracowanych metodami partycypacyjnymi.

Dodatkowym działaniem FRDL w programie DOBRE jest realizacja **cyklu szkoleń Akademia Przywództwa**. W ramach Akademii Fundacja organizuje dla przedstawicieli ukraińskich samorządów sesje warsztatowe, a także wizyty studyjne do polskich gmin, podczas których uczestnicy mają okazję zapoznać się z zasadami funkcjonowania i najciekawszymi osiągnięciami polskich samorządów. W 2018 r. zrealizowano siedem sesji warsztatowych rozwijających cechy i umiejętności przywódcze dla czterech grup, tj. około 80 uczestników oraz dwie wizyty studyjne w polskich jednostkach samorządu terytorialnego (gminach województw zachodniopomorskiego i pomorskiego).

Od połowy 2018 roku FRDL realizuje również **sektorowe (specjalistyczne)** wizyty studyjne w Polsce, dostosowane do potrzeb przedstawicieli władz oraz pracowników samorządowych określonych specjalizacji. Dotychczas wizyty obejmowały prezentację polskich doświadczeń, rozwiązań i najciekawszych inwestycji w zakresie usług publicznych, rozwoju gospodarczego oraz planowania przestrzennego.

W roku 2018 zrealizowano cztery takie wizyty:

- ▶ W dniach 2-6 lipca 2018 roku odbyła się wizyta z zakresu usług publicznych w Krakowie oraz gminach województwa małopolskiego (Bochnia, Stary Sącz, Bukowina Tatrzańska, Chrzanów, Szczurowa, Niepołomice, Zabierzów). Pokazane gościom przykłady działań i rozwiązań dotyczyły usług w dziedzinie sportu i rekreacji, systemów nowoczesnego oświetlenia, uzdatniania i scentralizowanego dostarczania wody, a także usług administracyjnych oraz obsługi mieszkańców, firm i inwestorów.
- ▶ W dniach 23-26 lipca 2018 roku miała miejsce wizyta z zakresu planowania przestrzennego w Katowicach oraz w gminach województwa śląskiego (Wapienica, Bielsko-Biała, Bestwina, Dębno, Sośnicowice). W ramach wizyty odbyło się szkolenie przybliżające uczestnikom polskie przepisy regulujące kwestie gospodarki przestrzennej oraz zasady opracowywania lokalnych dokumentów planistycznych. W następnej kolejności goście z Ukrainy odwiedzili polskie gminy, gdzie poznawali praktyczne aspekty związane z zarządzaniem i planowaniem przestrzennym.
- ▶ W dniach 3-7 grudnia 2018 roku odbyła się wizyta z zakresu lokalnego rozwoju gospodarczego w Szczecinie oraz gminach województwa zachodniopomorskiego (Czaplinek, Złocieniec, Siemczyn, Barzkowice, Witkowo, Boleszkowice, Namysłów). Wizyta koncentrowała się na prezentacji narzędzi i mechanizmów kreowania i wspierania lokalnego rozwoju gospodarczego w realiach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich oraz na przykładach lokalnych produktów, spółdzielni rolniczych, infrastruktury turystycznej oraz metod promocji zasobów i atrakcji lokalnych. Dla uczestników wizyty zorganizowano również warsztat na temat kreowania unikalnych lokalnych produktów i marek oraz polskich doświadczeń w rozwijaniu wiejskiej przedsiębiorczości.
- ▶ W dniach 2-8 grudnia 2018 roku zrealizowano kolejną wizytę studyjną z zakresu usług publicznych – w Krakowie oraz w gminach województwa małopolskiego (Szczurowa, Nowy Sącz, Chrzanów, Skawina, Niepołomice). Zaprezentowane ukraińskim gościom przykłady inwestycji z zakresu edukacji, sportu i rekreacji, gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami komunalnymi.

Na kolejne lata zaplanowano dalsze działania FRDL w programie DOBRE, w tym m.in.:

- ▶ przygotowanie następnych 23 strategii rozwoju przy możliwie szerokim zaangażowaniu społeczności lokalnej;

- ▶ kolejne sesje „Akademii Przywództwa”;
- ▶ kolejne wizyty studyjne w Polsce;
- ▶ następne wizyty monitorujące realizację strategii we wszystkich jednostkach aktualnie objętych wsparciem FRDL, tj. w 63 ukraińskich skonsolidowanych gromadach;
- ▶ badania społeczne w jednostkach uczestniczących w programie.

W styczniu 2018 roku ukraińskie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego wdrażające proces decentralizacji i rozwoju samorządności uznało program DOBRE za jeden z **najlepszych i najefektywniejszych projektów wspierających te tak ważne dla Ukrainy przemiany.**

*DOBRE – wizyta diagnostyczna,
Tlumatska*

*Konferencja DOBRE, 5-6 listopada
2018 r.*

*DOBRE – wizyta studyjna w Polsce,
Siemczyn 4 grudnia 2018 r.*

DOBRE – proces strategiczny, Zalenodolsk

woju Demokracji Lokalnej

Kolejnym projektem realizowanym na rzecz naszych wschodnich sąsiadów w roku 2018 i kontynuowanym w roku 2019 było **Wsparcie reformy samorządowej – wdrożenie modelu partycypacyjnego planowania strategicznego w gromadach centralno-północnej i zachodniej Ukrainy**. Fundacja wzmacnia zdolności władz lokalnych i organizacji pozarządowych z pięciu obwodów (20 gromad) w Ukrainie w zakresie planowania strategicznego w oparciu o model partycypacyjny FRDL. Projekt zakłada wzmocnienie zdolności jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych i innych interesariuszy do stosowania mechanizmów partycypacyjnych podczas wypracowywania rozwiązań o charakterze strategicznym dla gromad, służących zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnych. Działania odbywają się w obwodach: czernihowskim, kijowskim, lwowskim, połtawskim oraz sumskim.

Projekt jest współfinansowany w ramach Programu Polska Pomoc Rozwojowa 2018 Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP i realizowany w partnerstwie z następującymi organizacjami: Europejski Dialog (Lwów), Twórcze Centrum TCK (Kijów), Biuro Analiz Politycznych (Sumy), Fundacją Synergia (Połtawa) oraz Siwierski Instytut Badań Regionalnych (Chernihów).

Realizacja pierwszej części projektu została zakończona 31 grudnia 2018 roku, a jego druga część (tzw. drugi moduł) wdrażany jest w roku 2019.

Realizowane w ramach projektu działania adresowane były do administracji publicznej, organizacji społecznych i społeczności lokalnych 20 gromad oraz przedsiębiorców – i obejmowały:

1. **Szkolenie wewnętrzne** dla trenerów i ekspertów prowadzących wsparcie w ramach projektu (*Training of Trainers* 16-18 lipca 2018 roku we Lwowie) mające na celu zapoznanie trenerów/ ekspertów ukraińskich z modelem partycypacyjnego planowania strategicznego, proponowaną metodologią i narzędziami, scenariuszami i programami szkoleń oraz warsztatów oferowanych w ramach projektu. W szkoleniu ToT wzięło udział siedmiu ekspertów/trenerów ze strony polskiej i 10 uczestników ze strony ukraińskiej.
2. Fora Planowania Strategicznego w pięciu obwodach, w okresie sierpień – wrzesień 2018 r., dla 120 osób.
3. Wizyty studyjne w Polsce dla 59 przedstawicieli gromad – członków Zespołów Strategicznych i organizacji partnerskich (w woj. małopolskim w terminie 27-29 listopada 2018 r. dla 28 osób oraz dla 31 osób w woj. lubelskim w terminie 3-5 grudnia 2018 r.). Podczas wizyt studyjnych zrealizowane zostały zajęcia i spotkania w jednostkach samorządu terytorialnego województw lubelskiego i małopolskiego, podczas których samorządowcy polscy dzielili się z kolegami z Ukrainy swoimi doświadczeniami w zakresie planowania strategicznego. Podczas spotkań prezentowane były mechanizmy współpracy obywateli, organizacji pozarządowych oraz organów samorządu lokalnego w Polsce, jak również doświadczenia w organizacji konsultacji społecznych dokumentów strategicznych.
4. Wizyty rozpoznawcze ekspertów FRDL wraz z ekspertami ze strony ukraińskiej w 20 gromadach w celu identyfikacji istotnych problemów rozwojowych w gromadach objętych wsparciem.
5. Odbyły się trzy spotkania (z zaplanowanych pięciu) Zespołów Strategicznych w 20 ukraińskich gromadach dla 120 osób.

6. Warsztaty dla interesariuszy lokalnych na temat partycypacyjnego modelu planowania strategicznego, zorganizowane w 20 gromadach, poświęcone planowaniu strategicznemu i rozwojowi lokalnemu kierowanemu przez mieszkańców oraz partycypacji obywatelskiej i wzmocnienia mechanizmów współpracy pomiędzy władzami lokalnymi a społeczeństwem obywatelskim, w których udział wzięło 390 osób.

W dniach 16-18 lipca 2018 r. we Lwowie odbyło się szkolenie dla kluczowych ekspertów/trenerów projektu, podczas którego także została ostatecznie zatwierdzona lista 20 gromad z pięciu obwodów do udziału w projekcie. Pierwszego dnia naszego spotkania swą obecnością zaszczylił nas Krzysztof Jachowicz, Konsul RP we Lwowie.

Pod koniec listopada 2018 r. 30 przedstawicieli 10 gromad z obwodów czernihowskiego, kijowskiego i połtawskiego uczestniczyło w wizycie studyjnej w Małopolsce. Spotkanie w Niepołomicach.

17 września 2018 r. w Czernihowie odbyło się Forum Planowania Strategicznego dla przedstawicieli ośmiu gromad obwodów czernihowskiego i kijowskiego, biorących udział w projekcie. Po zakończeniu Forum przeprowadzono wizyty rozpoznawcze w gromadach z udziałem przedstawicieli trzech sektorów, które prowadziły polsko-ukraińskie zespoły ekspertów projektu.

31 grudnia 2018 roku Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej zakończyła realizację 2-letniego projektu **inEDU inclusive education model for children with migrant background in pre-schools** (Model edukacji włączającej dzieci z doświadczeniem migracji w nurt edukacji przedszkolnej). Projekt był dofinansowany ze środków Programu ERASMUS+ i realizowany we współpracy z czterema przedszkolami: z Polski, Wielkiej Brytanii, Rumunii, z instytutem badawczym z Włoch oraz czterema organizacjami pozarządowymi ze Szwecji, Macedonii Północnej, Czech i Estonii.

Adresatami projektu byli nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, instruktorzy edukacyjni, pracownicy administracyjni placówek edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na rzecz integracji i edukacji dzieci z doświadczeniem migracji.

Celem projektu było zwiększenie dostępu do integracyjnej, wysokiej jakości edukacji poprzez wdrożenie modelu edukacji włączającej dzieci z doświadczeniem migracji w placówkach edukacji przedszkolnej w pięciu krajach partnerskich, w których nasi partnerzy testowali wybrane metody i narzędzia edukacyjne.

Działania zrealizowane w ramach projektu koncentrowały się na:

- ▶ badaniu w krajach partnerskich istniejących w systemach edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej rozwiązań, służących włączaniu dzieci z doświadczeniem migracji w nurt edukacji powszechnej (wskaźniki sukcesu, korzyści z integracji/ włączania dzieci, przeszkody i trudności w integracji i sposoby zapobiegania im na podstawie doświadczeń UK i Szwecji), rekomendacje dla nowych krajów członkowskich UE (Polska, Rumunia, Estonia, Czechy) i krajów kandydujących do członkostwa w UE (Macedonia);
- ▶ wspieraniu nauczycieli i edukatorów we wdrażaniu rozwiązań służących włączaniu dzieci z doświadczeniem migracji w nurt powszechnej edukacji poprzez organizację wizyty studyjnej i forum ekspertów w Wielkiej Brytanii (Dungannon) oraz udział w grupach fokusowych (w pozostałych krajach partnerskich);
- ▶ pilotażu w przedszkolach, polegającym na dostosowaniu i testowaniu wybranych dobrych praktyk w krajach partnerskich (transfer rozwiązań szwedzkich i brytyjskich), określeniu obszarów wymagających dalszego doskonalenia, sformułowaniu rekomendacji dla systemów edukacji na poziomie lokalnym, krajowym i europejskim.

W dniach 3-4 grudnia 2018 roku w Gorizii we Włoszech odbyła się konferencja podsumowująca projekt. Uczestniczyli w niej przedstawiciele organizacji partnerskiej, reprezentanci władz lokalnych i oświatowych z Gorizii, edukatorzy i nauczyciele zajmujący się pracą z dziećmi, dla których język kraju, w którym przebywają, nie jest językiem ojczystym. Podczas konferencji odbyła się debata z przedstawicielami władz lokalnych na temat największych wyzwań i problemów włoskiego systemu edukacyjnego, związanych z zapewnieniem dzieciom z doświadczeniem migracji wysokiej jakości edukacji. Sesja popołudniowa konferencji miała natomiast charakter warsztatów, podczas których przedstawiciele organizacji partnerskich prezentowali najlepsze praktyki i doświadczenia zebrane przez nich podczas realizacji pilotażowych programów edukacji włączającej.

Edukacja włączająca dzieci z doświadczeniem migracji – zajęcia dla dzieci z przedszkola w Kumanovo (Republika Macedonii Północnej)

„Akademia Dziecka” – zajęcia edukacji
włączającej w przedszkolach
w Tallinie (Estonia)

INFORME – działania informacyjne w zakresie promocji polityki spójności przez media lokalne w Polsce – to projekt grantowy Komisji Europejskiej ukierunkowany na wsparcie opracowania i dystrybucji informacji na temat Polityki Spójności Unii Europejskiej. Projekt realizowany był w partnerstwie przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej oraz Stowarzyszenie Gazet Lokalnych.

Celem projektu było przybliżenie mieszkańcom Polski Polityki Spójności poprzez promowanie i ułatwianie lepszego zrozumienia jej roli we wspieraniu wszystkich regionów UE, zwiększanie wiedzy o projektach finansowanych przez UE i ich wpływie na życie mieszkańców, a także upowszechnienie informacji i zachęcanie do otwartego dialogu na temat polityki spójności, jej rezultatów i roli w realizowaniu priorytetów politycznych Unii Europejskiej.

InEdu – konferencja podsumowująca projekt, Gorizia, 4 grudnia 2018 r.

Rozwoju
i Lokalnej

Kampania informacyjna dla czytelników gazet lokalnych nt. Polityki Spójności

Wiosną 2018 roku w ramach kampanii informacyjnej dla czytelników zostały opracowane i wydane:

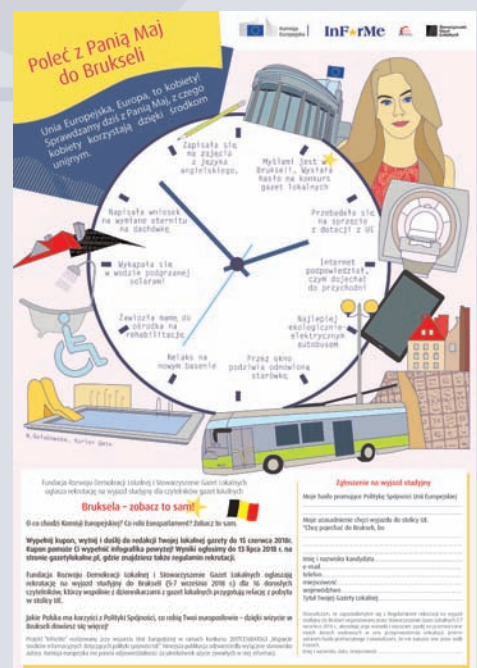
- ▶ dodatek „Majówka z UE, dystrybuowany przez 50 wydawców;
- ▶ wkładka o Polityce Spójności i UE (dwie edycje), zawierające konkursy dla czytelników z nagrodami w postaci smartfonów oraz wyjazdu dla czytelników i dziennikarzy do Brukseli;

Wspólnie z partnerem projektu – Stowarzyszeniem Gazet Lokalnych, FRDL ogłosiła konkurs fotograficzny dla czytelników na najlepsze zdjęcie ilustrujące wpływ funduszy europejskich na zmiany w ich otoczeniu i w warunkach życia lokalnej społeczności.

Laureaci konkursu wzięli udział w wizycie studyjnej w Brukseli pod hasłem „Bruksela – zobacz to sam”. Podczas wizyty, wraz z towarzyszącymi im dziennikarzami z gazet lokalnych, mieli okazję zapoznać się z funkcjonowaniem Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, a także dowiedzieć się, w jaki sposób realizowana jest Polityka Spójności i jakie korzyści ma z tego Polska.

InForMe – grafika do dodatku „Majówka z UE”

InForMe – wizyta studyjna w Brukseli

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej otrzymała w 2018 roku akredytację od Rady Europy na przyznawanie **Europejskiego Znak Jakości Zarządzania w Samorządzie Terytorialnym (ELoGE)** w Polsce.

Program Europejskiego Znak Jakości Zarządzania w Samorządzie Terytorialnym obejmuje weryfikację przestrzegania przez każdą zgłoszoną jednostkę samorządową **12 zasad dobrego zarządzania** określonych przez **Radę Europy** i promowanych we wszystkich państwach członkowskich. W procesie ubiegania się o Znak ELoGE to jednostka samorządowa dokonuje samooceny, przeprowadza badania wśród mieszkańców oraz pracowników i radnych, a także zbiera dokumentację pozwalającą na sprawdzenie, czy samoocena jest uzasadniona.

Dwanaście zasad dobrego zarządzania w samorządzie terytorialnym, które są weryfikowane przez jednostki samorządowe:

1. Udział obywateli, uczciwy przebieg wyborów i reprezentacja
2. Responsywność, szybkość reagowania
3. Efektywność i skuteczność
4. Otwartość i jawność
5. Przestrzeganie prawa
6. Etyczne postępowanie
7. Kompetencje i potencjał
8. Innowacyjność i otwartość na zmiany
9. Orientacja na trwałość i długofalowość działań
10. Należyte zarządzanie finansami
11. Prawa człowieka, różnorodność kulturowa i spójność społeczna
12. Rozliczalność, odpowiedzialność

Urzędy, decydujące się na wzięcie udziału w programie, podejmują się zadania związanego z autoewaluacją jakości realizowanych przez siebie zadań. Samorządy, którym przyznawany jest znak ELoGE, otrzymują statuetkę – kryształowy dwunastościan z wygrawerowanymi europejskimi zasadami dobrego zarządzania w samorządzie terytorialnym.

8 października 2018 roku w Warszawie w Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej wręczyła pierwsze w Polsce certyfikaty Europejskiego Znak Jakości Zarządzania w Samorządzie Terytorialnym (ELoGE). Nastąpiło to podczas uroczystości wręczenia samorządowcom Nagród im. Jerzego Regulskiego oraz Michała Kuleszy, połączonej z ogłoszeniem Rankingu Samorządów „Rzeczpospolitej”.

Certyfikaty ELoGE otrzymało dziewięć urzędów samorządowych (siedem gmin i dwa powiaty), które zgłosiły się do Programu i z sukcesem przeszły przez proces samooceny, dostarczyły wyniki badań społecznych oraz zebrały odpowiednią dokumentację.

Statuetki i certyfikaty zostały wręczone przez Juttę Gutzkov, szefową Good Governance Division z Rady Europy i Cezarego Trutkowskiego, prezesa Zarządu Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej.

Przedstawiamy dziewięć urzędów, którym został przyznany Certyfikat ELoGE na lata 2018 – 2020:

- ▶ **Urząd Gminy i Miasta w Chęcinach**, woj. świętokrzyskie
- ▶ **Urząd Gminy i Miasta w Goleniowie**, woj. zachodniopomorski
- ▶ **Starostwo Powiatowe w Krapkowicach**, woj. opolskie
- ▶ **Urząd Gminy Lesznowola**, woj. mazowieckie
- ▶ **Urząd Miejski w Obornikach**, woj. wielkopolskie
- ▶ **Urząd Miasta Piły**, woj. wielkopolskie

- ▶ **Urząd Gminy w Stoczku**, woj. mazowieckie
- ▶ **Starostwo Powiatowe w Tarnowskich Górach**, woj. śląskie
- ▶ **Urząd Miejski w Wejherowie**, woj. pomorskie.

Jutta Gutzkov (Rada Europy) i Cezary Trutkowski (FRDL) wręczają certyfikaty ELoGE

Osoby kierujące jednostkami samorządu terytorialne, które otrzymały certyfikaty ELoGE w roku 2018, wypowiedziały się w następujący sposób:

Od początku pracy na stanowisku burmistrza Obornik wspólnie z urzędnikami staramy się podnosić standardy pracy i obsługi mieszkańców. Cieszę się, że praca urzędu oraz urzędników i zaangażowanie mieszkańców przyczyniło się do tego, że znaleźliśmy się pośród 9 jednostek samorządowych w całej Polsce, które otrzymały certyfikat ELoGE. Niezmiernie ważne jest dla mnie to, że wśród wielu certyfikatów, za które trzeba po prostu zapłacić, tego nie można kupić, bowiem przyznawany jest za konkretnie wykonaną pracę.

Tomasz Szrama, Burmistrz Obornik

Decyzja o przystąpieniu, do procedury uzyskania certyfikatu ELoGE podyktowana była chęcią potwierdzenia standardów zarządzania przestrzeganych w naszej gminie. Niejednokrotnie, z powodzeniem, poddawani jesteśmy ocenom i audytom polskich instytucji, dlatego tym razem zdecydowaliśmy się sprawdzić na poziomie standardów europejskich ustanowionych przez Radę Europy. Ubiegaliśmy się o europejski certyfikat jakości zarządzania w samorządzie w przekonaniu, że świadczymy usługi dla Miasta na wysokim poziomie. Jak się później okazało, spełniamy 12 zasad dobrego zarządzania związanych z jakością podejmowanych działań i etyką, a to wyróżnienie ma dla nas tym większą wartość, gdyż oceniali nas mieszkańcy Piły.

Beata Dudzińska, zastępca Prezydenta Miasta Piła

Udział w programie to doskonała okazja do sprawdzenia jakości usług świadczonych w urzędzie przez niezależną instytucję za pomocą narzędzi, które pozwalają poznać opinię mieszkańców, pracowników urzędu radnych zapewniając im przy tym anonimowość. Przyznanie certyfikatu to niewątpliwie sukces dla mnie jako dla Wójta Gminy, ale też dla wszystkich pracowników urzędu. Dzięki zbiorczym wynikom badań mamy szansę podjąć działania mające na celu eliminację naszych słabych punktów, co będzie bezpośrednią korzyścią dla mieszkańców korzystających z naszych usług.

Mieczysław Wójcik, Wójt Gminy Stoczek w latach 1994-2018

Bardzo cenimy sobie niezależne opracowania i oceny dotyczące naszej działalności. Wyróżnienie naszej gminy znakiem ELoGE jest kolejną motywacją do tworzenia szeroko rozumianego społeczeństwa obywatelskiego. Tylko pełne zaangażowanie i udział mieszkańców pozwala na jasne formułowanie i efektywną realizację celów, które w sposób świadomy zaspokajają potrzeby lokalnych środowisk.

Robert Krupowicz, Burmistrz Gminy Goleniów

Zdecydowaliśmy się na udział w programie, by pokazać, że Urząd Gminy i Miasta w Chęcinach od lat w swojej pracy kieruje się wysokimi standardami dobrego administrowania. Udało nam się wprowadzić europejską jakość w zarządzaniu opartą na przestrzeganiu prawa, należyтым rozporządzaniu finansami i przede wszystkim na etycznym postępowaniu i uczciwości. Docenienie przez Radę Europy stosowanych przez nas zasad jakości zarządzania to ukoronowanie wyjątkowej pracy i potwierdzenie, że pracujemy na najwyższym europejskim poziomie. Zdobywanie Europejskiego Znak Jakości Zarządzania w Samorządzie Terytorialnym jest dla nas dużym wyróżnieniem i motywacją do dalszych działań.

Robert Jaworski, Burmistrz Miasta i Gminy Chęciny

Starostwo Powiatowe w Tarnowskich Górach postanowiło ubiegać się o przyznanie certyfikatu ELoGE głównie po to, aby dowiedzieć się, jak społeczeństwo lokalne ocenia pracę Urzędu. Uzyskanie certyfikatu to bardzo duże wyróżnienie bowiem potwierdza, że nasi klienci bardzo dobrze oceniają codzienną pracę urzędników, a Starostwo jest pozytywnie odbierane na zewnątrz. Nagroda stanowi satysfakcję nie tylko dla władz Powiatu, ale również dla wszystkich pracowników, którzy poprzez swoje działania przyczyniają się do sprawnego zarządzania jednostką.

Krystyna Kosmała, Starosta Tarnogórski

Miarą jakości w zarządzaniu samorządem lokalnym są nie tylko wskaźniki, lecz nade wszystko zadowolenie mieszkańców ze sprawnej, profesjonalnej i przyjaznej obsługi, traktowanych w kategorii partnera, a nie klienta. Misja zarządzania powiatem wymaga pełnej otwartości na potrzeby społeczności oraz ciągłego doskonalenia z uwzględnieniem najlepszych europejskich wzorców i idei. Zasady te reprezentuje Europejski Znak Jakości Zarządzania w Samorządzie Terytorialnym. Przyznany nam Znak Jakości traktujemy jako zobowiązanie i zachętę do dalszego doskonalenia procesu zarządzania powiatem.

Maciej Sonik, Starosta Krapkowicki

Decyzję o przyznaniu Gminie Lesznowola europejskiego certyfikatu z zakresu zarządzania przyjęliśmy z wielką satysfakcją, tym bardziej że certyfikaty te były przyznawane w Polsce po raz pierwszy. Świadczenie szeroko pojętych usług dla naszych Mieszkańców na jak najwyższym poziomie to podstawa działalności Urzędu i cel przyświecający lesznowolskim urzędnikom. Europejski Certyfikat ELoGE jest więc nie tylko ogromnym wyróżnieniem, ale i zobowiązaniem.

Maria Jolanta Batycka-Wąsik, Wójt Gminy Lesznowola

Mieszkańcy Wejherowa mogą z dumą powiedzieć, że znaleźliśmy się w gronie dziewięciu polskich samorządów wyróżnionych certyfikatem przez Radę Europy, który potwierdza wysoką jakość pracy wejherowskiego urzędu, zgodnie z europejskimi standardami. Mieszkańcy korzystający z usług Urzędu Miejskiego w Wejherowie wypełnili ankiety, w których wysoko ocenili efekty jego działalności. Cieszę się, że kapituła konkursu także wysoko oceniła istniejące w urzędzie procedury zarządzania, uznając je za dobre praktyki, którymi warto dzielić się z innymi.

Krzysztof Hildebrandt, Prezydent Wejherowa

W ramach projektu ELoGE została wydana broszura informacyjna, opisująca metodę samooceny jednostek samorządu terytorialnego oraz ideę samego Znak.

Projekty międzynarodowe w 2018 roku były także realizowane przez Ośrodek Regionalny FRDL w Krakowie.

Projekt **COFFEE – cooperation for fair economy and education** realizowany jest we współpracy z Fundacją Dzieła Kolpinga w Polsce (lider). Pozostałymi partnerami, oprócz FRDL MISTiA, są: Fundación Padre Adolfo Kolping A.C. Mexico, Obra Kolping en Honduras, Organizatia Centrala a Familiilor Kolping din Romania oraz Langen Kaffee GmbH.

Projekt COFFEE realizowany jest w unikalnej formule partnerstwa międzynarodowego sześciu instytucji z pięciu krajów świata, reprezentujących trzy sektory: społeczny i ekonomii społecznej, administracji publicznej i samorządów lokalnych oraz przedsiębiorczości i biznesu. Projekt ma na celu budowanie potencjału organizacji, które zajmują się m.in. aktywizacją zawodową młodzieży w zakresie rozwoju przedsiębiorczości w sektorze ekonomii solidarnej i sprawiedliwego handlu.

Tematy przekrojowe projektu to:

- ▶ Rozwój potencjału inicjatyw przedsiębiorczości społecznej i sprawiedliwego handlu na przykładzie produkcji i sprzedaży kawy fair trade Tatico
- ▶ Tworzenie miejsc pracy dla młodzieży w Hondurasie, Meksyku, Rumunii i Polsce w sektorze *fair trade* i ekonomii społecznej
- ▶ Rozwój dobrych praktyk i rozwiązań w obszarze *Open Eyes Economy*
- ▶ Rozwój potencjału międzynarodowej współpracy partnerów projektu

W 2018 roku miało miejsce pierwsze międzynarodowe spotkanie partnerów w Krakowie. Głównym organizatorem był lider projektu, czyli Fundacja Dzieła Kolpinga w Polsce. Wizyta odbyła się w dniach 27 listopada – 3 grudnia. FRDL MISTiA realizowała moduł tematyczny pod nazwą: *Introduction to cooperation between project partnership with local authorities and public institution implementing social economy strategies.*

COFFEE – I spotkanie międzynarodowe w Krakowie

Działania regionalne na rzecz wprowadzania innowacji do programów operacyjnych (Regional Actions To Innovate Operational Programmes – RATIO) to kolejny projekt realizowany przez Ośrodek Regionalny w Krakowie, współfinansowany w ramach Programu INTERREG EUROPA.

Projekt RATIO ma na celu identyfikację potencjału innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw z obszarów wiejskich i terenów o małej gęstości zaludnienia oraz określenie wpływu uczenia się, wdrażania, zarządzania innowacjami na rozwój działalności MŚP z obszarów wiejskich o małej gęstości zaludnienia. Projekt realizowany jest w szerokim partnerstwie międzynarodowym, w którym oprócz FRDL MISTiA uczestniczą w nim: Aufbauwerk Region Leipzig GmbH, Regional Development Agency of Usti Region, PLC Agencja Rozwoju Regionalnego – Region Usti, Business Confederation Of Aragon (CREA), Vidzeme Planning Region, Municipality of Vila Pouca de Aguiar, Regional Association of Lazio Municipalities ANCI Lazio, Cork Chamber of Commerce. Liderem projektu jest Aragonese Federation of Municipalities, Regions and Provinces (FAMCP).

Projekt realizowany jest w dwóch fazach:

- ▶ FAZA I kwiecień 2016 – marzec 2018 to WYMIANA DOŚWIADCZEŃ charakteryzująca się takimi działaniami, jak analiza ekosystemu innowacji na terenach wiejskich w regionach partnerskich, identyfikacja doświadczeń i dobrych praktyk, przygotowanie rekomendacji dla polityk regionalnych w zakresie rozwoju innowacji na obszarach wiejskich i opracowanie *Regionalnych planów działań* w zakresie innowacji na obszarach wiejskich.

- ▶ FAZA II kwiecień 2018 – marzec 2020 – WDRAŻANIE – polegająca na wdrożeniu rekomendacji z regionalnych planów działań do dokumentów strategicznych poszczególnych regionów partnerskich oraz na monitorowaniu wdrażania rekomendacji.

W roku 2018, w ramach obu faz projektu, zostały zrealizowane następujące działania:

- ▶ Opracowano i przetłumaczono na język angielski *Małopolski Plan Działania na Rzecz Rozwoju Innowacji na obszarach wiejskich w Małopolsce* – plan został wysłany do członków Zarządu Województwa Małopolskiego oraz do dyrektorów odpowiednich wydziałów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego odpowiedzialnych za zarządzanie funduszami UE, rozwojem innowacji i rozwojem gospodarczym w Małopolsce.
- ▶ 23 maja 2018 roku – spotkanie z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego – m.in. Departament Skarbu i Gospodarki, Małopolskie Centrum Przedsiębiorczości, Departament Strategii, oraz 29 maja 2018 roku spotkanie z wicemarszałkiem.
- ▶ Udział w konsultacjach społecznych w zakresie aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji w sierpniu 2018 roku.
- ▶ Spotkanie z zastępcą dyrektora Departamentu Skarbu i Gospodarki w zakresie zapisów aktualizowanej Regionalnej Strategii Innowacji, związanych z rekomendacjami projektu RATIO we wrześniu 2018 roku oraz akceptacja i wprowadzenie rekomendacji RATIO do RSI.
- ▶ Udział w wydarzeniach w zakresie promowania i upowszechniania rezultatów projektu: 23 maja 2018 roku – udział w Forum Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Miast Małopolski; 4-7 czerwca 2018 roku – udział w Małopolskim Festiwalu Innowacji; 12 czerwca 2018 roku – udział w Forum Urzędników Europejskich; lipiec 2018 – przygotowanie i opublikowanie artykułu o rozwoju innowacji na obszarach wiejskich w Biuletynie Forum Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Miast Małopolski; 29 czerwca 2018 roku – prezentacja innowacji na obszarach wiejskich na spotkaniu organizacji pozarządowych z Małopolski w ramach seminariów Europa Cafe (pokazuje to, że aktywność projektowa przenika wszystkie inne działania realizowane przez Instytut oraz poza nim).

Projekt realizowany jest w także bezpośrednim partnerstwie z województwem małopolskim. Kadra projektu pozostaje w stałym kontakcie z władzami województwa, dyrektorami i pracownikami odpowiednich wydziałów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego. Wypracowywane są wspólne pomysły i rozwiązania w zakresie wdrażania działań przewidzianych w Małopolskim Planie Działania. Uzyskano m.in. przyjęcie rekomendacji projektu RATIO do instrumentu polityki regionalnej, jakim jest Program Strategiczny Regionalna Strategia Innowacji Województwa Małopolskiego 2020 oraz uwzględnienie ich w pracach nad aktualizacją zarówno aktualnej Regionalnej Strategii Innowacji 2020, jak i rekomendowanie proponowanych przez projekt RATIO rozwiązań do nowej Regionalnej Strategii Innowacji 2027 oraz Strategii Województwa Małopolskiego 2030.

23 maja 2018 roku, podczas spotkania Forum Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Małopolski, wygłoszono wykład dotyczący strategii i działań na rzecz rozwoju innowacji w praktyce samorządów lokalnych. W ramach wykładu zaprezentowano modele innowacji, dobre praktyki, wnioski i rekomendacje, będące wynikami prac projektu „RATIO – działania na rzecz rozwoju innowacji na obszarach wiejskich”. FRDL MISTiA wspiera samorządy lokalne od lat, a jednym z wyzwań na przyszłość jest właśnie budowanie potencjału innowacyjnego społeczności lokalnych, stąd temat innowacji jest jednym z naszych priorytetów.

Badania i analizy. Doradztwo

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej zapewnia profesjonalną i bezpośrednią pomoc doradczą w tworzeniu strategicznych dokumentów niezbędnych do sprawnego zarządzania jednostką samorządową i pozyskiwania środków zewnętrznych na przedsięwzięcia rozwojowe oraz wspiera w opracowywaniu analiz służących poprawie zarządzania w jednostkach samorządowych. Stale poszerzana i doskonalona oferta FRDL dostosowywana jest do potrzeb samorządów lokalnych. Fundacja konsekwentnie rozwija doradztwo we wszystkich dziedzinach funkcjonowania samorządu lokalnego i tworzy zespoły eksperckie, będące w stanie zrealizować wiele specjalistycznych usług konsultingowych.

FRDL od początku swojej działalności prowadzi także monitoring zjawisk zachodzących w samorządzie terytorialnym i rozwija działalność badawczą. Badania te pozwalają skutecznie rozpoznawać problemy, z którymi borykają się polskie samorządy oraz rozumieć wyzwania, przed którymi stoją. Taka wiedza umożliwia Fundacji kształtowanie oferty współpracy dostosowanej do potrzeb partnerów, aby dzięki niej realnie wspierać rozwój wspólnot samorządowych.

W stałej ofercie doradczo-badawczej ośrodków FRDL znajdują się następujące tematy:

- ▶ Tworzenie/aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy/Powiatu
- ▶ Tworzenie/aktualizacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, Strategii oświatowej
- ▶ Tworzenie/aktualizacja programów rewitalizacji
- ▶ Tworzenie/aktualizacja Planów Rozwoju Lokalnego
- ▶ Doradztwo zawodowe dla różnych grup klientów
- ▶ Badania lokalnych warunków życia i jakości usług publicznych
- ▶ Analiza finansowo-organizacyjna oświaty

W FRDL opracowano metodologię przeprowadzania **badania warunków życia i jakości usług publicznych, wdrażania partycypacyjnego modelu planowania strategicznego oraz regionalnych rankingów gmin.**

Partycypacyjny model planowania strategicznego

Podejście Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej do procesu planowania strategicznego opiera się na przekonaniu, że strategia rozwoju **nie jest jedynie dokumentem wyznaczającym podstawowe kierunki działań instytucji samorządowych**, ale planem rozwoju **całej społeczności lokalnej**. Partycypacyjny Model Planowania Strategicznego FRDL polega na możliwie szerokim udziale lokalnej społeczności oraz władz samorządu przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów i konsultantów zewnętrznych, którzy odpowiadają m.in. za moderowanie warsztatów strategicznych i przeprowadzenie konsultacji społecznych. Ta metoda pracy nad dokumentami strategicznymi przyczynia się również do aktywizacji poszczególnych środowisk oraz całych lokalnych społeczności, a także do integracji społecznej mieszkańców i pozytywnej identyfikacji ze swoim środowiskiem. Wiąże się to z koniecznością wypracowania lokalnego konsensusu wokół zapisów strategii oraz uzgodnienia zakresu i zasad włączenia szerokiego grona interesariuszy w proces jej realizacji.

Partycypacyjny Model Planowania Strategicznego (PMPS) oznacza:

- ▶ Zaangażowanie w prace nad dokumentem strategicznym **szerokiej reprezentacji środowiska lokalnego** (przedstawicieli najważniejszych instytucji, organizacji pozarządowych, liderów lokalnych).
- ▶ Przyjęcie **perspektywy zrównoważonego rozwoju** – analizy i decyzje podejmowane w trakcie wypracowywania strategicznych rozwiązań obejmują trzy obszary: gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Oznacza to, że uwarunkowania związane z każdym z tych obszarów są uwzględniane w procesie decyzyjnym (co nie w każdym przypadku musi oznaczać przypisywanie im jednakowej wagi).
- ▶ Opracowanie **raportu o stanie gminy**, wspartego analizą danych zastanych (analiza danych finansowych, stanu infrastruktury, danych demograficznych, danych dotyczących rynku pracy i gospodarki oraz uwarunkowań środowiskowych).
- ▶ Przeprowadzenie pogłębionej **diagnozy społecznej** (obejmującej zarówno analizę danych zastanych, jak i realizację badań społecznych na reprezentatywnej próbie mieszkańców – badań opinii na temat warunków życia i jakości usług publicznych w gminie).

- ▶ Weryfikację wypracowanych rozwiązań w toku **rzeczywistych i efektywnych konsultacji** społecznych.
- ▶ Uwzględnienie w selekcji priorytetów rozwojowych **opinii ogółu mieszkańców** (badania społeczne i konsultacje).
- ▶ **Ścisłą współpracę** pomiędzy interesariuszami społecznymi i instytucjonalnymi, pracownikami urzędu oraz konsultantami ze strony FRDL w pracach nad dokumentem.

Końcowy dokument strategii standardowo obejmuje:

- ▶ **raport o stanie gminy;**
- ▶ raport na temat ocen warunków życia i jakości usług publicznych przez mieszkańców;
- ▶ analizę najważniejszych problemów oraz szans rozwojowych gminy;
- ▶ określenie wizji rozwoju;
- ▶ prezentację strategicznych celów rozwojowych gminy w perspektywie wieloletniej (perspektywa 10-20 lat);
- ▶ zestawienie wskaźników oddziaływania strategii;
- ▶ plan działań krótkoterminowych (perspektywa 3-4 lat) zawierający określenie konkretnych działań, wskaźników ich realizacji (wskaźniki produktu i rezultatu), odpowiedzialności za ich wdrożenie oraz harmonogram realizacji;
- ▶ plan zarządzania strategią (obejmujący procedury monitoringu wdrażania działań oraz procedury aktualizacji strategii).

Badanie warunków życia i jakości usług publicznych

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej już od kilku lat oferuje samorządom przeprowadzenie badań opinii publicznej dotyczących warunków życia i jakości usług publicznych świadczonych przez samorządy. Ich wyniki umożliwiają bardziej efektywne zarządzanie gminą lub miastem oraz pomagają w rozstrzygnięciu trudnych dylematów społecznych i rozwojowych.

Metodologia badania została wypracowana przez Cezarego Trutkowskiego we współpracy ze Związkiem Miast Polskich. Badania przeprowadzono dotąd w ponad 40 jednostkach samorządu terytorialnego – w niektórych z nich kilkukrotnie. Badanie jest narzędziem uniwersalnym i sprawdza się w gminach o różnej wielkości: zarówno w małych gminach wiejskich, jak i w miastach. Ponawiając badania co kilka lat, samorząd zyskuje cenne narzędzie do monitorowania poziomu jakości usług publicznych i określania obszarów wymagających zmian i udoskonalień. Metodologię można przedstawić w perspektywie trzech elementów/etapów:

- ▶ **„Poznasz”** – zbieranie za pomocą dedykowanej ankiety opinii dotyczących działania władz samorządowych, jakości oferowanych usług publicznych, potrzeb mieszkańców i stopnia ich zaspokojenia.
- ▶ **„Zrozumiesz”** – pogłębiona analiza wyników i rzetelna diagnoza społeczna.
- ▶ **„Wykorzystasz”** – praktyczne wdrażanie wyników badań przy opracowywaniu strategii rozwoju JST do poprawy komunikacji z mieszkańcami oraz stworzenie planu działań prowadzących do poprawy oceny warunków życia przez mieszkańców.

W roku 2018 Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej zrealizowała **25 usług badawczo-doradczych**. Wśród nich znalazły się dokumenty strategiczne, programowe i analityczne.

Wiodącą rolę w działalności doradczo-badawczej pełni MISTiA – Ośrodek Regionalny FRDL w Krakowie oraz Centrum Mazowsze.

W 2018 roku w Ośrodku FRDL w Krakowie zrealizowano m.in. następujące usługi doradcze:

- ▶ Opracowanie Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2018-2020 (zamówienie Departamentu Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego).
- ▶ Przygotowanie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Chrzanów.
- ▶ Wdrożenie RODO dla Gminy Słomniki i jednostek podległych.
- ▶ Opracowanie analizy stanu organizacyjno-finansowego oświaty w gminie Pszczyzna wraz z rekomendacjami zmian (audyt oświaty).

- ▶ Rozpoczęcie prac związanych z opracowaniem Strategii Rozwoju Powiatu Limanowskiego na lata 2019-2025.
- ▶ Opracowanie wniosku aplikacyjnego wraz z załącznikami dla Nowego Sącza w ramach RPO WM 2014-2020 – Działanie 4.4 Redukcja emisji zanieczyszczeń do powietrza, Poddziałanie 4.4.2 Obniżenie poziomu niskiej emisji (wymiana kotłów).
- ▶ Zaangażowanie w projekt DOBRE, głównie w opracowywanie diagnoz oraz strategii dla nowych ukraińskich gromad.

W roku 2018 w tym zakresie Centrum Mazowsze zrealizowało trzy działania:

- ▶ Badanie warunków życia i jakości usług publicznych w Wyszkwie
- ▶ Prognoza oddziaływania na środowisko gminy Kuczbork Osada
- ▶ Badanie warunków życia i jakości usług publicznych w Kutnie

Prezentacja wyników badania warunków życia i jakości usług publicznych w Kutnie, grudzień 2018

W 2018 roku FRDL przeprowadziła badanie **Zarządzanie finansami lokalnymi w opiniach skarbników jednostek samorządu terytorialnego**.

Raport z badań (ukazał się w roku 2019) został opracowany przez dr hab. Agnieszkę Kopańską z Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego na zlecenie FRDL. Zawarto w nim wyniki ankiety przeprowadzonej wśród skarbników gmin, miast i powiatów w Polsce na temat kwestii związanych z problemami, z jakimi mierzą się w swojej pracy. W badaniu wzięli udział skarbnicy z ponad 40% jednostek samorządowych w kraju. Po raz pierwszy udało się zebrać na tak szeroką skalę informacje od osób, które z racji swoich obowiązków mają największą wiedzę o finansach jednostek samorządu terytorialnego w Polsce.

Regionalne Rankingi Gmin – podejście FRDL

Ośrodki Regionalne FRDL, we współpracy z wojewódzkimi urzędami statystycznymi, od wielu lat prowadzą rankingi gmin. Ich celem jest promocja jednostek samorządowych wyróżniających się pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego na tle regionu.

Ocenie poddawane są wszystkie gminy w regionie z wyłączeniem miast na prawach powiatu. Analizy obejmują specjalnie dobrane wskaźniki odnoszące się do różnych wymiarów działalności jednostek samorządowych.

Najczęściej (choć nie wyłącznie) stosowane są następujące wskaźniki:

1. Średnioroczne dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca
2. Średnioroczne wydatki majątkowe inwestycyjne budżetów gmin na 1 mieszkańca
3. Średnioroczny wskaźnik zadłużenia budżetów gmin
4. Wydatki bieżące na administrację publiczną budżetów gmin na 1 mieszkańca
5. Średnioroczne środki z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegające zwrotowi na finansowanie programów i projektów unijnych stanowiące dochód budżetów gmin na 1 mieszkańca
6. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1 000 ludności
7. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym – średni wynik w %
8. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat
9. Saldo migracji na 1 000 ludności
10. Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (z wyłączeniem wydatków majątkowych inwestycyjnych) na 1 mieszkańca
11. Udział środków przekazanych organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego w wydatkach ogółem gminy

Podstawą końcowej oceny pozycji gminy jest syntetyczny wskaźnik rozwoju wyliczony w oparciu o zestaw wskaźników wyselekcjonowanych i uzgodnionych na poziomie regionu.

Wyniki rankingów stanowią podstawę publicznej dyskusji zarówno nad aktualnie stosowanymi rozwiązaniami zarządczymi, jak i strategicznymi kierunkami rozwoju lokalnego.

W roku 2018 przeprowadzono **trzy** wojewódzkie rankingi gmin we współpracy z lokalnymi Urzędami Statystycznymi, w województwach: **lubelskim, małopolskim i podkarpackim**.

23 stycznia w Krakowie odbyło się spotkanie Forum Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Małopolski, którego gośćmi byli: Witold Kozłowski, Marszałek Województwa Małopolskiego i Anna Pieczarka, członek Zarządu Województwa Małopolskiego, prof. Andrzej Piasecki, kierownik Katedry Samorządu i Zarządzania Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Cezary Trutkowski, prezes Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej. Podczas tego wydarzenia wręczono dyplomy laureatom Rankingu Gmin Małopolski 2018. Wyniki **9. edycji Rankingu Gmin Małopolski** publikowano w „Dzienniku Polskim” i „Gazecie Krakowskiej”. Było to jedno z najbardziej rozpoznawalnych i medialnych wydarzeń organizowanych przez FRDL MISTiA w 2018 roku.

Forum Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Małopolski, wręczenie dyplomów laureatom Rankingu Gmin Małopolski 2018

Zwycięzcy 9. edycji Rankingu Gmin Małopolski to:

1. Gmina Wielka Wieś
2. Miasto i Gmina Niepołomice
3. Miasto Zakopane

W roku 2018 przeprowadzono również **Ranking Gmin Lubelszczyzny 2018**. Ocenie poddano wszystkie gminy województwa lubelskiego, z wyłączeniem miast na prawach powiatu: Białej Podlaskiej, Chełma, Lublina oraz Zamościa. Wyniki rankingu oparto o dane statystyki publicznej za lata 2015-2017, zebrane i przeanalizowane przez Urząd Statystyczny w Lublinie.

Laureatami zeszłorocznej edycji w województwie lubelskim były:

1. Gmina Głusk – I miejsce
2. Miasto Biłgoraj – II miejsce
3. Gmina Puchaczów – III miejsce

Ranking Gmin Lubelszczyzny – ogłoszenie wyników

10 grudnia 2018 roku FRDL Podkarpacki Ośrodek Samorządu Terytorialnego zorganizował w Rzeszowie konferencję „Najważniejsze wyzwania stojące przed samorządem w nowej kadencji 2018 – 2023”. W wydarzeniu uczestniczyło ok. 70 przedstawicieli JST, w tym wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast i starostowie powiatów, sekretarze oraz skarbnicy gmin, miast i powiatów z województwa podkarpackiego.

W trakcie trwania konferencji ogłoszono wyniki **6. edycji Rankingu Gmin Podkarpacia** przeprowadzonego we współpracy z Urzędem Statystycznym w Rzeszowie. **Zwycięzcą tej edycji rankingu została Gmina Solina. Drugie miejsce zajęła Gmina Trzebownisko, a trzecie Gmina Pysznica.**

Ocenie poddano wszystkie gminy województwa podkarpackiego, z wyłączeniem miast na prawach powiatu: Rzeszowa, Przemyśla, Tarnobrzega i Krosna. Patronat honorowy nad Rankiem objął wojewoda podkarpacki. Patronatu medialnego udzielili: Radio Rzeszów i TVP3 Rzeszów. Intencją organizatorów jest, aby corocznie organizowany Ranking Gmin Podkarpacia stał się przedsięwzięciem o szczególnym znaczeniu dla województwa, wprowadzając do publicznej debaty zasadę oceny samorządów przy pomocy wskaźników liczbowych. Przeprowadzone analizy statystyczne mogą stać się podstawą poważnej dyskusji zarówno nad rozwiązaniami bieżącymi, jak i strategicznymi kierunkami rozwoju całego regionu.

Działania misyjne FRDL

W 2018 roku FRDL przeprowadziła szereg działań bezpośrednio związanych z realizacją misji, określonej w Strategii FRDL 2016+. Składały się na to:

- ▶ działania na rzecz zwiększenia sprawności i efektywności funkcjonowania administracji samorządowej;
- ▶ wspieranie decentralizacji władzy publicznej;
- ▶ wzmacnianie poczucia sprawstwa wśród obywateli;
- ▶ budowanie lokalnego kapitału społecznego w Polsce;
- ▶ upowszechnianie polskich doświadczeń transformacji ustrojowej w innych krajach.

Wyżej wymienione działania prowadzone są na poziomie ogólnokrajowym przez Biuro Zarządu, a przez ośrodki FRDL na poziomie regionalnym i lokalnym.

Nagroda imienia Jerzego Regulskiego została ustanowiona przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej oraz Towarzystwo Urbanistów Polskich w 2016 roku. Powołano ją w trosce o kondycję samorządów oraz sposoby gospodarowania przestrzenią w Polsce oraz aby upamiętnić myśli i dzieła profesora Jerzego Regulskiego. Nagroda przyznawana jest za wybitne osiągnięcia w kreowaniu ładu przestrzennego zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz za inicjatywy wzmacniające samorządność terytorialną.

8 października 2018 roku, podczas Gali połączonej z Rankiem Samorządów „Rzeczpospolitej”, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej **po raz trzeci** wręczyła NAGRODY i WYRÓŻNIENIA imienia Jerzego Regulskiego.

Podczas uroczystości w Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w poszczególnych kategoriach nagrodzeni zostali:

- ▶ **Kategoria IDEA**
  - **NAGRODA:** Stowarzyszenie Metropolia Poznań
Dzieło: Poznańska Kolej Metropolitalna
  - **Wyróżnienia:**
    - Biuro Rozwoju Wrocławia
Dzieło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Wrocławia
    - Biuro Rozwoju Gdańska
Dzieła: Gdańskie Przestrzenie Lokalne – etap 2, obszary zdegradowane, Gdańska Polityka Wodna – etap 1
- ▶ **Kategoria REALIZACJA DZIEŁA**
  - **NAGRODA:** Urząd Miasta Zakopane
Dzieło: Park Kulturowy obszaru ulicy Krupówki
  - **Wyróżnienia:**
    - Czarny Bór, Stare Bogaczowice, Szczawno-Zdrój oraz Nadleśnictwo Wałbrzych i Fundacja Edukacji Europejskiej
Dzieło: Koncepcja zagospodarowania turystycznego „Wokół Trójgarbu”
    - Miasto Gliwice
Dzieło: Zagospodarowanie przestrzenne Dzielnicy Akademickiej w Gliwicach poprzez budowę hali widowiskowo-sportowej Arena Gliwice, modernizację infrastruktury drogowej wokół hali i terenów zielonych (Park Chrobrego) oraz części ulicy Akademickiej jako publicznej strefy pieszej
    - Wójt Gminy Jasienica – Janusz Perzyna
Dzieło: Pierwsza w Polsce Niskoemisyjna Strefa Ekonomiczna w Jasienicy
- ▶ **Kategoria WIEDZA I UPOWSZECHNIANIE**
  - **NAGRODA:** dr hab. inż. arch. Aleksandra Sas-Bojarska, prof. nadzw. Politechniki Gdańskiej
Dzieło: Recenzowana praca naukowa Wielkie inwestycje w kontekście zagrożeń i ochrony krajobrazu (Wyd. Politechniki Gdańskiej, 2017); 224 str., 155 pozycji literaturowych, streszczenia polskie i angielskie, kolorowy materiał ilustracyjny: mapy, rysunki, fotografie, tabele, schematy

• **Wyróżnienie:**

- Dr Krystian Ziemiński & Partners Kancelaria Prawna sp. k.
Dzieło: Utworzenie i nieprzerwane wydawanie bezpłatnego czasopisma internetowego „Prawo dla samorządu”, adresowanego przede wszystkim do pracowników jednostek samorządu terytorialnego oraz spółek komunalnych

► Kategoria **AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA**

- **NAGRODA:** Marcin Bazylak – wiceprezydent Dąbrowy Górniczej
Dzieło: „Fabryka Pełna Życia – rewitalizacja śródmieścia Dąbrowy Górniczej”
- **Wyróżnienia:**
  - Gmina Bieliny
Dzieło: Prowadzenie polityki rozwoju przy aktywnym udziale poszczególnych grup społeczności lokalnej w formułowaniu polityki, decydowaniu i wdrażaniu. Rozwój oparty na zasobach lokalnych – potencjale ludzkim i aktywności mieszkańców gminy Bieliny
  - Urząd Gminy Stare Babice
Dzieło: Polityka przestrzenna w Gminie Stare Babice – przeobrażenia struktury ewidencyjnej gminy z udziałem mieszkańców na przykładzie wsi Borzęcin Duży oraz innych obszarów gminy
  - Ludwik Węgrzyn – samorządowiec, prezes Związku Powiatów Polskich, starosta bocheński, b. członek Głównej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej
Dzieło: Za szczególny wkład i zaangażowanie w rozwój samorządności lokalnej oraz czuwanie nad tworzeniem prawa związanego z ładem przestrzennym państwa jako Samorządowiec, Prezes ZPP, Starosta Bocheński oraz b. Członek Głównej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej

► Za CAŁOKSZTAŁT DZIAŁALNOŚCI

- **NAGRODA:** śp. dr Stanisław Wyganowski – Prezydent Miasta st. Warszawy

Śp. Stanisław Wyganowski, dr nauk ekonomicznych, pracował jako urbanista w kraju i za granicą. Od roku 1950 był zatrudniony w warszawskich instytucjach związanych z gospodarką miejską: Instytucie Budownictwa Mieszkaniowego, Biurze Projektów Warszawa Północny-Wschód, Pracowni Urbanistycznej Województwa Warszawskiego, Instytucie Urbanistyki i Architektury, którego na początku lat 70. był dyrektorem. W latach 1968–1972 był członkiem Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju oraz Komitetu Architektury i Urbanistyki Polskiej Akademii Nauk. W latach 1968–1973 zasiadał we władzach Towarzystwa Urbanistów Polskich, a w 1997 został wybrany na prezesa TUP. Od 1974 do 1980 przebywał w Algierii, gdzie na kontrakcie pracował nad planem miasta Algier. Od 1980 był zatrudniony na stanowisku docenta w Instytucie Kształtowania Środowiska. W 1990 był wojewodą warszawskim. 30 stycznia 1990 roku premier Tadeusz Mazowiecki mianował go prezydentem Warszawy, a 25 czerwca 1990 r. (po wyborach samorządowych z 27 maja) ponownie na prezydenta wybrało go Zgromadzenie Wyborcze Warszawy. Jako prezydent Warszawy pełnił funkcję przewodniczącego Światowego Związku Miast Pokoju. W latach 1990–1994 był przewodniczącym rady Fundacji Unii Metropolii Polskich. W roku 1993 opublikował książkę *Jutro wielka Warszawa*. Kadencję prezydencką zakończył 5 października 1994 r.

Podczas tej samej gali 8 października 2018 roku zostały wręczone **certyfikaty ELoGE**, które szerzej opisano w rozdziale dotyczącym projektów międzynarodowych.

Galę zwieńczyło ogłoszenie wyników Rankingu Samorządów „Rzeczpospolitej”. Co prawda inicjatywa nie jest bezpośrednim działaniem FRDL, ale prezes Zarządu Fundacji Cezary Trutkowski jako członek Kapituły Rankingu brał czynny udział w przygotowaniu rankingu

Wieloletnia współpraca FRDL z „**Gazetą Samorządu i Administracji**” sprowadza się m.in. do comiesięcznych publikacji krótkich artykułów dotyczące tematyki samorządowej w dedykowanej Fundacji kolumnie. W 2018 roku ukazało się **12 publikacji** na tematy takie jak: debaty oksfordzkie, działania FRDL skierowane do młodzieży, bilans kadencji, audyt oświaty, podsumowanie wyników wyborów samorządowych, działania w ramach projektów prowadzonych przez FRDL i inne.

FRDL w 2018 roku przystąpiła do koalicji organizacji pozarządowych przygotowującej kampanię na rzecz zwiększenia frekwencji w wyborach samorządowych pod hasłem: **Twój głos ma moc. Użyj jej!** Celem kampanii było wzbudzenie zainteresowania wyborami samorządowymi w roku 2018. Przygotowano spoty telewizyjne i radiowe oraz kampanię wizualną – plakaty, ulotki, banery. Materiały były emitowane w stacjach grupy TVN: TVN, TVN 24, TVN BIS, TVN Style, TVN Turbo, TVN Fabuła, TVN 7, TTV, ITVN, HGTV oraz w Telewizji Polskiej: TVP1, TVP2, TVP3, TVP Info i Oddziałach Regionalnych TVP. Przygotowany spot zobaczyło prawie 19,7 milionów osób, z czego 11 mln obejrzało go minimum trzy razy. Materiał można było zobaczyć również w kinach sieci Helios oraz Cinema City. Kampania radiowa miała miejsce w okresie 24 września – 21 października na antenach: Tok FM, Radio Złote Przeboje: Gdańsk, Białystok, Bieszczady, Bydgoszcz, Częstochowa. Materiał można było usłyszeć na każdym kanale, sześć razy dziennie. Oprócz tego emitowano go w stacji OCK Radio w Warszawie, Krakowie, Opolu, Poznaniu oraz wszystkich regionalnych rozgłośniach Radia Pogoda (łącznie 6 216 emisji). Spot emitowano 65 razy w Radiu Zet oraz w Muzycznym Radiu. W ciągu dwóch tygodni poprzedzających I turę wyborów animację kampanii wyemitowano na monitorach warszawskich środków komunikacji miejskiej, w 682 autobusach (2 826 ekranów LCD), 266 tramwajach (1 536 ekranów) i 26 pociągach SKM (314 monitorów). Bannery internetowe nieodpłatnie zamieszczano na portalach, m.in.: natemat.pl, gazeta.pl, wyborcza.pl, portalach kanałów Grupy TVN, prawo.pl, portalsamorzadowy.pl, forumsamorzadowe.pl, na stronach internetowych urzędów miejskich i urzędów gmin, m.in. Częstochowy, Wołomina, Chrzanowa, Szaflar, Bobrowic, Knyszyna i wielu innych oraz w prasie drukowanej, tj. na łamach w „Gazety Samorządu i Administracji” oraz „Gazety Sołeckiej”.

Zaprojektowano stronę internetową twojglosmamoc.pl, na której zamieszczono m.in.: *Poradnik Wyborcy. Wybory samorządowe 2018*, *Krótki przewodnik po lokalu wyborczym*, infografiki instruujące jak oddać ważny głos oraz zasady wyborów samorządowych, kalendarz wyborczy, materiały edukacyjne na temat kompetencji władz samorządowych, analizy ekspertów. W roku 2018 podczas wyborów samorządowych odnotowano wzrost frekwencji o **7,56%**. Frekwencja wyniosła **54,96%**, co stanowiło najwyższy wynik w wyborach lokalnych w Polsce od 1989 roku, oraz **najwyższy** spośród wszystkich wyborów ogólnopolskich **od osiemnastu lat**.

Członkowie koalicji: Fundacja im. Stefana Batorego (koordynacja prac koalicji), Fundacja Aktywności Lokalnej FAL, Fundacja Projekt: Polska, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych OFOP, Ogólnopolska Sieć Organizacji Pozarządowych SPLOT, Stowarzyszenie Centrum Aktywności Lokalnej CAL, Stowarzyszenie Homo Faber.

FRDL w 2018 roku była partnerem trzeciej edycji konkursu **Nagrody dla Innowacji w Polityce**. Instytut Innowacji w Polityce, który swoją główną siedzibę ma w Wiedniu, co roku przyznaje **Europejskie Nagrody Innowacje w Polityce (*Innovation in Politics Awards*)**. Zwycięzców wyłoniło jury złożone z 47 krajów Rady Europy. Nagroda ma wspierać rozwój oraz wzmacniać innowacyjną politykę demokratyczną i administrację publiczną w Europie.

Instytut Innowacji w Polityce (*Innovation in Politics Institute*) działa w 14 krajach Europy (Austria, Belgia, Bułgaria, Finlandia, Francja, Grecja, Irlandia, Litwa, Niemcy, Polska, Szwajcaria, Szwecja, Włochy, Wielka Brytania). J Inicjatywę wspiera w ramach partnerstwa wiele renomowanych think tanków i fundacji w Europie: Act.Now w Wiedniu, Das Progressive Zentrum w Berlinie, Dublin City University, Bułgarska Szkoła Polityki, Europa Nova w Paryżu, Europejskie Forum Alpbach. W Polsce Instytut wspierają: Centrum Stosunków Międzynarodowych, Stowarzyszenie 61, ośrodek THINKTANK, Szkoła Liderów, **Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej**, Fundacja Wspomagania Wsi, Kongres Kobiet oraz Aśoka.

Nagrody dla Innowacji w Polityce są wyróżnieniem dla najodważniejszych i najbardziej sprawdzonych projektów społeczno-politycznych w Europie. Jury, składające się z ponad 1 000 obywateli europejskich, wybiera 80 finalistów, z których wyłania jednego zwycięzcę w każdej z ośmiu kategorii: *Jakość życia, Dobrobyt, Miejsce pracy, Ekologia, Społeczeństwo, Demokracja, Prawa Człowieka i Społeczność lokalna*. Aby popularyzować najlepsze praktyki i budować społeczeństwo obywatelskie – niezależnie od przynależności partyjnej, stanowiska lub regionu – każdy obywatel Europy może zgłosić swoją nominację. Wśród laureatów konkursu znalazły się inicjatywy lokalne i projekty przewodniczącego Komisji Europejskiej. W poprzednich edycjach nagrodę otrzymały dwa polskie projekty.

W 2018 roku nominowano ponad 600 projektów – z Polski 66 – z których osiem przeszło do finału. Polski projekt **Gdański model integracji imigrantów** zgłoszony przez prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza wygrał w kategorii *Prawa Człowieka*.

Polacy brali również aktywny udział w pracach jury konkursu: w 2018 roku pracowało w nim 155 osób z Polski.

Strona Nagrody: <https://www.innovationinpolitics.eu/pl/home>

Paweł Adamowicz z polską ekipą

Paweł Adamowicz wśród Laureatów 2018

Nasza Niepodległa **PN**

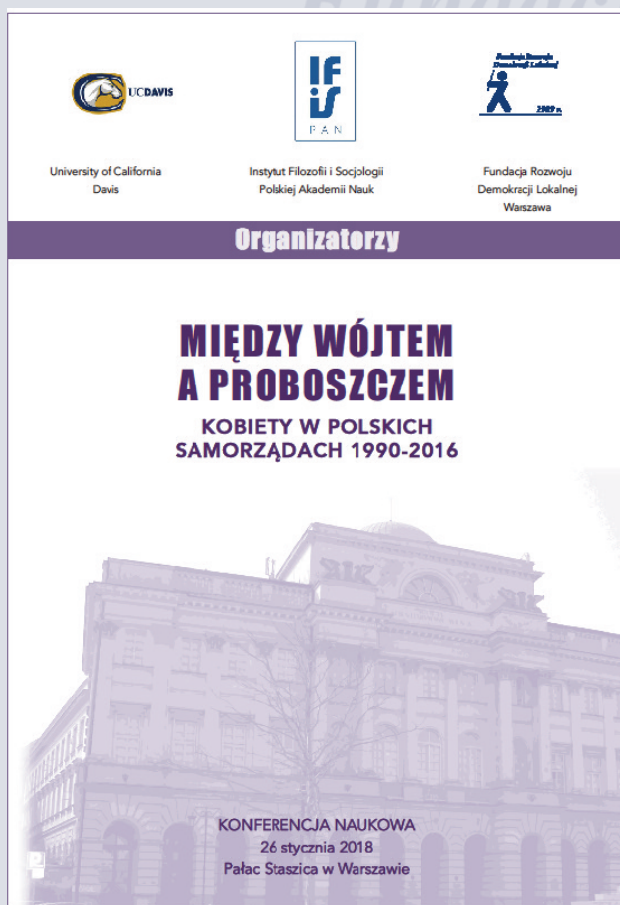
W rocznicę 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości FRDL zaangażowała się w kampanię **Nasza Niepodległa**, organizowaną w koalicji z innymi organizacjami pozarządowymi. W ramach inicjatywy na wspólnym portalu internetowym przez cały rok publikowano informacje dotyczące działań podejmowanych w całej Polsce z okazji roku niepodległości.

Celem było stworzenie nowej sposobności do wspólnego przeżywania narodowej rocznicy przez wiele różnych środowisk.

Adres portalu: www.naszaniepodlegla.pl

W projekcie zaangażowało się szesnastu partnerów – organizacji pozarządowych, a na platformie Nasza Niepodległa opublikowano informacje o 230 projektach i wydarzeniach i związanych z lokalnymi obchodami setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

FRDL angażowała się we wszystkie trzy opisane wyżej pozarządowe inicjatywy, biorąc bezpośredni udział w planowaniu wydarzeń, a także szeroko i regularnie informując o inicjatywach na stronach internetowych i facebookowych ośrodków regionalnych oraz Biura Zarządu. Ośrodki regionalne FRDL przekazywały materiały informacyjne uczestnikom przeprowadzanych szkoleń.

26 stycznia 2018 roku we współpracy z Instytutem Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk oraz University of California Davis, FRDL zorganizowała konferencję **Między wójtem a proboszczem**, podczas której zaprezentowano raport z badań dotyczących udziału i roli kobiet w polskich samorządach w latach 1990–2016. Prezentację przedstawiła Joanna Regulaska, członkini Rady Fundatorów FRDL, wykładająca na co dzień na University of California Davis.

Działania misyjne regionalnych ośrodków FRDL. Wybrane przykłady

Białystok

23 stycznia 2018 r. w Białymstoku odbyła się **konferencja dotycząca RODO**, którą zorganizowano w partnerstwie z Wyższą Szkołą Ekonomiczną oraz Stowarzyszeniem Inspektorów Ochrony Danych Osobowych. Wydarzenie skierowane było do administratorów danych osobowych, administratorów bezpieczeństwa informacji, kandydatów na inspektorów ochrony danych osobowych oraz wszystkich osób zainteresowanych tą problematyką. Zagadnienia poruszane podczas konferencji dotyczyły przede wszystkim zmian w przepisach prawnych, które miały być wprowadzone do 25 maja 2018 r. W konferencji wzięło udział 251 pracowników jednostek samorządu terytorialnego.

Białystok_konferencja RODO, 23 stycznia 2018 r.

Gdańsk

W dniach 28-29 marca 2018 dla Urzędu Miasta w Orzyszu, w ramach projektu „Strengthening families-building cross border communities” współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Współpracy Transgranicznej V-A Litwa-Polska 2014-2020, zorganizowano konferencję **Wzmacnianie roli rodziny – budowanie transgranicznych społeczności**. Tematyka wystąpień obejmowała m.in.: wyzwania edukacyjne i wychowawcze we współczesnych społeczeństwach, koncepcje wychowania dziecka, rozwój umiejętności wychowawczych, godzenie życia zawodowego z rodzinnym – codzienność polskich rodziców 40+.

Konferencja w Orzyszu w dniach 28-29 marca 2018

Ośrodek Regionalny w Gdańsku zaangażował się w organizację warsztatów w Społecznej Szkole Podstawowej w Dobrzewinie, które dotyczyły szeroko rozumianej demokracji lokalnej. Kluczem prowadzonych zajęć były wartości, takie jak odpowiedzialność, działanie i odwaga.

Warsztaty dotyczące demokracji lokalnej w Społecznej Szkole Podstawowej w Dobrzewinie

Kraków

18 października 2018 roku przedstawiciele FRDL MISTiA i projektu „MOWES – Małopolski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej” wzięli udział w organizowanych przez Grodzki Urząd Pracy Targach Pracy i Przedsiębiorczości „Świadomie do celu”, w trakcie których udzielali bezpłatnych porad dotyczących m.in. zakładania przedsiębiorstwa społecznego czy stworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwach.

Stoisko FRDL MISTiA na krakowskich Targach Pracy i Przedsiębiorczości

FRDL MISTiA brała również udział w **Światowym Tygodniu Przedsiębiorczości** w dniach 12-18 listopada 2018 roku. Celem tego wydarzenia jest promowanie przedsiębiorczych postaw oraz zachęcanie do aktywności i rozwoju. Województwo małopolskie jest jednym z najbardziej aktywnych w tej dziedzinie w skali całej Polski. W Ośrodku Regionalnym w Krakowie przez cały tydzień oferowano warsztaty o różnorodnej tematyce, zaczynając od budowania marki osobistej, przez przedsiębiorczość innowacyjną, aż po metodykę tworzenia biznesplanu w modelu Lean Canvas.

Warsztaty prowadzone przez FRDL MISTiA w Światowym Tygodniu Przedsiębiorczości

26 września 2018 roku podczas spotkania Forum Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Małopolski w Muzeum Armii Krajowej w Krakowie ogłoszono wyniki Konkursu **Małopolskie Wektory Współpracy**: I miejsce zajął Urząd Gminy Skrzyszów, II miejsce – Urząd Gminy Koszyce, a III miejsce – Urząd Gminy Klucze. Wyróżnienie otrzymał Urząd Gminy Gnojnik. Już po raz jedenasty konkurs wyłonił najlepsze przykłady partnerskiej

współpracy małopolskich jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi. Patronem honorowym konkursu jest Marszałek Województwa Małopolskiego.

Lublin

W 2018 roku FRDL była partnerem merytorycznym **VII Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej**, który odbył się w Lublinie w dniach 24-25 września 2018 r. Konferencja kolejny raz stała się miejscem spotkań ponad tysiąca praktyków współpracy rozwojowej i transgranicznej oraz platformą dialogu środowisk nauki, kultury, edukacji, władz samorządowych i państwowych, twórców i decydentów z tej części Europy. VII edycję KIEW poświęcono budowaniu trwałych relacji współpracy regionalnej krajów Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście 100-letniej tradycji niepodległościowej, obywatelskiej i wolnościowej.

FRDL była organizatorem oraz współorganizatorem pięciu linii programowych: *Regionalne partnerstwo*, *Demokracja lokalna*, *Równość*, *Nauka i edukacja* oraz *Dziedzictwo i pojednanie*, w tym dziewięciu z 45 paneli zorganizowanych w ramach KIEW. FRDL była także współorganizatorem debaty „Wojna na Donbasie – problem nie tylko Ukrainy”

w ramach cyklu Progresywna Polityka Wschodnia. W dyskusji wzięło udział ponad 120 osób.

Niektóre z paneli dyskusyjnych współorganizowanych przez FRDL patronatem objęło Ministerstwo Spraw Zagranicznych:

- ▶ *Institutionalne i grantowe formy wsparcia rozwojowego dla beneficjentów krajów Partnerstwa Wschodniego*
- ▶ *Kobiety w polityce zagranicznej oraz ich wpływ na współpracę międzynarodową*
- ▶ *Unia Europejska wczoraj, dziś i jutro. Perspektywa członków i kandydatów*
- ▶ *Statystyka migracji regionalnych /Informacja statystyczna jako czynnik rozwoju*
- ▶ *Kobiety w administracji publicznej w Europie Środkowo-Wschodniej*
- ▶ *Samorząd terytorialny - ile polityki, ile menedżerstwa w zarządzaniu lokalnym*
- ▶ *Partnerstwa samorządowe dla rozwoju*
- ▶ *Migranci w szkole*
- ▶ *Debata: Wspólnota doświadczeń - polityka terroru i głodu*

Kongres był jednym z wydarzeń, które pokazują wzajemną współpracę i partnerstwo między krajami. Organizowane w duchu partycypacji społecznej spotkania z roku na rok przyciągają większe grono samorządowców, polityków, naukowców, ekspertów i liderów z Unii Europejskiej i Krajów Partnerstwa Wschodniego. Udział w Kongresie przynosi uczestnikom wiele korzyści, a zdobyte doświadczenia i nawiązane kontakty przyczyniają się do zacieśnienia relacji i przynoszą wymierne korzyści współpracy regionalnej.

KIEW – debata „Wojna na Donbasie – problem nie tylko Ukrainy”, 24 września 2018 r.

KIEW – panel „Institutionalne i grantowe formy wsparcia rozwojowego dla beneficjentów krajów Partnerstwa Wschodniego”

KIEW – podsumowanie Rady Programowej

FRDL była także partnerem III Polsko-Wschodniej Konferencji PUIG Lub-Invest w Lublinie, którą organizowali wspólnie: Polsko-Ukraińska Izba Gospodarcza, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego i Urząd Miasta Lublina. Misją wydarzenia było budowanie partnerstwa, wymiana doświadczeń oraz zacieśnienie bezpośrednich kontaktów środowiska gospodarczego Europy Środkowo-Wschodniej. Była to również okazja do spotkań przedstawicieli międzynarodowego biznesu, finansów i inwestycji oraz reprezentantów władz centralnych i samorządowych z Polski, Białorusi, Mołdawii, Kazachstanu, Ukrainy, Uzbekistanu oraz innych państw Partnerstwa Wschodniego.

W III edycji LubInvestu udział wzięli radcy handlowi z 14 krajów świata. Przedstawiciele Białorusi, Chin, Cypru, Demokratycznej Republiki Konga, Danii, Estonii, Francji, Hiszpanii, Panamy, Rosji, Senegal, Słowacji, Włoch i Urugwaju podczas pobytu w województwie lubelskim odbyli wizyty studyjne w Ursusie S.A. i Perle – Browarach Lubelskich S.A. Konferencję honorowym patronatem objęli: Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju RP, Minister Spraw Zagranicznych RP Jacek Czaputowicz oraz Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej RP Elżbieta Rafalska.

Na program składały się dwie sekcje tematyczne: „Wzajemne inwestycje, współpraca handlowa oraz dostęp do rynku pracy gwarantem transgranicznego rozwoju ekonomicznego” oraz „Systemy wsparcia przedsiębiorczości, wzrostu inwestycji i aktywności handlowej w polityce wewnętrznej i zagranicznej ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń Lublina i województwa lubelskiego”.

Panel dyskusyjny otwierający Forum zgromadził samorządy, administracje regionalne oraz organizacje z Polski i Ukrainy, których przedstawiciele na co dzień zajmują się obsługą i wsparciem zagranicznych inwestorów oraz lokalnych małych i średnich przedsiębiorstw. Prelegenci poświęcili szczególną uwagę analizie aspektów współpracy inwestycyjnej i handlowej. **Ważną częścią merytoryczną było przedstawienie roli samorządów jako promotora inwestycyjnej polityki transgranicznej.** Konferencja stanowiła także okazję do zapoznania się z osiągnięciami oraz perspektywami dalszego rozwoju Lubelszczyzny i Lublina w kontekście ich długotrwałych relacji gospodarczych, oświatowo-naukowych i kulturalnych z sąsiednimi państwami. Kongres zwieńczono uroczystą galą, podczas której wręczono nagrody „Buławy Gospodarcze XXV-lecia PUIG”. Wśród laureatów znaleźli się m.in. marszałek województwa lubelskiego Sławomir Sosnowski oraz prezydent Lublina Krzysztof Żuk.

Konferencja POLITIMI – jeden z referatów

FRDL objęła patronatem honorowym **I Ogólnopolską Konferencję Naukową POLITIMI „Uwarunkowania, założenia i realizacja polityki imigracyjnej w XX i XXI wieku”**. Konferencja odbyła się 14 kwietnia 2018 roku na Wydziale Politologii UMCS w Lublinie. W jej ramach, oprócz sesji panelowych dotyczących polityki emigracyjnej, odbyła się debata z udziałem politologów. Myśl przewodnią konferencji koncentrowała się wokół niezwykle aktualnego tematu, jakim jest polityka imigracyjna, a także jej roli w komunikowaniu politycznym i społecznym. Cezura badawcza konferencji objęła dzieje migracji w XX oraz XXI wieku, ze szczególnym uwzględnieniem aktualnej sytuacji geopolitycznej. Ważnym obszarem eksploracji naukowej była prezentacja oraz ocena rozwiązań kryzysu migracyjnego, dotyczącego Unii Europejskiej. Konferencja była także okazją do rozważań badawczych poświęconym powojennym migracjom.

Opole

Na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej 17 października 2018 roku Ośrodek FRDL w Opolu zorganizował **Regionalny Dzień Seniora**, w którym udział wzięli seniorzy z całego województwa. Uczestnicy skorzystali z licznych atrakcji: pokazów kulinarnych na żywo, warsztatów emisji głosu, ćwiczeń „Zdrowy kręgosłup”, porad dietetyka i rehabilitanta, badań profilaktycznych, prezentacji stoisk, w tym punktu informacyjnego NFZ oraz licznych występów artystycznych.

Regionalny Dzień Seniora zorganizowany przez Ośrodek FRDL w Opolu, 17 października 2018 r.

Rzeszów

22 stycznia 2018 roku FRDL Podkarpacki Ośrodek Samorządu Terytorialnego zorganizował w Świlczy k. Rzeszowa konferencję dla kadry zarządzającej jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej z województwa podkarpackiego. W konferencji uczestniczyło prawie 50 osób. Spotkanie dotyczyło najczęstszych nieprawidłowości występujących podczas kontroli w zakresie świadczeń wychowawczych, świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego, postępowania prowadzonego wobec dłużników alimentacyjnych, zmian prawnych z 2017 roku w ustawach systemu zabezpieczenia społecznego oraz ustawach wpływających na prowadzenie postępowań administracyjnych.

W trakcie trwania konferencji ogłoszono **wyniki I edycji Konkursu „Kreator Zmian Społecznych”**. Ideą konkursu było wspieranie społeczeństwa obywatelskiego poprzez zebranie informacji i ocenę działań realizowanych przez różne podmioty, po to, by stworzyć bank najlepszych inicjatyw na rzecz zmiany społecznej, promować sprawdzone rozwiązania oraz upowszechniać i udostępnić rezultaty tych projektów. Konkurs został objęty patronatami medialnymi Gazety Codziennej „Nowiny”, TVP Rzeszów oraz Radia Rzeszów.

Kapituła Konkursu wyróżniła następujące projekty w kategoriach:

1. **Inicjatywa/projekt bez zewnętrznego finansowania** (realizowane bezkosztowo, w ramach sponsoringu, składek) – projekt **„Magia pomagania”**, zgłoszony przez Parafię Najświętszego Serca Pana Jezusa w Dębicy–Latoszynie.
1. **Mała inicjatywa/projekt do 10 000 zł** – projekt **„Rodzina niejedno ma imię – Dzień Rodzicielstwa Zastępczego”**, zgłoszony przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Rzeszowie.
1. **Średnia inicjatywa/projekt od 10 000 zł do 200 000 zł** – projekt **„Aktywna gromadka”**, zgłoszony przez Stowarzyszenie Centrum Aktywności Społecznej „Spectrum” z siedzibą w Stalowej Woli.
1. **Duża inicjatywa/projekt powyżej 200 000 zł** – projekt **„Program rewitalizacji społecznej: od rewitalizacji do integracji”**, zgłoszony przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Stalowej Woli.

Dodatkowo w ramach pierwszej kategorii – projekt bez zewnętrznego finansowania – wyróżniono projekt **„Interwencja, edukacja, profilaktyka”** zgłoszony przez PCPR w Rzeszowie, a realizowany przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Górnicy.

Laureaci konkursu „Kreator Zmiany Społecznej”

Działalność FRDL w 2018 w liczbach

- ▶ 14 Ośrodków Regionalnych
- ▶ 80 forów samorządowych zrzeszających niemal 4000 członków z 22 środowisk zawodowych
- ▶ 4060 szkoleń dla 68 582 uczestników
- ▶ 58 projektów, w tym 2 ogólnopolskie, 5 ponadregionalnych, 44 regionalne i lokalne, 7 międzynarodowych – o łącznej wartości blisko 32 mln złotych
- ▶ 25 usług badawczo-doradczych
- ▶ 3 regionalne rankingi gmin
- ▶ 2 kongresy krajowe
- ▶ 11 konferencji regionalnych

Działania Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej w roku 2018 dofinansowali:

Amerykańska Agencja ds. Rozwoju Międzynarodowego (USAiD) / Global Communities

Rada Europy

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

Komisja Europejska/ Program UE Interreg Europa

Komisja Europejska/ Agencja Wykonawcza Programu Erasmus Plus

Komisja Europejska/ EACEA

Mazowiecka Jednostka Wdrażania Projektów Unijnych

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Centrum Projektów Polska Cyfrowa

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego

Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach

Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu

Dziękujemy!

Wykaz projektów

lp całość	Status projektu na dzień 31.12.2018	Tytuł projektu	Źródło finansowania (program, działanie, poddziałanie)	Instytucja zlecająca/kontraktująca	Okres realizacji	Adresaci projektu	Ośrodek	Zasięg	Dziedzina
1	w realizacji	Lepszy start	RPO WP	UMWP	01.06.2017 -31.08.2019	uczniowie i nauczyciele ZST w Kolnie	Białystok	regionalny	edukacja
2	zakończony	Prawo budowlane. Profesjonalny urzędnik dla zrównoważonego rozwoju	POWER	Ministerstwo Rozwoju	01.06-2017 -31.05.2018	pracownicy administracji architektoniczno-budowlanej oraz nadzoru budowlanego	Białystok	ponadregionalny	prawo budowlane
3	zakończony	Przez integrację do zatrudnienia	RPO WP	UMWP	01.12.2017 -31.03.2018	osoby zagrożone wykluczeniem społecznym	Białystok	regionalny	aktywizacja zawodowa/rynek pracy
4	w realizacji	Droga do Podlaskiej Doliny Krzemowej	RPOWP	UMWP	01.08.2017 -31.07.2019	uczniowie i nauczyciele I Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza w Białymstoku	Białystok	regionalny	edukacja
5	zakończony	Aktywność lokalna kluczem do sukcesu	RPO WP	UMWP	01.11.2017 -30.06.2018	mieszkańcy gminy Wąsosz (30 os. - 13 M i 17K) w wieku 18-64 lat zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym	Białystok	regionalny	aktywizacja zawodowa/rynek pracy

6	zakończony	Radziłów aktywny lokalnie	RPO WP	UMWP	01.11.2017 -30.06.2018	mieszkańcy gminy Radziłów (42 osoby, w tym 17 mężczyzn i 25 kobiet) w wieku 18-64 lat zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym	Białystok	regionalny	aktywizacja zawodowa/rynek pracy
7	w realizacji	Odważni na rynku pracy- wsparcie na założenie działalności	RPO WP	UMWP	01.04.2018 -31.12.2019	60 osób po 30. roku życia (ponad połowa kobiet) z subregionu białostockiego, poszukują pracy, są bezrobotni, nieaktywni zawodowo oraz w trudnej sytuacji na rynku pracy	Białystok	regionalny	aktywizacja zawodowa/rynek pracy
8	zakończony	Dziecko pod opieką – czas na pracę	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa 8 Aktywni na rynku pracy, Działanie 8.4 Godzenie życia zawodowego i rodzinnego, Poddziałanie 8.4.1 Wsparcie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze	Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu	od 01.04.2017 do 31.05.2018	osoby fizyczne wyłączone z rynku pracy w związku ze sprawowaniem opieki nad dziećmi do lat 3 lub powracające na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych	Bydgoszcz	regionalny	aktywizacja zawodowa/rynek pracy

9	realizacja	Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów -szkolenia i doradztwo dla JST w województwie kujawsko-pomorskim w ramach POWER 2014-2020	PO WER Działanie 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty	Ministerstwo Edukacji Narodowej	01.10.2017 - 31.03.2019	208 przedstawicieli 58 JST z woj. kujawsko-pomorskiego	Bydgoszcz	regionalny	edukacja
10	realizacja	Dziecko pod opieką - idziemy do pracy	RPO WK-P Pod-działanie 8.4.1	Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	01.03.2018 - 31.12.2020	osoby fizyczne wyłączone z rynku pracy w związku ze sprawowaniem opieki nad dziećmi do lat 3 lub powracające na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych	Bydgoszcz	regionalny	aktywizacja zawodowa/rynek pracy
11	realizacja	Dziecko pod opieką - to Twój czas na pracę	RPO WK-P Pod-działanie 8.4.2	Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	01.03.2018 - 28.02.2021	osoby fizyczne wyłączone z rynku pracy w związku ze sprawowaniem opieki nad dziećmi do lat 3 lub powracające na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych	Bydgoszcz	regionalny	aktywizacja zawodowa/rynek pracy

12	realizacja	Aktywność - szansa na zatrudnienie	RPO WK-P na lata 2014-2020, Poddziałanie 8.2.1	Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu	01.01.2018 - 31.03.2019	osoby bierne zawodowo powyżej 29 roku życia, znajdujące się w trudnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób powyżej 50 roku życia, osób z niepełnosprawnością i o niskich kwalifikacjach	Bydgoszcz	regionalny	aktywizacja zawodowa/ rynek pracy
13	realizacja	Szkolenia i doradztwo dla pracowników systemu wspomagania pracy szkoły z woj. kujawsko-pomorskiego, lubuskiego, mazowieckiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego, zachodniopomorskiego	PO WER Działanie 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty	Ministerstwo Edukacji Narodowej	01.08.2018 - 30.06.2020	pracownicy systemu wspomagania pracy szkoły oraz trenerzy: 190 osób (152 kobiet i 38 mężczyzn)	Bydgoszcz	ponadregionalny	edukacja
14	w realizacji	Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów - szkolenia i doradztwo dla JST w woj. pomorskim	II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty	Ministerstwo Edukacji Narodowej	od: 2017-10-01 do: 2019-03-31	pracownicy JST odpowiedzialni za oświatę	Gdańsk	regionalny	edukacja

15	w realizacji	Pomorska Szkoła Trenerów Wsparcia Oświaty	PO WER 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty	Ministerstwo Edukacji Narodowej	od: 2018-08-01 do: 2020-06-30	trenerzy i nauczyciele	Gdańsk	regionalny	edukacja
16	zakończony	Własna firma szansą na pracę	RPO WS, DZIAŁANIE 7.3, PODDZIAŁANIE 7.3.3	WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY w Katowicach	VII.2016-XII 2018	osoby bezrobotne, bierne zawodowo	Katowice	regionalny	aktywizacja zawodowa/ rynek pracy
17	w realizacji	Powiatowa Akademia Sukcesu Szkoły Zawodowej	RPO WS, DZIAŁANIE 11.2, PODDZIAŁANIE 11.2.1	UM, WYDZIAŁ EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU SPOŁECZNEGO	IX.2018 - VIII.2021	uczniowie szkół średnich powiatu tarnogórskiego, nauczyciele	Katowice	regionalny	edukacja
18	w realizacji	Akademia Trenerów Wspomagania Oświaty	POWER, DZIAŁANIE 2.10,	MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ	VIII.2018 - VI.2020	pracownicy systemu wspomagania pracy szkół oraz trenerzy	Katowice	regionalny	edukacja
19	zakończony	Utworzenie i rozwój sieci świetlic środowiskowo-socjoterapeutycznych na terenie Miasta i Gminy Bodzentyn	RPOWŚ 2014-2020 EFS 09.02.01	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	01.01.2017 - 31.12.2018	osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, w tym rodziny i dzieci z terenu miasta i gminy Bodzentyn	Kielce	regionalny	pomoc społeczna
20	zakończony	Uczniowie Zespołu Szkół Nr 1 w Opatowie bliżej rynku pracy	RPOWŚ 2014-2020 EFS 08.05.01	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	01.01.2017 - 31.12.2018	uczniowie Zespołu Szkół nr 1 w Opatowie	Kielce	regionalny	edukacja

21	w realizacji	Świętokrzyski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (SOWES)	RPSW.09.03.01-IZ-00-26-042/16	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	01.09.2016 - 31.08.2019	podmioty ekonomii społecznej, osoby i podmioty planujące rozpocząć działalność gospodarczą w obszarze sektora ekonomii społecznej, podmioty wspierające sektor ekonomii społecznej, osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	Kielce	regionalny	ekonomia społeczna
22	w realizacji	e-MISJA-rozwoj kompetencji cyfrowych mieszkańców województwa lubelskiego i podkarpackiego	Program Operacyjny Polska Cyfrowa III Cyfrowe Kompetencje Społeczeństwa 3.1 Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych	Centrum Projektów Polska Cyfrowa Departament Kompetencji Cyfrowych	01.08.2018 -31.07.2020	JST oraz osoby fizyczne	Kraków	ponadregionalny	kompetencje cyfrowe
23	w realizacji	RATIO – działania regionalne na rzecz wprowadzania innowacji do programów operacyjnych	Program INTERREG EUROPA	POZIOM EUROPEJSKI Programem zarządza francuski region Hauts-de-France , Wspólny Sekretariat mieści się w Lille (Francja) POZIOM KRAJOWY Centrum Projektów Europejskich (certyfikacja wydatków w kraju)	07.2016-03.2020	urzędnicy JST w 6 państwach	Kraków	międzynarodowy	miedzyn. - innowacje, przedsiębiorczość

24	w realizacji	COFFEE - cooperation for fair economy and education	Erasmus+	European Commission Education, Audio- visual and Culture Executive Agency (EACEA)	1.11.2018 -31.10.2020	kadra organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju przedsiębiorczości młodzieży	Kraków	międzynarodowy	międzyn. - przedsiębiorczość
25	w realizacji	e-Xtra kompetentni – Rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców województwa małopolskiego i świętokrzyskiego	Działanie 3.1 „Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych” w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020	Centrum Projektów Polska Cyfrowa	09.04.2018 -31.03.2020	gminy z województwa małopolskiego i świętokrzy- skiego, miesz- kańcy gmin województwa małopolskiego i świętokrzyskiego	Kraków	ponadregionalny	kompetencje cyfrowe
26	w realizacji	MOWES - Małopolski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej - Krakowski Obszar Metropolitalny	RPO WM 2014-2020, 9.3	Małopolskie Centrum Przedsiębiorczości – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	01.08.2016 -31.01.2020	NGO, JST, osoby fizyczne	Kraków	regionalny	ekonomia społeczna
27	w realizacji	MOWES - Małopolski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej - Małopolska Zachodnia	RPO WM 2014- 2020, 9.3	Małopolskie Centrum Przedsiębiorczości – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	01.08.2016 -31.07.2019	NGO, JST, osoby fizyczne	Kraków	regionalny	ekonomia społeczna

28	w realizacji	Rozwijamy się dzięki e-usługom. Samorządowe partnerstwo na rzecz informatyzacji współpracy z przedsiębiorcami	Działanie 2.18 PO WER	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	1.10.2018 -30.09.2020	5 miast i pracownicy urzędów	Kraków	regionalny	administracja samorządowa - kompetencje cyfrowe
29	w realizacji	Nowoczesne zarządzanie usługami dziedziny w samorządach województwa śląskiego	Działanie 2.18 PO WER	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	1.10.2018 -30.09.2020	8 miast i pracownicy urzędów	Kraków	regionalny	administracja samorządowa
30	zakończony	Fokus na #dziedzictwo - cykl warsztatów subregionalnych dotyczących ochrony i zarządzania dziedzictwem w Małopolsce	UMWM - Mecenat Małopolski	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	2.04.2018 -30.06.2018		Kraków	regionalny	kultura/ dziedzictwo
31	w realizacji	Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów - szkolenia i doradztwo dla JST w woj. lubelskim	POWER, działanie 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty	MEN	01.10.2017 -31.03.2019	urzędnicy JST	Lublin	regionalny	edukacja
32	w realizacji	Wsparcie reformy samorządowej - wdrożenie modelu partycypacyjnego planowania strategicznego w gromadach centralno-północnej i zachodniej Ukrainy. Nazwa Oferenta: FRDL	Polska Pomoc Rozwojowa 2018	MSZ RP	01.04.2018 -30.09.2019	gromady Ukrainy, 5 NGO partnerskich w Ukrainie	Lublin	międzynarodowy	miedzyn. - administracja samorządowa

33	w realizacji	Szkolenia i doradztwo dla kadry kierowniczej systemu oświaty woj. łódzkim	POWER Działanie 2.10. Wysoka jakość systemu oświaty	MEN	1.12.2017 - 31.08.2019	dyrektorzy, wicedyrektorzy placówek oświatowych woj. łódzkiego	Łódź	regionalny	edukacja
34	w realizacji	Doskonalenie Trenerów Wspomagania Oświaty	POWER Działanie 2.10. Wysoka jakość systemu oświaty	MEN	1.08.2018 - 30.06.2020	nauczyciele, doradcy metodyczni, pracownicy poradni pedagogicznych, bibliotek, ośrodków doskonalenia nauczycieli	Łódź	regionalny	edukacja
35	zawieszony	Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów - szkolenia i doradztwo dla JST w woj. łódzkim	POWER Działanie 2.10. Wysoka jakość systemu oświaty	MEN	01.10.2017 - 31.03.2019	kadra JST odpowiedzialna za oświatę	Łódź	regionalny	edukacja
36	zakończony	Biznes dla dojrzałych	RPO WŁ, Oś VIII Zatrudnienie VIII.3.1 Wsparcie przedsiębiorczości w formach bezzwrotnych	WUP w Łodzi	01.08.2016 - 30.04.2018	bezrobotni	Łódź	regionalny	aktywizacja zawodowa/ rynek pracy

37	zakończony	Kolekcjonerzy wiedzy – mistrzowie eksperymentów”	9.1.2 RPO WO	WUP Opole	06.2016-06.2018	uczniowie szkół	Opole	regionalny	edukacja
38	zakończony	Odkrywczy Sekretów Nauki AO – Wzrost kompetencji uczniów i nauczycieli szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na obszarze Aglomeracji Opolskiej	9.1.2 RPO WO	WUP Opole	10.2016-06.2018	uczniowie szkół i nauczyciele	Opole	regionalny	edukacja
39	zakończony	(Od)Ważni na rynku pracy aktywizacja społeczna i zawodowa osób z niepełnosprawnością intelektualną i niepełnosprawnościami sprzężonymi z terenu województwa opolskiego”	8.2 RPO WO	UMWO	02.2016-03.2018	osoby niepełnosprawne	Opole	regionalny	aktywizacja zawodowa/ rynek pracy
40	zakończony	Chcę i pracuję – aktywizacja zawodowa i społeczna osób z dysfunkcjami słuchu z terenu woj. opolskiego	8.2 RPO WO	UMWO	04.2016-03.2018	osoby głuche	Opole	regionalny	aktywizacja zawodowa/ rynek pracy

41	zakończony	Bliżej rodziny i dziecka - wsparcie rodzin przeżywających problemy opiekuńczo -wychowawcze oraz wsparcie pieczy zastępczej dziecka”	8.1 RPO WO	UMWO	04.2016 -30.06.2018	wychowankowie pieczy zastępczej	Opole	regionalny	pomoc społeczna
42	w trakcie	Bądź aktywny II - kompleksowy program rozwoju usług asystenckich oraz wsparcia aktywności społecznej skierowany do osób z dysfunkcjami słuchu z terenu woj. opolskiego	8.1 RPO WO	UMWO	08.2017-01.2021	osoby głuche	Opole	regionalny	aktywizacja zawodowa/ rynek pracy
43	w trakcie	Bliżej rodziny i dziecka - wsparcie rodzin przeżywających problemy opiekuńczo- -wychowawcze oraz wsparcie pieczy zastępczej - II edycja	8.1 RPO WO 2014-2020	UMWO	05.2018-05.2021	wychowankowie pieczy zastępczej	Opole	regionalny	pomoc społeczna
44	zawieszony	Kraina mistrzów wyobraźni	RPO WO 9.1.4	WUP Opole	1.01.2018 -31.05.2019		Opole	regionalny	edukacja

45	w realizacji	Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów - szkolenia i doradztwo dla JST w woj. podkarpackim	POWR Działanie 2.10	Ministerstwo Edukacji Narodowej	1.10.2017 - 31.03.2019	224 przedstawicieli 62 JST z woj. podkarpackiego	Rzeszów	regionalny	edukacja
46	w realizacji	Szkoła Równych Szans VIII	10.1.1	MJWPU	VIII 2017 - III 2019	uczniowie i nauczyciele	Warszawa	regionalny	edukacja
47	w realizacji	Cyfryzacja nam nie straszna	2,16	MSWiA	1.12.2017- 30.06.2019	pracownicy urzędów	Warszawa	regionalny	kompetencje cyfrowe
48	w realizacji	Nauczanie rolnicze XXI w. w Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Studzieńcu.	10,2.1	MJWPU	15.02.2018- 29.02.2020	uczniowie i nauczyciele	Warszawa	regionalny	edukacja
49	zakończony	Szkoła Równych Szans VII	RPO WM 10.1.2 Edukacja ogólna w ramach ZIT	MJWPU	01.02.2017- 31.01.2018	uczniowie i nauczyciele	Warszawa	regionalny	edukacja
50	kontynuacja realizacji	Rozkrecamy społeczny biznes - projekt partnerski FRDL partner	Poddziałanie 7.6.1. Wsparcie rozwoju ES poprzez działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	1.10.2015- 30.9.2018	pracownicy NGO, bezrobotni, osoby prowadzące podmioty ekonomii społecznej	Zielona Góra	regionalny	ekonomia społeczna

51	kontynuacja realizacji	Profesjonalni pracownicy - prawo budowlane	POWER 2.19	Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju	1.06.2017-31.05.2018	pracownicy starostw powiatowych zajmujących się prawem budowlanym, pracownicy nadzoru z powiatowych i wojewódzkich inspektoratów nadzoru budowlanego	Zielona Góra	ponadregionalny	prawo budowlane
52	w realizacji	Niskoemisyjność i prognozowanie zapotrzebowania na tereny w planowaniu przestrzennym - szkolenia dla gminnych służb planistycznych	POWER 2.19	Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju	1.11.2017-31.03.2019	pracownicy JST zajmujący się planowaniem przestrzennym i niskoemisyjnością	Zielona Góra	ogólnopolski	planowanie przestrzenne
53	kontynuacja realizacji	Rozkręcamy społeczny biznes - projekt partnerski FRDL partner	Poddziałanie 7.6.1. Wsparcie rozwoju ES poprzez działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	1.10.2018 -30.06.221018	pracownicy NGO, bezrobotni, osoby prowadzące podmioty ekonomii społecznej	Zielona Góra	regionalny	ekonomia społeczna
54	zakończony	Nowa jakość konsultacji społecznych w planowaniu przestrzennym	POWER 2.19	MiIR	01.04.2016 - 31.12.2018r.	29 gmin bez miast na prawach powiatu: urzędnicy i mieszkańcy	Biuro Zarządu	ogólnopolski	planowanie przestrzenne

55	w realizacji	Decentralization Offering Better Results and Efficiency (DOBRE)	Amerykańska Agencja ds. Rozwoju Międzynarodowego	Cooperative Housing Foundation działająca pod nazwą Global Communities	lipiec 2016 - marzec 2021	ukraińskie nowe jednostki terytorialne w obwodach: Dnipropetrovsk, Ivano-Frankivsk, Kharkiv, Kherson, Kirovohrad, Mykolayiv, Ternopil	Biuro Zarządu	międzynarodowy	międzyn. - administracja samorządowa
56	zakończony	InEDU Inclusive education for children with migrant background	KA3 Erasmus+	EACEA Bruksela	01.12.2016 - 30.12.2018	nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, instruktorzy edukacyjni, pracownicy administracyjni placówek edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, pracownicy NGO	Biuro Zarządu	międzynarodowy	międzyn. - edukacja włączająca
57	w realizacji	InForMe – Information Measures for Cohesion Policy Promotion by Local Media in Poland	Support for information measures relating to the EU Cohesion policy	Komisja Europejska	03.2018 - 04.2019	wydawcy (członkowie Stowarzyszenia Gazet Lokalnych) i czytelnicy gazet lokalnych w Polsce	Biuro Zarządu	międzynarodowy	międzyn. - dziennikarstwo
58	zakończony	Europejski Znak Jakości Zarządzania w Samorządzie Terytorialnym (ELoGE)	Rada Europy - Centre of expertise for local government reform	Rada Europy	15.02.2018 - 30.11.2018	zarządzający JST w Polsce	Biuro Zarządu	międzynarodowy	międzyn. - administracja samorządów

Sprawozdanie finansowe za okres od 01.01.2018 do 31.12.2018

BILANS

Aktywa Dane w PLN

Kwota na dzień
kończący bieżący
rok obrotowy

Kwota na dzień
kończący poprzedni
rok obrotowy

	Kwota na dzień kończący bieżący rok obrotowy	Kwota na dzień kończący poprzedni rok obrotowy
A. Aktywa trwałe	429 581,69	734 289,20
I. Wartości niematerialne i prawne	16 603,97	89 427,41
1. Koszty zakończonych prac rozwojowych		
2. Wartość firmy		
3. Inne wartości niematerialne i prawne	16 603,97	89 427,41
4. Zaliczki na poczet wartości niematerialnych		
II. Rzeczowe aktywa trwałe	412 977,72	444 861,79
1. Środki trwałe	412 977,72	444 861,79
a) grunty (w tym prawo wieczystego użytkowania gruntu)		
b) budynki, budowle i obiekty inżynierii lądowej i wodnej	361 094,52	404 865,18
c) urządzenia techniczne i maszyny	6 965,08	13 124,77
d) środki transportu		
e) inne środki trwałe	44 918,12	26 871,84
2. Środki trwałe w budowie		23 967,50
3. Zaliczki na środki trwałe w budowie		
III. Należności długoterminowe		
1. Od jednostek powiązanych		
2. Od pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale		
3. Od pozostałych jednostek		
IV. Inwestycje długoterminowe		200 000,00
1. Nieruchomości		
2. Wartości niematerialne i prawne		
3. Długoterminowe aktywa finansowe		200 000,00
a) w jednostkach powiązanych		
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		
- udzielone pożyczki		
- inne długoterminowe aktywa finansowe		
b) w pozostałych jednostkach, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale		
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		
- udzielone pożyczki		
- inne długoterminowe aktywa finansowe		
c) w pozostałych jednostkach		200 000,00
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		200 000,00
- udzielone pożyczki		
- inne długoterminowe aktywa finansowe		
4. Inne inwestycje długoterminowe		
V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe		
1. Aktywa z tytułu odroczenia podatku dochodowego		
2. Inne rozliczenia międzyokresowe		

B. Aktywa obrotowe	13 754 848,58	6 730 863,02
I. Zapasy		
1. Materiały		
2. Półprodukty i produkty w toku		
3. Produkty gotowe		
4. Towary		
5. Zaliczki na dostawy i usługi		
II. Należności krótkoterminowe	1 011 055,19	959 181,95
1. Należności od jednostek powiązanych		
a) z tytułu dostaw i usług o okresie spłaty:		
- do 12 miesięcy		
- powyżej 12 miesięcy		
b) inne		
2. Należności od pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale		
a) z tytułu dostaw i usług o okresie spłaty:		
- do 12 miesięcy		
- powyżej 12 miesięcy		
b) inne		
3. Należności od pozostałych jednostek	1 011 055,19	959 181,95
a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty	457 479,48	302 664,52
- do 12 miesięcy	457 479,48	302 664,52
- powyżej 12 miesięcy		
b) z tytułu podatków, dotacji ceł, ubezpieczeń społ. i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych	5 503,84	1 230,72
c) inne	448 071,87	526 347,41
d) dochodzone na drodze sądowej	100 000,00	128 939,30
III. Inwestycje krótkoterminowe	12 185 533,74	5 328 582,95
1. Krótkoterminowe aktywa finansowe	12 185 533,74	5 328 582,95
a) w jednostkach powiązanych		
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		
- udzielone pożyczki		
- inne krótkoterminowe aktywa finansowe		
b) w pozostałych jednostkach	200 000,00	
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe	200 000,00	
- udzielone pożyczki		
- inne krótkoterminowe aktywa finansowe		
c) środki pieniężne i inne aktywa pieniężne	11 985 533,745	5 328 582,95
- środki pieniężne w kasie i na rachunku	9 529 870,43	2 280 356,11
- inne środki pieniężne	2 455 663,31	3 048 226,84
- inne aktywa pieniężne		
2. Inne inwestycje krótkoterminowe		
IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	558 259,65	443 098,12
C. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy		
D. Udziały (akcje) własne		
AKTYWA RAZEM	14 184 430,27	7 465 152,22

BILANS
Pasywa Dane w PLN

 Kwota na dzień
kończący bieżący
rok obrotowy

 Kwota na dzień
kończący poprzedni
rok obrotowy

	Kwota na dzień kończący bieżący rok obrotowy	Kwota na dzień kończący poprzedni rok obrotowy
A. KAPITAŁ (FUNDUSZ) WŁASNY	4 641 532,64	4 294 053,23
I. Kapitał (fundusz) podstawowy	100,00	100,00
II. Kapitał (fundusz) zapasowy, w tym:		
- nadwyżka wartości sprzedaży (wartości emisyjnej) nad wartością nominalną udziałów (akcji)		
III. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, w tym:	14 389,96	14 389,96
- z tytułu aktualizacji wartości godziwej		
IV. Pozostałe kapitały (fundusz) rezerwowe, w tym:	529 161,04	529 161,04
- tworzone zgodnie z umową (statutem) spółki		
- na udziały (akcje) własne		
V. Zysk (strata) z lat ubiegłych	3 750 402,23	3 177 795,94
VI. Zysk strata (netto)	347 479,41	572 606,29
VII. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)		
B. ZOBOWIĄZANIA I REZERWY NA ZOBOWIĄZANIA	9 542 897,63	3 171 098,99
I. Rezerwy na zobowiązania	124 623,37	129 630,56
1. Rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego		
2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne		
- długoterminowa		
- krótkoterminowa		
3. Pozostałe rezerwy	124 623,37	129 630,56
- długoterminowe		
- krótkoterminowe	124 623,37	129 630,56
II. Zobowiązania długoterminowe		
1. Wobec jednostek powiązanych		
2. Wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale		
3. Wobec pozostałych jednostek		
a) kredyty i pożyczki		
b) z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych		
c) inne zobowiązania finansowe		
d) zobowiązania wekslowe		
e) inne		
III. Zobowiązania krótkoterminowe	769 444,53	521 164,61
1. Zobowiązania wobec jednostek powiązanych		
a) z tytułu dostaw i usług, o okresie wymagalności:		

- do 12 miesięcy		
- powyżej 12 miesięcy		
2. Zobowiązania wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale		
a) z tytułu dostaw i usług, o okresie wymagalności:		
- do 12 miesięcy		
- powyżej 12 miesięcy		
b) inne		
3. Wobec pozostałych jednostek	759 870,56	511 590,64
a) kredyty i pożyczki		
b) z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych		
c) inne zobowiązania finansowe		
d) z tytułu dostaw i usług, o okresie wymagalności:	402 747,08	256 336,09
- do 12 miesięcy	402 747,08	256 336,09
- powyżej 12 miesięcy		
e) zaliczki otrzymane na dostawy i usługi		
f) zobowiązania wekslowe		
g) z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych	25 070,57	129 998,66
h) z tytułu wynagrodzeń	194 711,10	95 956,05
i) inne	137 341,81	29 299,84
4. Fundusze specjalne	9 573,97	9 573,97
IV. Rozliczenia międzyokresowe	8 648 829,73	2 520 303,82
1. Ujemna wartość firmy		
2. Inne rozliczenia międzyokresowe	8 648 829,73	2 520 303,82
- długoterminowe		
- krótkoterminowe	8 648 829,73	2 520 303,82
PASYWA RAZEM	14 184 430,27	7 465 152,22

RACHUNEK ZYSKÓW i STRAT

Wariant porównawczy Dane w PLN

Kwota
za bieżący
rok obrotowy

Kwota
za poprzedni
rok obrotowy

	Kwota za bieżący rok obrotowy	Kwota za poprzedni rok obrotowy
A. Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi, w tym	41 385 818,37	35 345 027,140
- od jednostek powiązanych		
I. Przychody netto ze sprzedaży produktów	41 385 818,37	35 345 027,14
1. Przychody netto ze sprzedaży produktów	17 285 446,51	16 581 633,88
2. Przychody z tytułu dotacji	24 100 371,86	18 763 393,26
II. Zmiana stanu produktów		
III. Koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki		
IV. Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów		
B. Koszty działalności operacyjnej	41 116 883,91	35 066 787,72
I. Amortyzacja	199 529,93	153 842,8
II. Zużycie materiałów i energii	658 437,92	845 163,50
III. Usługi obce	14 183 041,97	10 577 027,80
IV. Podatki i opłaty, w tym:	54 288,34	321 815,94
- podatek akcyzowy		
V. Wynagrodzenia	13 167 651,71	13 219 604,71
VI. Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia, w tym:	1 709 858,78	1 635 851,91
- emerytalne	780 988,50	796 632,67
VII. Pozostałe koszty rodzajowe	11 144 075,26	8 313 480,98
VIII. Wartość sprzedanych towarów i materiałów		
C. Zysk (strata) ze sprzedaży (A-B)	268 934,46	278 239,42
D. Pozostałe przychody operacyjne	77 160,24	582 848,18
I. Zysk z tytułu rozchodu niefinansowych aktywów trwałych		284 355,15
II. Dotacje		
III. Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych		2 460,00
IV. Inne przychody operacyjne	77 160,24	296 033,03
E. Pozostałe koszty operacyjne	74 676,40	213 552,48
I. Strata ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych		
II. Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych		
III. Inne koszty operacyjne	74 676,40	213 552,48
F. Zysk (strata) na działalności operacyjnej (C+D-E)	271 418,30	647 535,12
G. Przychody finansowe	86 213,52	52 123,94
I. Dywidendy i udziały w zyskach w tym:		
a) od jednostek powiązanych, w tym:		
- w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale		
b) od jednostek pozostałych, w tym:		
- w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale		
II. Odsetki w tym:	46 148,26	52 093,94
- od jednostek powiązanych		
III. Zysk z tytułu rozchodu aktywów finansowych, w tym:		
- w jednostkach powiązanych		
IV. Aktualizacja wartości aktywów finansowych		
V. Inne	40 065,26	30,00
H. Koszty finansowe	10 152,41	127 052,77
I. Odsetki, w tym:	8 997,90	32 387,64
- dla jednostek powiązanych		
III. Strata z tytułu rozchodu aktywów finansowych, w tym:		
- w jednostkach powiązanych		
III. Aktualizacja wartości aktywów finansowych		
IV. Inne	1 154,51	94 665,13
I. Zysk (strata) brutto (F+G-H)	347 479,41	572 606,29
J. Podatek dochodowy		
K. Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)		
L. Zysk (strata) netto (I-J-K)	347 479,41	572 606,29

Lista Ośrodków Regionalnych FRDL

BIAŁYSTOK

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
– Podlaskie Centrum
ul. Choroszczańska 31, 15-732 Białystok
tel.: 85 732 17 88
frdl-pc@frdl.bialystok.pl • www.frdl.bialystok.pl

KRAKÓW

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji
ul. Floriańska 31, 31-019 Kraków
tel.: 12 633 51 54
mistia@mistia.org.pl • www.mistia.org.pl

SZCZECIN

Centrum Szkoleniowe Fundacji Rozwoju
Demokracji Lokalnej
ul. Kolumba 86, 70-035 Szczecin
tel.: 725 302 316
centrum@frdl.szczecin.pl • www.frdl.szczecin.pl

BYDGOSZCZ

Kujawsko-Pomorskie Biuro Fundacji Rozwoju
Demokracji Lokalnej
ul. Unii Lubelskiej 4C, 85-059 Bydgoszcz
tel.: 52 321 18 90, 52 321 18 92
info@bydgoszcz-frdl.pl • www.bydgoszcz-frdl.pl

LUBLIN

Regionalny Ośrodek Fundacji Rozwoju
Demokracji Lokalnej
ul. 1-go Maja 13/4, 20-410 Lublin
tel.: 81 532 64 40, 81 532 64 70
fax: 81 534 84 65
info@frdl.lublin.pl • www.frdl.lublin.pl

WARSZAWA

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
Centrum Mazowsze
Biuro Zarządu
ul. Żurawia 43, 00-680 Warszawa
tel.: 22 351 93 12, 22 351 93 10
biuro@frdl.mazowsze.pl • www.frdl.mazowsze.pl

GDAŃSK

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
Ośrodek Regionalny w Gdańsku
Targ Drzewny 3/7, 80-886 Gdańsk
tel.: 58 308 47 72
biuro@gdansk.frdl.pl • www.gdansk.frdl.pl

ŁÓDŹ

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
Centrum Szkoleniowe w Łodzi
ul. Jaracza 74, 90-242 Łódź
tel.: 42 307 32 38
biuro@frdl-lodz.pl • www.frdl-lodz.pl

WROCŁAW

Ośrodek Kształcenia Samorządu Terytorialnego
im. Waleriana Pańki
Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej
Biuro FRDL we Wrocławiu
ul. Piłsudskiego 43, 50-032 Wrocław
tel.: 71 372 41 21
szkolenia@okst.pl • www.okst.pl

KATOWICE

Ośrodek Kształcenia Samorządu Terytorialnego
im. Waleriana Pańki
Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej
ul. Moniuszki 7, 40-005 Katowice
tel.: 32 253 84 09, 32 206 98 43
szkolenia@okst.pl • www.okst.pl

OPOLE

Opolskie Centrum Demokracji Lokalnej
Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej
ul. Krakowska 51 III p., 45-018 Opole
tel.: 77 454 48 29, 77 453 68 25
biuro@opole.frdl.pl • www.opole.frdl.pl

ZIELONA GÓRA

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
Ośrodek Regionalny w Zielonej Górze
al. Niepodległości 16/9 65-048 Zielona Góra
tel.: 68 453 22 09
sekretariat@frdl.org • www.frdl.org

KIELCE

Świętokrzyskie Centrum Fundacji Rozwoju
Demokracji Lokalnej
ul. Sienkiewicza 78, 25-501 Kielce
tel.: 41 343 00 38, 41 344 77 62
centrum@frdl.kielce.pl • www.frdl.kielce.pl

RZESZÓW

FRDL Podkarpacki Ośrodek Samorządu Terytorialnego
ul. Kolejowa 1, 35-073 Rzeszów
tel.: 17 850 74 20, 17 862 69 64
post@frdl.rzeszow.pl • www.frdl.rzeszow.pl

KTO NA SENAT

SEJM

Mandaty bezpartyjne

Drugi raz tylko wyniki dwóch pierwszych kandydatów do każdego mandatu, a wyjątkowo niektórych innych. Jeśli pierwszy uzyskał ponad 50 proc. głosów jest już posłem, jeśli nie, drugi pierwszy zmierza się w II turze.

Podajemy listę kandydatów na każdy mandat i liczbę głosów własnych. Wyniki poszczególnych kandydatów podane w procentach ogółu głosów własnych.

Objaśnienie PKW, nie zawiera danych z licencji.

Jeśli główne miasto (dzielnica) okręgu nie jest podane, obejmuje on także powiaty.

Dodatkowo przedstawiamy wyniki walizki o trzy mandaty: ZSL oraz Lublinia oraz PZPR i ZSL w Dąbicy (Łódź), gdzie posłowie zostali już ponownie wybrani.

Stoleczne warszawskie

Okręgi I i Śródmieście

www.frdl.org.pl